

Leidinyje aprašomi ir komentuojami Viešųjų reikalų instituto atliktų lenkų ir lietuvių tarpusavio santykių vertinimo tyrimų rezultatai. Tai pirma tokio pobūdžio ir tokio didelio masto analizė per pastaruosius keliasdešimt metų. Ji ne tik naudoja dviejų visuomenių viešosios nuomonės tyrimo apklausas, bet ir pateikia abiejų tautų tautinių mažumų požiūrį į vertinimas sritis, pateikdama tuos pačius klausimus visoms tyrime dalyvaujančioms grupėms. Vertinimą papildo ekspertų nuomonės. Tokiu būdu leidinyje palyginamas abiejų tautų visuomenių požiūris bei žiniasklaidos pranešimai, politinio elito atstovų ir ekspertų pasisakymai bei stereotipai, vis dar gyvuojantys politiniame diskurse, liečiančiame šias valstybes ir tautas. Šiuo metu taip aktualią Lietuvos ir Lenkijos tarpusavio santykių temą liečiantis leidinys turi didelę pažintinę ir mokslinę vertę. Jame stengiamasi atsakyti į klausimą, kaip vieni kitus vertina lenkai ir lietuviai ir kokią tai turi įtaką jų tarpusavio santykiams ateityje. (iš dr. Renatos Mienkovskos – Norkienės recenzijos)

Viešųjų reikalų instituto fondas (ISP) yra viena iš pirmiausių Lenkijos idėjų kalvių. Tai 1995 metais įkurtas nepriklausomas mokslinių tyrimų centras. Mokslinius tyrimus atliekantis ir ekspertų nuomones bei rekomendacijas pagrindiniais viešojo gyvenimo klausimais pateikiantis institutas tarnauja piliečiams, visuomenei ir valstybei. Jis bendradarbiauja su Lenkijos ir užsienio tyrimų centrų ekspertais ir mokslininkais. Mokslinių tyrimų projektų rezultatai pateikiami konferencijose ir seminaruose, skelbiami knygose, ataskaitose, pranešimuose bei platinami parlamentarų ir senatorių, vyriausybės ir administracijos narių, mokslininkų ir žurnalistų bei NVO aktyvistų grupėse.

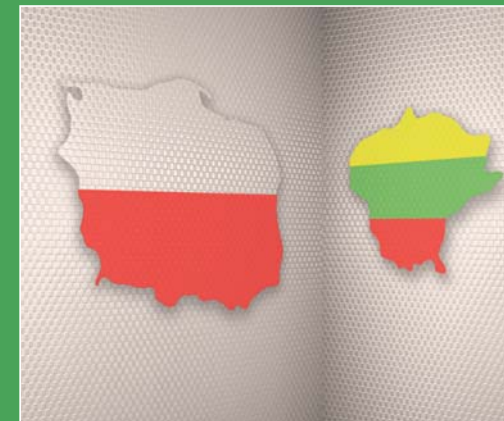
Prof. B. Geremeko centro fondas – tai tragiškai 2008 metų liepą žuvusio istoriko, „Solidarumo“ aktyvisto, vieno iš šalies nepriklausomybės atkūrėjų, valstybės veikėjo šeimos narių ir draugų įkurtas fondas.

Fondo misija yra Bronislovo Geremeko veiklos tęsimas, remiant švietimo, politinės minties ir kultūros vystymąsi. Skatiname profesoriui artimą visuomenei skirtą gyvenimo idėją. Šio tikslo siekiame, skatindami pilietinės visuomenės institucijų vystymąsi bei visuomenės gerove suinteresuoto požiūrio ugdymą, remdami Lenkijos interesus suvienytoje Europoje dialogą tarp įvairių bendruomenių ir tautų įgalinančiu būdu. Be to, šio fondo tikslu yra prof. B. Geremeko gyvenimo ir veiklos, jo pasiekimų ir atminties apie šią asmenybę dokumentavimas, jam žinimas ir platinimas.

ŠALIA

LENKAI IR LIETUVIAI - VIENI KITŲ AKIMIS

ALEKSANDER FUKSIEWICZ
JACEK KUCHARCZYK
AGNIESZKA ŁADA

ŠALIA
LENKAI IR LIETUVIAI
- VIENI KITŲ AKIMIS

ŠALIA
LENKAI IR LIETUVIAI
- VIENI KITŲ AKIMIS

ALEKSANDER FUKSIEWICZ
JACEK KUCHARCZYK
AGNIESZKA ŁADA

VIEŠŪJŲ REIKALŲ INSTITUTAS

Europos programa

Leidinyi parengtas įgyvendinant Viešųjų reikalų instituto ir prof. Bronislavo Geremeko fondo vykdomą programą

Kartu su Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutu

INSTITUTE OF INTERNATIONAL RELATIONS AND POLITICAL SCIENCE
VILNIUS UNIVERSITY

Finansinis rėmėjas:

Recenzija: Renata Mieńkowska-Norkiene, Ilona Michailovič
Ekspertų apklauso Lietuvoje: Vilius Mačkinis, Irma Budginaite
Statistinė analizė: Yuriy Taran
Vertimas: Behlert & Behlert Tłumaczenia i Konferencje

ISBN: 978-83-7689-118-7

Leidėjas:

Viešųjų reikalų institutas
00–031 Varšuva, ul. Szpitalna 5 lok. 22
tel. (22) 55 64 260, faks. (22) 55 64 262
el. paštas: isp@isp.org.pl
www.isp.org.pl

Surinko, atspausdino ir įrišo:

Spaudos ir leidybos centras „SIM“
00–669 Varšuva, ul. Emilii Plater 9/11
tel. (22) 629 80 38
www.owpSim.pl

Šis leidinyi išleistas naudojant Europos Komisijos finansinę paramą.

Publikacija atspindi tik jos autoriaus poziciją. Europos Komisija nėra atsakinga už jos turinį.

TURINYS

Įvadas	7
Pagrindinės išvados	11
I dalis: Lenkai ir lietuviai vieni apie kitus – kiekybinių tyrimų išvados	17
Įvadas	19
Žinios apie kitą šalį	21
Žinių šaltiniai	21
Asmeniniai kontaktai	23
Kitos šalies kalbos mokėjimas	29
Žinios iš trečiųjų šaltinių	33
Realus kaimyninės šalies pažinimas	35
Kaimyninės šalies įvaizdis	39
Asociacijos su kaimynine šalimi	40
Valstybės veiklos vertinimas	44
Prekių vertinimas	51
Požiūris į kaimyninės šalies gyventojus	59
Simpatijos ir panašumo pojūtis	59
Kaimyninės šalies atstovų akceptacija įvairiuose socialiniuose vaidmenyse	65
Abiejų šalių tarpusavio santykiai	71
Bendras tarpusavio santykių vertinimas	71
Įžvelgiamos tarpusavio santykių problemos	75
Būdai tarpusavio santykiams pagerinti	79
Istorijos įtaka tarpusavio santykiams	80
Tautinės mažumos	85
Pagarba mažumos teisėms	85

Lenkija ir Lietuva tarptautinėje arenoje	93
Partnerystė tarptautiniuose santykiuose	93
Kaimyninės šalies politikos vertinimas	94
Abiejų šalių požiūrių ir interesų bendrumas	98
Draugystė ar grėsmė?	101
Bendradarbiavimas tarptautinėje arenoje	105
II dalis: Lenkijos ir Lietuvos santykiai lenkų ir lietuvių ekspertų vertinimu	109
Ižanga	111
Lenkijos ir Lietuvos santykių vertinimas	113
Didžiausios Lenkijos ir Lietuvos santykių problemos	114
Abiejų šalių elito požiūris vieno į kitus	115
Kas kaltas dėl blogų Lenkijos ir Lietuvos santykių?	117
Lenkų mažumos vaidmuo Lietuvoje	119
Lietuvos Vyriausybės politika lenkų mažumos atžvilgiu	120
Lenkijos Vyriausybės politika lenkų mažumos atžvilgiu	121
Istorija bei jos įtaka dabartiniams Lenkijos ir Lietuvos santykiams	125
Lenkija ir Lietuva tarptautinėje arenoje bei dvišaliai jų santykiai	127
Rusija bei Lenkijos ir Lietuvos santykiai	127
Ateitis ir rekomendacijos	131
Geresni Lenkijos ir Lietuvos santykiai - po 2012 m. rinkimų Lietuvoje?	131
Rekomendacijos Lietuvos Vyriausybei	132
Rekomendacijos Lenkijos Vyriausybei	132
Nevyriausybinių organizacijų iniciatyvos	133
Apibendrinimas	135
Pabaiga	137
Informacija apie autorius	139

Kuomet praėjusių metų vasarą Viešųjų reikalų institutas ir Bronislovo Geremeko fondas pradėjo šio raporto rengimą, mes padarėme tokią prielaidą: lenkams ir lietuviams visų pirma trūksta savitarpio supratimo – kitos šalies požiūrio, baimių ir interesų suvokimo. Mūsų tyrimas tai patvirtino, atskleisdamas menkas lenkų žinias apie lietuvius ir lietuvių – apie lenkus, o tai palengvina stereotipų plitimą. Tyrimas parodė, kokią įtaką turi žiniasklaidos pateikiama informacija bei politinio diskurso ginčai bendrai lenkų ir lietuvių tarpusavio santykių atmosferai bei mūsų visuomenių tarpusavio supratimui. Norėtume, kad pateikiama analizė taptų atsakymu į šio supratimo trūkumą bei duotų impulsą lenkų ir lietuvių tarpusavio santykių pagerinimui.

Į skaitytojų rankas atiduodamas pranešimas yra plataus tyrimo rezultatas. Pirmoji, pagrindinė, jo dalis remiasi 2012 m vasarą atliktų keturių apklausų duomenimis. Dvi apklausos apėmė visos visuomenės atstovus, jose į klausimus atsakė atrinkta lenkų ir lietuvių grupė, o kitos dvi apklausos buvo atliktos tautinių mažumų bendruomenėse: lenkų Lietuvoje ir lietuvių Lenkijoje.

Pirmoje raporto dalyje pateikiami šių anketų rezultatai. Pirmas ir antras skyriai patvirtina teiginį, kad lenkų žinios apie Lietuvą ir lietuvių – apie Lenkiją yra menkos, o asmeninių kontaktų su kita šalimi turima nedaug. Dėl šių priežasčių lenkams ir lietuviams sunku vertinti kitą šalį.

Trečias skyrius „Požiūris į kaimyninę visuomenę“ rodo, kad politiniai ginčai daro ribotą įtaką lenkų ir lietuvių tarpusavio supratimui. Galima būtų tikėtis, kad neigiamų žiniasklaidos pranešimų gausoje abiejose visuomenėse neigiamas požiūris į kitos tautos atstovus bus žymiai ryškesnis. Tuo tarpu tyrimas atskleidė, kad simpatija ir toliau nugali neigiamą požiūrį (Lenkijoje ypač ryškiai), o daugumai visų keturių apklausų respondentų kitos tautos atstovai yra priimtini daugumoje socialinių vaidmenų: pradedant turistais, baigiant žentais ir marčiomis. Tautinių mažumų bendruomenėse šis priimtumas yra beveik šimtaprocentinis. Lenkai ir lietuviai laiko save panašiais.

Nieko negali stebinti faktas, kad ketvirtame skyriuje aprašytos apie lenkų ir lietuvių santykius nėra tokios geros. Pusė lenkų vertina lenkų ir

lietuvių santykius kaip gerus, o pusė lietuvių- kaip blogus. Pusė lietuvių ir trečdalis lenkų mano, kad šie santykiai blogėja.

Tyrimas patvirtina faktą, kad lenkų mažumos teisių užtikrinimas Lietuvoje yra ginčytinas. Lietuviai mano, kad tokios problemos nėra ir kad vietiniai lenkai pritampa Lietuvos visuomenėje. Tuo tarpu Lietuvos lenkų nuomones galima padalinti į dvi beveik lygias grupes: viena jų mano, kad lenkų mažumos teisės yra užtikrintos, o kita, kad ne. Įdomu, kad diskriminacijos problemą dažniau nurodo lenkai Lenkijoje nei lenkai Lietuvoje. Svarbiausia, kad žymi abiejų tautinių mažumų atstovų dauguma (lietuvių Lenkijoje ir lenkų Lietuvoje) asmeniškai nesusidūrė su jų teisių pažeidimais.

Pranešimui papildyti antroje jo dalyje pateikiama analizė, kaip lenkų ir lietuvių tarpusavio santykius vertina abiejų šalių ekspertai. Ją visų pirma skiriame tiems, kurie norėtų sužinoti, kaip mąsto kita pusė. Be abejonų galima teigti, kad nepaisant įvairaus spaudimo, abi šalys tarpusavio santykius vertina panašiai. Dažnai savos vyriausybės veikla vertinama daug kritiškiau nei kitos šalies valdžios (kritiškas politikų vertinimas visuomet suartina).

* * *

„Mus džiugina puikūs santykiai su Estija ir Latvija, o santykiuose su Lietuva tikimės naujo etapo kartu su nauja po spalio rinkimų suformuota vyriausybe.“¹ Šie Lenkijos užsienio reikalų ministro žodžiai, ištarti 2012 m. kovo mėn., sukėlė daug kontroversijų lenkų ir lietuvių santykiuose. Tuo pačiu jie tapo Varšuvos ir Vilniaus santykių, kurie aukščiausiam abiejų šalių politiniame lygyje beveik padvelkė šalčiu, simboliu ir apibendrinimu. Tai buvo aiškus ženklas, kad šie santykiai nėra geri.

Šiandien politinė situacija skiriasi nuo tos, kuomet ministras Sikorskis paskelbė savo ekspozė. Lietuva turi naują vyriausybę, o į valdančiąją koaliciją įeina Lietuvos lenkų partija. Varšuvoje apsilankė naujasis užsienio reikalų ministras ir premjeras. Lenkijos prezidentas dalyvavo Lietuvos valstybės atkūrimo dienos iškilmėse. Tai dar ne lūžis, tačiau teigiami ženklai nuteikia optimistiškai.

1 Užsienio reikalų ministerijos informacija apie Lenkijos užsienio reikalų politikos nuostatus 2012 metams, 2012.03.29, http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2012 (2013.03.01).

Tikimės, kad šioje situacijoje mūsų parengtas pranešimas bus dar naudingesnis. Atiduodame jį į skaitytojų rankas, tikėdamiesi, kad jis padės sulaužyti stereotipus ir kurti dialogą skatinančią atmosferą. Jeigu Lenkijos ir Lietuvos visuomenėms visų pirma trūksta savitarpio supratimo, tai politiniame lygyje skubiai reikalingas būtent dialogas. Manome, kad šis mūsų pranešimas taps vertingu indėliu į pilietinės visuomenės stiprinimą bei lenkų ir lietuvių politinių santykių atkūrimo procesą, kuris – labai to tikimės! – jau prasidėjo.

1. Žinios apie kitą šalį

Lenkų ir lietuvių tarpusavio pažinimas yra paviršutinis, o žinios apie kitą šalį – palyginti negausios. Dar daugiau, stebina Lenkijos ir Lietuvos gyventojų tarpusavio kontaktų ir žinių vienu apie kitus disproporcijos. Lietuvių kontaktai su Lenkija yra dažnesni nei lenkų su Lietuva. Lenkai gerokai dažniau nei lietuviai negali atsakyti klausimus apie kaimyninę šalį. Lietuviai, savo ruožtu, demonstruoja blogesnę nusiteikimą lenkų atžvilgiu nei lenkai – lietuvių atžvilgiu. Taigi, kontaktai ir žinios nelemia geresnio požiūrio į kitą visuomenę.

- Lenkai žinių apie Lietuvą semiasi daugiausiai mokykloje (45%) ir iš žiniasklaidos (televizijos – 38%, spaudos – 19% ir interneto – 15%).
- Lietuviai žinių apie Lenkiją gauna daugiausiai iš televizijos (48%), mokyklos (35%) ir spaudos (30%).
- Kas antras lietuvis (50%) yra mažiausiai vieną kartą lankęsis Lenkijoje, tuo tarpu tik keli procentai lenkų yra kada nors buvę Lietuvoje (9%). Nedaug lenkų turi Lietuvoje artimųjų ar pažįstamų (7%). Giminių, pažįstamų ar verslo partnerių Lenkijoje turi kas penktas lietuvis (22%).
- Kontaktų su Lietuvos lenkais mažiausiai kartą per mėnesį turi maždaug penktadalis lietuvių (21%). Tuo tarpu tik nykstama mažuma lenkų (4%) teigia kontaktuojantys su Lenkijos lietuvių mažuma.
- 70% lietuvių nemoka lenkų kalbos, kas penktas supranta nesudėtingus rašytinius tekstus. Tik 5% lietuvių laisvai moka lenkų kalbą.
- Lenkijos lietuviai namuose su šeimos nariais dažniausiai kalba lietuviškai (88%), o Lietuvos lenkai- lenkiškai (70%).
- Lietuvos lenkai tvirtina mokantys lietuvių kalbą – du trečdaliai jų teigia, kad moka ją laisvai, o dar 19%- kad sugeba dalyvauti pokalbyje. Tik 3% atsakė nemokantys lietuvių kalbos.

- Daugumai lenkų (84%) ir lietuvių (62%) per mėnesį iki atliktos apklausos nebuvo tękę susidurti su žiniasklaidos pranešimais apie kitą šalį.

2. Kaimyninės šalies paveikslas

Abi visuomenės turi sunkumų dėl esminių kitos šalies paveikslas aspektų vertinimo. Tokį nesugebėjimą susidaryti tikslią nuomonę greičiausiai lemia riboti kontaktai tarp dviejų visuomenių. Lenkai yra kritiškiau nusiteikę situacijos Lenkijoje atžvilgiu, o lietuviai – situacijos Lietuvoje atžvilgiu. Ypač lietuviai yra labai blogos nuomonės apie savos valstybės funkcionavimą. Jie jį vertina griežčiau nei lenkai Lietuvą ir kritiškiau nei lenkai vertina savo pačių valstybę. Ypač sunku lenkams vertinti lietuviškas prekes. Vis dėlto tie asmenys, kurie galėjo išreikšti savo nuomonę šiuo klausimu, dažniausiai pasisakydavo teigiamai. Lietuvos pusėje vyrauja neabejotinai teigiamos nuomonės apie lenkiškais prekes.

- Lietuviams Lenkijos keliamų asociacijų tarpe didžiausią grupę sudaro asociacijos, susijusios su ekonomika. Lenkams Lietuva dažnai iššaukia mintis apie Adomą Mickevičių ir jo kūrybą.
- Tautinių mažumų klausimai sudaro tik nedidelį fragmentą Lietuvoje matomo Lenkijos paveikslas ir Lenkijoje matomo Lietuvos paveikslas.
- Tiek lenkai, tiek lietuviai griežčiau vertina korupcijos lygį savoje šalyje nei pas kaimynus. Triskart daugiau lenkų (58%) nei lietuvių yra įsitikinę dėl korupcijos lenkų pareigūnų tarpe. Analogiškai triskart daugiau lietuvių (73%) nei lenkų mano, jog lietuvių pareigūnai yra korumpuoti.
- Savo ruožtu žiniasklaidos laisvę lenkai mano esant didesnę Lenkijoje nei Lietuvoje, o lietuviai dažniau mano, kad jų žiniasklaida yra laisvesnė, negu Lenkijoje. Dukart daugiau lenkų nei lietuvių galvoja, kad Lenkijos žiniasklaida yra laisva. Triskart daugiau lietuvių nei lenkų Lietuvos žiniasklaidą laiko nepriklausoma.
- Pusė lietuvių yra įsitikinę, kad Lenkijos ekonomika yra gerai išsivysčiusi.

- Lenkai negali įvertinti lietuviškų produktų kokybės, kainos ar patrauklumo (mažd. 59% atsakymų buvo „sunku pasakyti“). Tuo tarpu nuomonės apie lenkiškas prekes neturėjo kas dešimtas lietuvis.
- Lietuviai lenkiškus produktus laiko patraukliais (68%) ir pigiais (87%). Lenkų nuomonės apie lietuviškus produktus yra santūresnės, tačiau ir čia buvo daugiau teigiamų įvertinimų nei neigiamų.
- Dauguma lietuvių (65%) gerai vertina lenkiškų produktų kokybę, tuo tarpu tik 30% lenkų yra panašios nuomonės apie lietuviškus produktus. Vis dėlto abiejose šalyse pozityvių nuomonių procentas yra triskart didesnis nei negatyvių.
- Informacija, kad prekė yra pagaminta kitoje šalyje, daugumos lenkų (64%) ir lietuvių nei paskatina, nei sulaiko nuo jos įsigijimo.

3. Požiūris į kaimyninę visuomenę

Pusė Lenkijos ir Lietuvos gyventojų nejaučia kitai tautai nei priešiško, nei simpatijos. Vis dėlto lenkai yra neabejotinai pozityviau nusiteikę lietuvių atžvilgiu nei lietuviai – lenkų: jie dažniau mano, kad lietuviai yra panašūs į juos pačius, taip pat mieliau sutiktų juos matyti įvairuose socialiniuose vaidmenyse, o Lenkijos lietuvius laiko gerai prisitaikiusius prie lenkiškos visuomenės.

- Beveik pusė lenkų jaučia lietuviams simpatiją (44%), tuo pat metu dėl simpatijos lenkams prisipažįsta vos kas ketvirtas lietuvis. Beveik pusė abiejų šalių gyventojų (atitinkamai 43% ir 46%) demonstruoja neutralų požiūrį į kaimyninę tautą.
- Respondentai, turintys kontaktų su kita tauta bei sekantys su ja susijusius žiniasklaidos pranešimus, yra geresnės nuomonės apie tą tautą.
- Dauguma lenkų (62%) ir lietuvių (55%) mano esantys panašūs vieni į kitus. Asmenys, kurie kitos tautos atstovus laiko panašiais į save, taip pat yra ir geriau nusiteikę tos tautos atžvilgiu. Taip pat tie, kurie geriau vertina kitą šalį, yra ir geresnės nuomonės apie jos gyventojus.
- Lenkai priima lietuvius, o lietuviai lenkus įvairuose socialiniuose vaidmenyse: turisto, šalies gyventojų, kaimyno, bendradarbio, draugo ar bendrapiliečio, viršininko ar deputato.

- Daugiau kaip trys ketvirtadaliai lenkų neprieštarautų matyti lietuvį kaip savo žentą ar marčią, o lietuvių tarpe pritarimas savo vaiko santuokai su lenku yra keliais procentiniais punktais mažesnis. Kiek mažiau, t. y., du trečdaliai lietuvių sutiktų turėti lenką viršininką, o 61% – deputatą.
- Dažniausiai lenkų ir lietuvių tarpusavio panašumą įžvelgia mažumų atstovai abiejose šalyse. Abi mažumos taip pat visiškai priima visuomenės, kurioje jie gyvena, atstovus visuose socialiniuose vaidmenyse. Be to, Lietuvos lenkų ir Lenkijos lietuvių atsakymai yra tokie patys.
- Lietuviai daugumoje socialinių vaidmenų mieliau norėtų matyti rusą nei lenką.

4. Abiejų šalių tarpusavio santykiai

Lenkai Lenkijos ir Lietuvos santykius dažniausiai laiko gerais, o lietuviai – blogais. Vis dėlto abiem pusėms sunkai sekasi išvardinti konkrečias šių santykių problemas. Respondentai daugiausiai dėmesį atkreipia į dalykus, susijusius su tautinių mažumų padėtimi. Mažumos abiejose šalyse, kaip būdą Lenkijos ir Lietuvos santykiams pagerinti, visų pirma nurodo kompromisų ieškojimą ir toleranciją. Konkrečių įvykių išvardinimas sukėlė daug sunkumų abiem tirtoms grupėms.

- Pusė lenkų Lenkijos ir Lietuvos santykius laiko gerais (51%). Pusė lietuvių, savo ruožtu – blogais (48%).
- Pusė lietuvių ir Lietuvos lenkų mano, kad per pastaruosius trejus metus Lenkijos ir Lietuvos santykiai pablogėjo. Didžiausia grupė lenkų (39%) ir absoliuti dauguma Lenkijos lietuvių (76%) mano, kad šių santykių kokybė per minėtą laikotarpį nepakito.
- Lenkai (58%) ir lietuviai (57%) yra įsitikinę, kad jų valstybei santykiai su kita šalimi yra svarbūs, bet ne prioritetiniai.
- Didesnioji dauguma lenkų (59%) ir abiejų tautinių mažumų atstovų (lenkų – 65%; lietuvių – 67%) sutinka, kad Lenkijos ir Lietuvos istorijoje nebuvo tokių įvykių, dėl kurių Lenkija turėtų jausti kaltę prieš Lietuvą. Taip pat gausiausia grupė lietuvių atsakė, kad tokių įvykių nėra buvę (38%).
- Lenkai (50%) ir lietuviai (62%) taip pat neįžvelgia Lietuvos kaltės Lenkijos atžvilgiu.

5. Tautinės mažumos

Pagarba Lietuvos lenkų mažumos teisėms aiškiai skiria abi visuomenės. Nuomonės dėl to nesutampa nei pačių suinteresuotųjų, nei bendros Lenkijos populiacijos tarpe. Tuo tarpu lietuviai mano, kad problema neegzistuoja, o vietiniai lenkai yra gerai prisitaikę prie lietuviškos visuomenės; tuo pat metu jie įžvelgia lietuvių mažumos diskriminaciją Lenkijoje. Tačiau Lenkijos lietuvių mažuma nesijaučia diskriminuojama. Dauguma abiejų mažumų atstovų teigia, kad jiems asmeniškai nėra tekę susidurti su jų teisių pažeidimo apraiškomis.

- Lietuvos lenkų nuomonės apie pagarbą jų teisėms Lietuvoje yra pasidalijusios (44% – taip; 40% – ne). Lenkijoje vyrauja nuomonė, kad Lietuvos lenkų teisės nėra gerbiamos (48%).
- Lietuviai, gyvenantys Lenkijoje, mano, kad jų teisės yra gerbiamos (76%).
- Daugiau kaip pusė lietuvių teigia, kad lenkų mažumos atstovai pritampa lietuviškoje visuomenėje (54%).
- Pusės lietuvių ir Lietuvos lenkų vertinimu, lenkų mažuma Lietuvos žiniasklaidoje yra pateikiama neutraliai (po 47%).
- Didžioji dauguma mažumų atstovų asmeniškai nėra susidūrę su diskriminacijos apraiškomis (Lietuvos lenkai – 73%, Lenkijos lietuviai – 86%).

6. Lenkija ir Lietuva tarptautinėje arenoje

Nei lenkai, nei lietuviai nelaiko savo kaimyno svarbiu partneriu tarptautiniuose santykiuose, be to, lietuviai dukart dažniau nurodo Rusiją nei Lenkiją. Abiejose sienos pusėse panašiai ir gana pozityviai yra vertinami kitos šalies veiksmai europinėje arenoje. Lenkai ir lietuviai vienodai mano, kad kaimyninė šalis prisideda prie geresnio bendradarbiavimo Europoje ir kad iš tiesų siekia įgyvendinti savo interesus, tačiau nepažeisdamos kitų valstybių interesų. Todėl taip pat sutaria, jog abi šalys turi bendradarbiauti ir siekti kompromisų. Tuo pat metu, jų nuomone, Lenkija nekelia grėsmės Lietuvai.

Tačiau abiems visuomenėms kyla sunkumų vertinant požiūrių į europinę politiką, taikomą Baltarusijos, Ukrainos ar Rusijos atžvilgiu, bendrumą. Vis dėlto abiejose sienos pusėse nuomonės, kad

minėti požiūriai ir interesai sutampa, visuomet nusveria priešingus vertinimus.

- Lenkai nelaiko Lietuvos svarbia partnere tarptautiniuose santykiuose. Lietuviai Lenkiją pamini tik sporadiškai, dažniau nurodydami Rusiją.
- Daugiau kaip pusė lietuvių mano, kad Lenkijos svarba Europoje yra vidutinė, o pusė lenkų Lietuvos svarbą vertina kaip nedidelę.
- Lenkai (46%) ir lietuviai (41%) vienodai galvoja, kad kita šalis prisideda prie geresnio bendradarbiavimo Europoje.
- Lenkai (46%) ir lietuviai (42%) sutaria, kad Lenkijos ir Lietuvos požiūriai bei interesai europinėje politikoje sutampa.
- Lenkai ir lietuviai sutaria – Lenkija nekelia grėsmės Lietuvai (po 76%).
- Lenkai (68%) ir lietuviai (70%) yra vienodos nuomonės, jog abi šalys turi bendradarbiauti ir siekti kompromisų.

7. Ekspertai apie Lenkijos ir Lietuvos santykius

Lenkų ir lietuvių ekspertai vieni nuo kitų skiriasi mažiau nei oficialioji valdžia Varšuvoje ir Vilniuje. Daug klausimų yra interpretuojami ir vertinami panašiai, netgi jei akcentai yra išdėstomi kiek kitaip. Kartais nuomonių skirtumai yra didesni lenkų ar lietuvių ekspertų viduje nei tarp lenkų ir lietuvių ekspertų. Ekspertai taip pat apskritai kritiškiau vertina savo šalies valdžią ir jos politiką nei kitos šalies valdžią ir politiką.

Gana vieningai sutariama dėl to, ką abiejų šalių valdžia privalėtų padaryti. Vilnius turi suteikti lenkams galimybę rašyti pavardes lenkiškai arba įteisinti dvikalbes gatvių pavadinimų lenteles. Lenkijos valdžia neturi pernelyg spausti Vilniaus bei aklai pritarti mažumos reikalavimams. O svarbiausia - kad abi besiginčijančios pusės kuo daugiau kalbėtųsi tarpusavyje.

Požiūriuose į kai kuriuos dalykus pastebimi skirtumai, o kai kada ir nesutarimai. Lietuvių ekspertai dažnai atkreipia dėmesį į tai, kad Lenkija su Donaldu Tusko vadovaujama Vyriausybe nusigręžė nuo mažesnių šalių, taip pat ir Lietuvos, kadangi yra nusiteikusi kurti savo tarptautinę poziciją, remdamasi stipriausiomis valstybėmis – Vokietija ir Rusija. Tuo tarpu lenkų ekspertai į santykių su Lietuva atšalimą žiūri visų pirma kaip į Varšuvos politikų nusivylimo Lietuvos mažumų politika, ir ypač pažadų nesilaikymu, rezultata.

I dalis

LENKAI IR LIETUVIAI VIENI APIE KITUS
– KIEKYBINIŲ TYRIMŲ IŠVADOS

Šios publikacijos tikslas yra aprašyti įvairius ir nuomones, kuriuos abiejų šalių gyventojai yra susidarę vieni apie kitus. Šiuo atveju ypač svarbūs yra požiūris į kitą šalį bei tarpusavio ryšius, o taip pat į jiems išskylančius iššūkius, panašumai ir skirtumai. Veidrodžiški klausimai, užduodami identišku būdu abiejose valstybinės sienos pusėse, suteikia galimybę palyginti atsakymus bei nustatyti nuominių skirtumus ne tik tarp dviejų tautų, bet ir kiekvienoje visuomenėje atskirai, tarp skirtingų jos grupių (amžiaus, profesinių, susijusių su gyvenamąja vieta ar pajamomis). Specifinė tyrimo ypatybė yra tai, jog į anketos klausimus atsakinėjo ne tik lenkai ir lietuviai, bet ir abi tautinės mažumos. Tai leidžia ne tik palyginti visos populiacijos atsakymus su mažumos atstovų nuomonėmis, bet ir patikrinti viešuosiuose debatuose sklindančius teiginius apie mažumų padėtį ir problemas. Toks metodinis sprendimas, mūsų žiniomis, dar niekada nebuvo panaudotas. Jo dėka atliktas kryžminis atsakymų suvedimas tapo nemenku iššūkiu tiek analitikui, tiek Skaitytojui.

Tolesnę publikacijos dalį sudaro šeši skyriai. Pirmajame iš jų, pavadintame *Žinios apie kitą šalį*, pristatomi informacijos, kurią viena visuomenė turi apie kaimyninę šalį ir jos gyventojus, šaltiniai. Antrajame – *Kaimyninės šalies įvaizdis* – aprašomos kaimyninės valstybės keliamos asociacijos bei jos funkcionavimo vertinimai. Trečiasis skyrius – *Požiūris į kaimyninės šalies gyventojus* – skirtas nuomonėms, kurias abi visuomenės yra susidariusios viena apie kitą, bei reakcijai į kitos valstybės atstovus įvairiuose socialiniuose vaidmenyse. Tolesniame skyriuje, pavadintame *Abiejų šalių tarpusavio santykiai*, surinktos nuomonės apie aktualius lenkų ir lietuvių santykius, įskaitant istorinius įvykius ir įžvelgiamus iššūkius, o taip pat pateikti išsakyti esamų problemų sprendimo būdai. Penktajame skyriuje – *Tautinės mažumos* – surinktos nuomonės apie abiejų tautinių mažumų funkcionavimą, įskaitant tų grupių atstovų savęs pačių vertinimus. Paskutiniajame skyriuje, kuris vadinasi *Lenkija ir Lietuva tarptautinėje arenoje*, aprašytas abiejų visuomenių požiūris į iššūkius, kurie iškyla abiem

šalims pasaulyje, bei jų įžvelgiamos bendradarbiavimo galimybės ir kliūtys.

Kad aprašomi duomenys būtų suprantamesni, kiekvieno skyriaus pradžioje yra pateikiamos pagrindinės tame skyriuje aprašomų tyrimų išvados.

Apklausa buvo atlikta 2012 metais Lenkijos Viešųjų reikalų instituto užsakyму. Lenkijoje apklausą atliko bendrovė TNS Polska, apklaususi 1000 lenkų imties grupę, o Lietuvoje – bendrovė TNS LT, apklaususi 513 lietuvių imties grupę. Respondentų amžius buvo nuo 15 iki 74 metų. Tyrimas tautinių mažumų tarpe buvo atliktas apklausiant grupę tų asmenų, kurie į klausimą „Ar Jūs laikote save lenku/lietuviu?“ atsakė atitinkamai teigiamai. Lenkijoje į šią grupę pateko 234 asmenys, o Lietuvoje – 209.

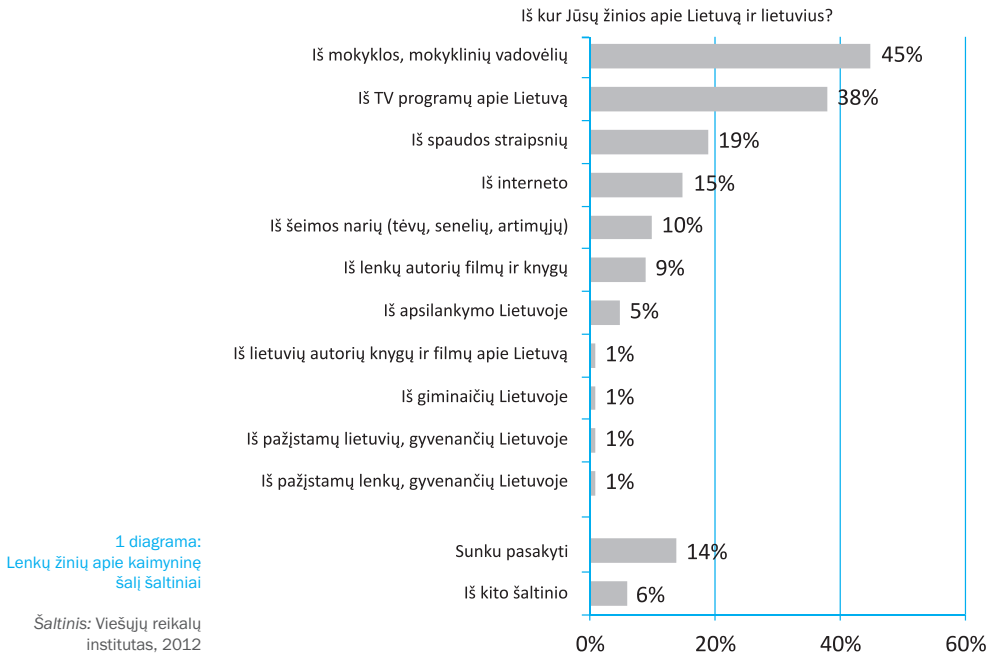
Kitos šalies ir jos gyventojų įvaizdis ilgus metus buvo formuojamas įvairių veiksnių. Dabartiniu metu, esant galimybei nekliudomai keliauti ir greitai besivystant elektroninėms masinės informacijos priemonėms, vis svarbesni tampa kitokie žinių šaltiniai nei ankstesniais laikais. Kita vertus, šeimos rate perduodami pasakojimai bei pokalbiai su pažįstamais asmenimis apie bendravimo su kitos tautos atstovais patirtį vis dar tebeišlieka svarbiais informacijos šaltiniais.

Lenkai ir lietuviai, gyvenantys kaimyninėse šalyse, jungiami ilgametės bendros istorijos, turėjo gerai pažinti vieni kitus. Vis dėlto tyrimai rodo, kad šis pažinimas yra gana paviršutiniškas, o žinios išlieka selektyvios. Aiškiai matomos tarpusavio pažinimo disproporcijos. Kontaktai su kaimynine šalimi iš lenkų pusės yra gerokai retesni nei lietuvių su Lenkija. Tai aiškiai lemia menkesnes žinias apie kitą valstybę. Lenkai daug dažniau nei lietuviai negali atsakyti į klausimą apie kaimyninę šalį. Tiesioginis kontaktas su kita visuomene, kaip rodo ilgametė Viešųjų reikalų instituto tyrimų veikla, dažniausiai pagerina jos įvaizdį ir nusiteikimą jos atžvilgiu. Vis dėlto tai, kad Lietuvoje lankosi nedaug lenkų ir kontaktai yra retesni, neleidžia daryti vienareikšmiškos išvados, kad lankymosi Lietuvoje faktas ir toje šalyje turimos pažintys turi būtent teigiamos arba neigiamos įtakos respondento pažiūroms. Lietuviai, savo ruožtu – nepaisant dažnesnių kontaktų su lenkais nei lenkų su lietuviais – yra blogiau nusistatę kaimyninės visuomenės atžvilgiu nei lenkai lietuvių atžvilgiu.

Žinių šaltiniai

Lenkai žinių apie Lietuvą semiasi, visų pirma, mokykloje ir iš mokyklinių vadovėlių (45%). Tolesnėse pozicijose yra žiniasklaida: televizija (38%), spauda (19%) ir internetas (15%), o taip pat lenkų autorių filmai ir knygos apie Lietuvą (9%). Kas dešimtam lenkui žinias apie Lietuvą perdavė šeima (10%), tačiau tik pavieniai respondentai [Lenkai žinių apie lietuvius semiasi daugiausiai mokykloje ir iš žiniasklaidos.](#)

nurodė asmenis – pažįstamus ar giminaičius – gyvenančius Lietuvoje arba lietuvius, gyvenančius Lenkijoje. Kas dvidešimtas teigė, kad pažįsta tą šalį, kadangi yra lankęsis joje (5%).

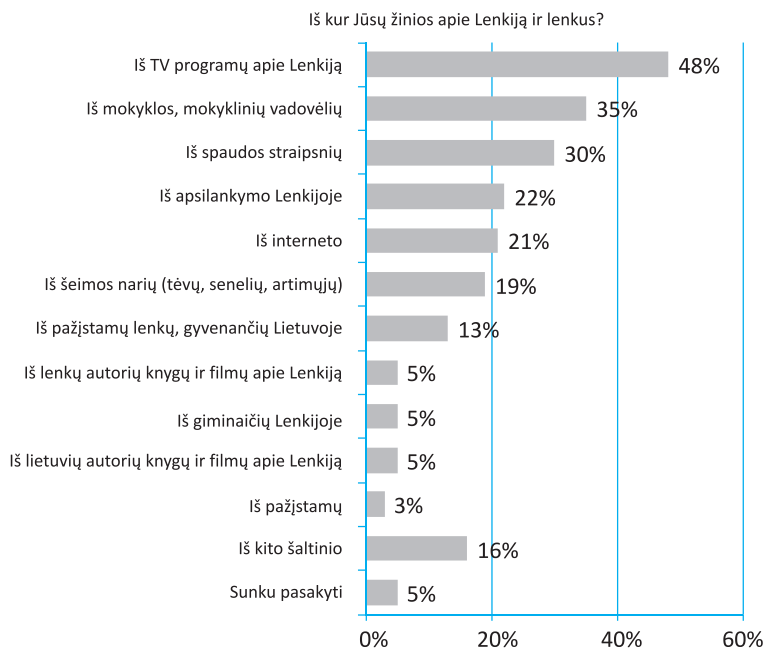

*Atsakymų suma nėra lygi 100%, nes respondentai galėjo rinktis iki trijų atsakymų.

Lietuvių atveju, šaltinių, iš kurių jie semiasi žinių apie Lenkiją, sąrašo tvarka yra kitokia. Pirmąją vietą užima televizija (48%), po jos – mokykla (35%) ir straipsniai spaudoje (30%). Dažnesnis nei kas penktas lietuvis teigia, kad yra buvęs Lenkijoje ir tai yra jo žinių apie šią šalį šaltinis (22%). Nedaug mažiau asmenų žinių šaltiniu nurodo internetą (21%) ir šeimą (19%). 13% respondentų žinias apie Lenkiją gauna iš pažįstamų lenkų, gyvenančių Lietuvoje, tuo tarpu tik keli

Lietuviai apie Lenkiją sužino daugiausiai iš televizijos, mokykloje ir iš spaudos.

procentai nurodo Lenkijoje esančius gimines (5%) ir pažįstamus (3%). Vienodas procentas lietuvių žinių apie Lenkiją gauna tiek iš lenkų, tiek iš lietuvių autorių filmų ir knygų (po 5%).

*Atsakymų suma nėra lygi 100%, nes respondentai galėjo rinktis iki trijų atsakymų.

Masinės informacijos priemonės abiejose valstybinės sienos pusėse yra esminis žinių apie kitą šalį šaltinis. Vis tik Lietuvoje televizija ir spauda yra daug dažnesnis kanalas, iš kurio galima pasisemti žinių apie Lenkiją. Lenkijoje žiniasklaidos indėlis šiuo atveju yra gerokai retesnis. Tuo pat metu mokyklos ir vadovėlių užimama aukšta pozicija rodo, jog verta investuoti į atitinkamą pedagoginės medžiagos ir mokytojų parengimą. Objektivių žinių bagažas, gautas švietimo įstaigoje, lydės piliečius visą gyvenimą. Tik nedidelė dalis lenkų šias žinias patikrina apsilankydami Lietuvoje. Lietuvos pusėje šis procentas yra didesnis.

Asmeniniai kontaktai

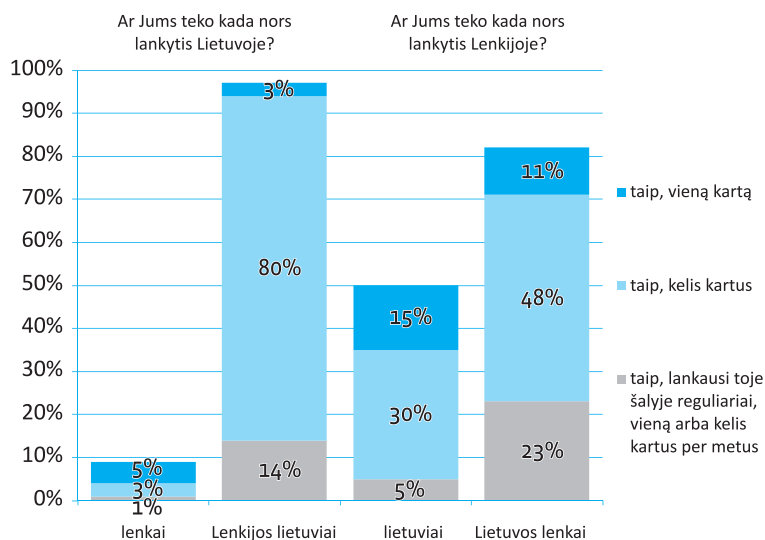
Asmeniniai kontaktai padeda geriau pažinti kitą šalį ir jos žmones. Apsilankymas toje šalyje arba ten turimi giminaičiai, draugai ar verslo partneriai leidžia ne tik praturtinti žinias, bet ir palyginti turimus stereotipus bei įsivaizdavimus su realybe.

Šiuo atveju tarp lenkų ir lietuvių matoma aiški asimetrija. Absoliuti dauguma lenkų – 91% – niekada nėra buvę Lietuvoje. Reguliariai vykstantis į šią šalį teigia vos vienas procentas jų, o retkarčiais – keli procentai. Santykinai dažniau į Lietuvą vyksta asmenys, turintys aukštesnį išsilavinimą, labiau pasiturintys, gyvenantys 1-2 asmenų namų ūkuose, neturintys vaikų, arba apskritai judresnį gyvenimo būdą pripažįstantys asmenys. Tuo pačiu tai nėra, kaip būtų galima tikėtis, asmenys, gyvenantys arčiau Lenkijos ir Lietuvos sienos, o veikiau tie, kurie gyvena centriniam regione. Galima daryti prielaidą, kad

Vos keli procentai lenkų yra kada nors lankęsi Lietuvoje. Bent vieną kartą Lenkijoje yra apsilankęs kas antras lietuvis.

tarp jų vyrauja Varšuvos gyventojai, greičiausiai statistiškai dažniau vykstantys į užsienio keliones. Statistiškai rečiau į Lietuvą vyksta pietinio, taigi, labiausiai nuo bendros sienos nutolusio, regiono gyventojai.

Lietuviai dažniau lankosi Lenkijoje. Tačiau galima daryti prielaidą, kad tai yra nereguliarūs vizitai, greičiausiai pasitaikantys vykstant tranzitu į kitą šalį (kadangi per Lenkiją driekiasi keliai į Vakarų) arba turint tikslą apsipirkti pasienio zonoje, o ne susipažinti su Lenkija. Pusė apklaustųjų yra bent kartą buvę kaimyninėje šalyje, o beveik trečdalis – kelis kartus (30%). Vos 5% teigia į Lenkiją vykstantys reguliariai. Kita pusė lietuvių niekada nėra buvę Lenkijoje.

3 diagrama:
Lankymasis kitoje šalyje

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

Santykinai dažniausiai į Lenkiją važinėja Vilniaus ir Marijampolės regionų gyventojai. Tuo tarpu santykinai rečiausiai – Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio regionų.

1 žemėlapis:
Lietuvos regioninis
suskirstymas

Lenkų ir lietuvių mažumų atstovai abiejose šalyse lankosi nereguliariai. Į Lenkiją kelis kartus per metus vyksta mažiau nei ketvirtadalis lenkų, gyvenančių Lietuvoje (23%), o Lietuvoje reguliariai lankosi 14% Lenkijos lietuvių. Didžiausias grupės mažumų tarpe sudaro asmenys, kelis kartus lankęsi kaimyninėje savo gyvenamosios šalies atžvilgiu valstybėje. Kelis kartus Lietuvoje yra buvę 80% Lenkijoje gyvenančių lietuvių, o Lenkijoje – beveik pusė (48%) Lietuvos lenkų. Niekada Lenkijoje nėra buvę 18% Lietuvos lenkų, o Lietuvoje – 3% Lenkijos lietuvių.

Disproporcijos tarp lenkų, atvykstančių į Lietuvą, ir lietuvių, atvažiuojančių į Lenkiją, skaičių jau savaime rodo, kad lenkai ir lietuviai turi kitokią patirtį ir žinias apie kitą šalį. Šie skirtumai pastebimi tolesniuose atsakymuose į atlikto tyrimo klausimus. Tuo pačiu metu toks mažas kitoje Lenkijos ir Lietuvos sienos pusėje apsilankiusių lenkų procentas nesudaro galimybės išanalizuoti priklausomybės, ar apsilankymas Lietuvoje turi kokios nors įtakos tos šalies vertinimui

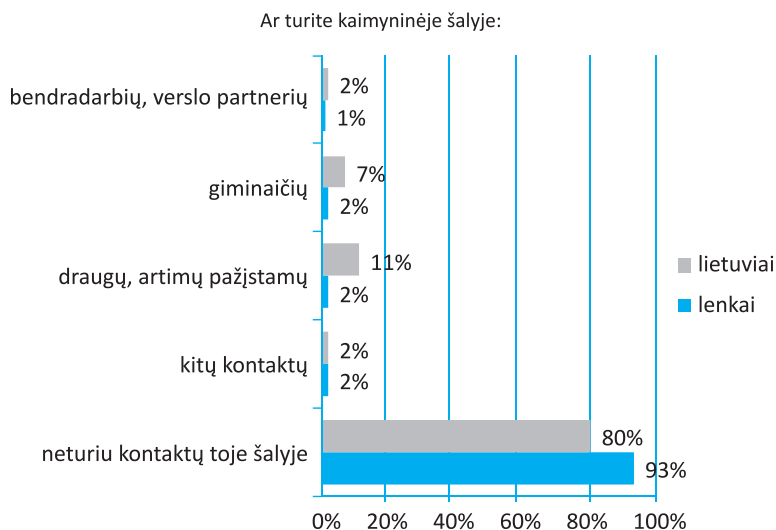
ar požiūriui į jos gyventojus. Stebina faktas, kad nepaisant pasienio kontrolės tarp abiejų šalių ir nežiūrint į istorinius saitus tarp mūsų šalių, dažnai mitologizuotus, suvokiamus per „kresų“ prizmę, lenkai taip retai pasinaudoja proga savo akimis pamatyti šalį, kurią pažįsta iš mokyklinės medžiagos ir šeimos rate perduodamos informacijos. Tačiau šis sentimentas būdingas daugiausiai tik vyresnėms kartoms. Jaunesnieji labiau suinteresuoti kelionėmis į Vakarų nei į Rytus. Be to, šį reiškinį iš dalies lemia ir infrastruktūros problemos. Lėktuvo bilietai į Vilnių yra labai brangūs, geležinkelio transportas yra komplikuoatas dėl tiesioginio susisieki mo nebuvimo, o kelionė automobiliu, esant dabartinei kelių infrastruktūrai Lenkijos pusėje, neskatina entuziazmo. Šios problemos gali turėti esminės reikšmės turistiniam judėjimui tarp abiejų šalių. Iš kitos pusės, menkas lenkų susidomėjimas Lietuva nomobilizuoja vežėjų siekti kokių nors permainų.

Kelionės gali būti susijusios su tuo, kad kitoje šalyje yra turima kokių nors kontaktų: šeimyninių, draugiškų ar tarnybinių. Ir atvirkščiai – kontaktai gali būti tokių kelionių rezultatas. Kontaktai, savo ruožtu, gali padėti suprasti valstybės funkcionavimą, jos gyventojų charakterį bei ten vyraujančias sąlygas. Kuo dažnesni, taigi ir artimesni, labiau familiarūs yra kontaktai, tuo daugiau sužinoma apie šalį ir lengviau suformuluoti nuomones apie ją.

Absoliuti dauguma lenkų (93%) ir lietuvių (80%) neturi kitoje šalyje jokių kontaktų. Vos 7% lenkų turi Lietuvoje giminių (2%), pažįstamų (2%), verslo (1%) ar kitokių kontaktų (2%). Tuo tarpu santykinai dažniau artimi ryšiai su asmenimis Lenkijoje sieja lietuvius. Giminių Lenkijoje turi 7%, o artimų draugų – kas dešimtas lietuvis (11%).

Nedaug lenkų turi artimųjų ar pažįstamų Lietuvoje. Tuo tarpu giminių, pažįstamų ar verslo partnerių turi kas penktas lietuvis.

Abiem atvejais tai dažniausiai Vilniaus gyventojai (beveik ketvirtadalis respondentų iš to regiono). Tarp dviejų procentų lietuvių, kurie Lenkijoje turi verslo bendradarbių, kaip ir galima tikėtis, vyrauja asmenys su aukštesniu išsilavinimu, turintys nuosavą verslą ir vadovaujamas pareigas.

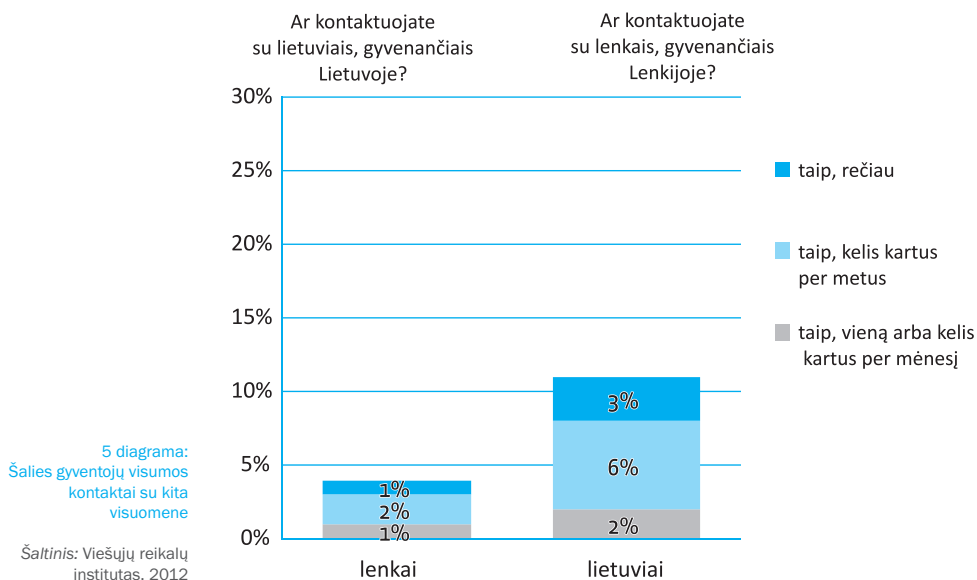

*Atsakymų suma nėra lygi 100%, nes respondentai galėjo pažymėti visus tinkamus atsakymus.

**Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

Artimesnių asmeninių ar tarnybinių kontaktų Lietuvoje neturėjimas lemia, jog 96% lenkų apskirtai neturi jokių kontaktų su lietuviais, gyvenančiais toje šalyje. Santykinai dažniau tokių kontaktų turi asmenys su aukštesniu išsilavinimu ir besidomintys politika. Lietuvių tarpe kontaktų su lenkais, esančiais Lenkijoje, neturi 89% respondentų. Nepilnas vienas procentas tokių kontaktų turi kasdien, 2% – vieną ar kelis kartus per mėnesį, 6% – kelis kartus per metus, o 3% – dar rečiau. Ir šiuo atveju iš gyventojų visumos išsiskiria turintieji geresnį išsilavinimą.

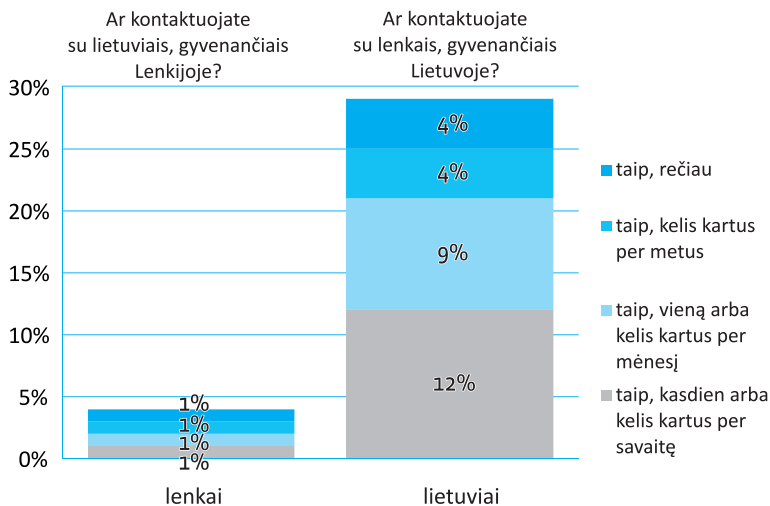
Vykstančių diskusijų ir ginčų, dažnai susijusių su mažumų tema, akivaizdoje ypatingos reikšmės tiriamam atvejui gali turėti populiacijos kontaktai su kitos šalies tautinės mažumos atstovais. Kaip ir apsilankymas kitoje šalyje, kontaktai su mažumos atstovais leidžia susidaryti nuomonę apie tą mažumą ir jos tikrąjį vaidmenį, problemas bei galimybes, kurias suteikia jos buvimas toje valstybėje.

*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

Kontaktą su lietuviais Lenkijoje – kasdien, kelis kartus per savaitę, mėnesį ar rečiau – turi vos 4% lenkų. Dažniau su lenkų mažuma Lietuvoje bendrauja patys lietuviai: penktadalis jų kontaktuoja palyginti reguliariai – kasdien arba beveik kasdien bendrauja 12% lietuvių, o 9% – bent kelis kartus per mėnesį, 8% su Lietuvos lenkais kontaktuoja kelis kartus per metus arba rečiau.

Menka dalis lenkų teigia turintis kontaktų su Lenkijos lietuvių mažuma. Kontaktą su Lietuvoje gyvenančiais lenkais bent kartą per mėnesį turi beveik penktadalis lietuvių.

6 diagrama: Šalies gyventojų visumos kontaktai su tautine mažuma

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

* Siekiant didesnio diagramos vaizdumo joje pavaizduoti tik teigiami atsakymai.

Šiuos skaičių skirtumus galima lengvai paaiškinti konkrečios mažumos proporcija visos populiacijos atžvilgiu. Lietuvoje, kur lenkai sudaro 6,6% gyventojų (210,2 tūkst. iš 3 milijonų gyventojų), lietuviams yra daug daugiau galimybių bendrauti su jais nei Lenkijoje, kur lietuvių mažuma sudaro tik 0,04% bendros populiacijos (15 tūkst. iš 38 milijonų). Taigi nenuostabu, kad Lietuvoje su vietiniais lenkais dažniausiai susiduria Vilniaus ir jos apylinkių gyventojai, o iš profesinių grupių – valstybės tarnautojai, policininkai, rinkodarininkai arba asmenys, iš esmės savo darbe sutinkantys daug žmonių ir žinantys jų kilmę.

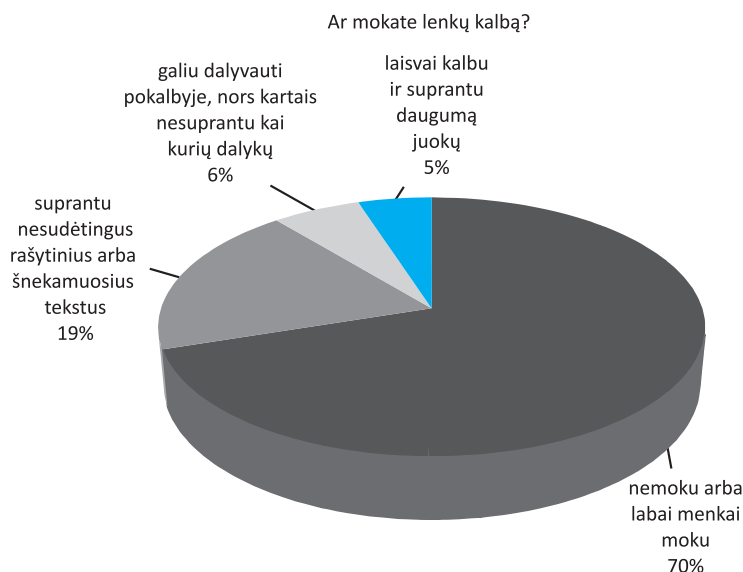
Kitos šalies kalbos mokėjimas

Be asmeninio kontakto su kitos tautos atstovais, suprasti tarpusavio ryšius ir susidaryti kuo išsamesnę nuomonę apie juos padeda tos šalies kalbos mokėjimas.

Lenkijoje gyvuoja įsitikinimas, kad daugelis lietuvių supranta lenkų kalbą arba kalba ja. Kaip rodo atsakymai į klausimus, užduoti Lietuvoje, tai nėra teisinga nuomonė. Tik keli procentai iš bendro lietuvių skaičiaus (5%) teigia, kad laisvai operuoja lenkų kalba, pvz., supranta daugumą

70% lietuvių nemoka lenkų kalbos.

juokų. Kiti keli procentai (6%) mano galintys dalyvauti pokalbyje lenkų kalba, o dar keliolika procentų nurodo suprantantys nesudėtingus rašytinius ir šnekamuosius tekstus. Tuo tarpu 70% lietuvių visai nemoka lenkų kalbos. Šioje paskutinėje grupėje statistškai vyrauja asmenys iki 24 metų amžiaus, moksleiviai ir studentai. Geriausiai lenkų kalbą moka gyvenantys Vilniuje ir jo apylinkėse, t. y., regione, kur gyvena daugiausiai lenkų.

7 diagrama:
Lenkų kalbos mokėjimas
visų Lietuvos gyventojų
tarpe

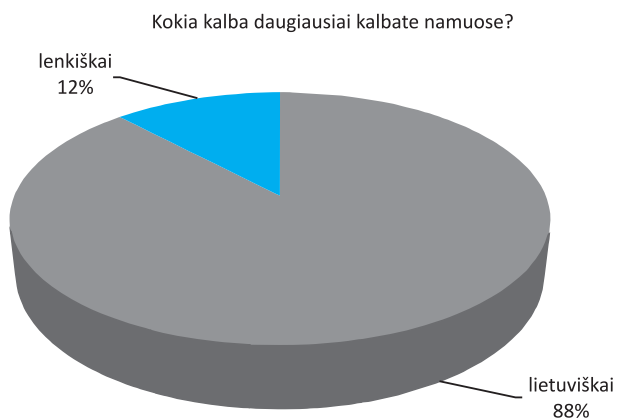
Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

Klaidingas įsitikinimas, kad lietuviai supranta jiems lenkiškai tariamus žodžius, Lietuvoje yra sutinkamas labai negatyviai – kaip lenkų savęs išaukštinimo požymis. Savo ruožtu, toks lenkų elgesys greičiausiai kyla iš nežinojimo, kad lietuvių kalba labai skiriasi nuo lenkų, kadangi priklauso baltų kalbų grupei, kai tuo tarpu lenkų kalba priklauso slavų kalbų grupei, o lenkų kalbos mokėjimo laipsnis Lietuvoje yra nežymus. Svarbu, kad mokykla ir žiniasklaida, ir ypač turizmo vadovai, atkreiptų dėmesį į šį faktą.

Gerokai rimtesne problema lenkų ir lietuvių santykiuose išlieka tautinių mažumų naudojimosi gimtąja kalba klausimas. Egzistuoja daug įtampos, susijusios su Lietuvoje gyvenančių lenkų teise naudotis gimtąja kalba.

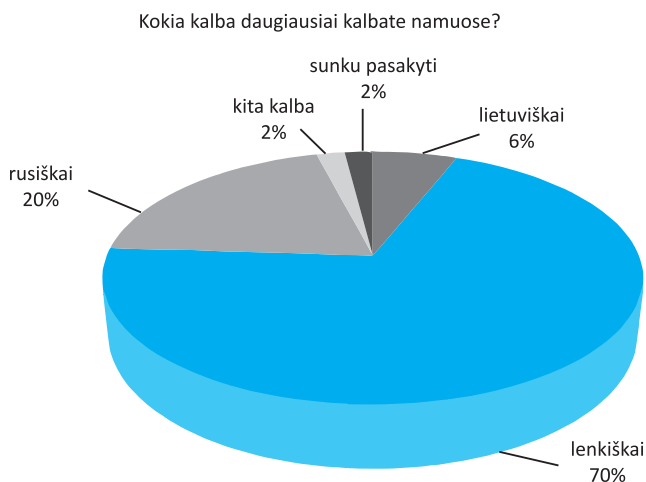
Kaip rodo tyrimai, Lietuvos lenkai namuose kalba daugiausiai lenkiškai – taip bendrauja 70% iš jų, bet kas penktas (20%) su artimaisiais kalbasi rusiškai ir vos 6% – lietuviškai. Tačiau gali būti, kad mažumos atstovai šeimos rate naudojami lenkų, lietuvių, baltarusių ir rusų kalbų mišiniu. Savo ruožtu, lietuvių kalba namuose bendrauja 88% Lenkijoje gyvenančių lietuvių. Lenkiškai su artimaisiais kalba 12% iš jų.

Lenkijos lietuviai su artimaisiais bendrauja lietuviškai, o Lietuvos lenkai – lenkiškai.

8 diagrama:
Lietuvių kalbos mokėjimas
Lenkijos lietuvių tarpe

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

9 diagrama:
Lenkų kalbos mokėjimas
Lietuvos lenkų tarpe

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

Kaip rodo tyrimų rezultatai, statistiškai dažniausiai namuose lietuviškai kalba jauniausi Lenkijos lietuviai, o lenkiškai Lietuvoje – geriausiai uždirbantys lenkai.

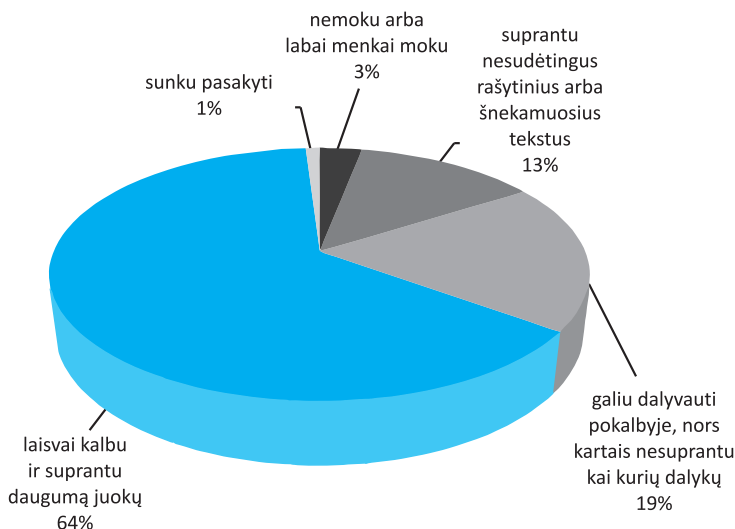
Vis dėlto naudojimasis gimtąja kalba neturi reikšti, jog nemokama kalbos tos šalies, kurioje gyvenama. Lietuvoje gyvenantiems lenkams prikišama, kad jie nenori mokytis lietuvių kalbos, ir teigiama, kad tik

Lietuvos lenkai teigia labai gerai mokantys lietuvių kalbą.

jos mokėjimas padės jaunajai kartai sėkmingai įsilieti į darbo rinką. Lietuvos lenkai deklaruoja

mokantys lietuvių kalbą – du trečdaliai jų teigia, kad operuoja ja laisvai, o kiti 19% gali dalyvauti pokalbyje. Vos 3% teigia nemokantys lietuviškai. Visai nemokantys arba silpnai mokantys prisipažįsta daugiausiai vyresni kaip 65 metų asmenys.

Kaip įvertintumėte savo lietuvių kalbos mokėjimą?

10 diagrama:
Lietuvos lenkų nuomonė
apie savo lietuvių kalbos
mokėjimą

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

Taigi lietuvių kalba pati savaime nėra problema lenkų mažumai Lietuvoje; nepaisant to, kad namuose ji pirmenybę teikia lenkų kalbai, sugeba naudotis valstybine kalba. Į deklaruojamą praktinę Lietuvos lenkų tautinės mažumos atstovų dvikalbystę turi būti atsižvelgiama diskutuojant apie valstybinę kalbą bei reikalavimą mokyklos baigiamuosius egzaminus laikyti lietuvių kalba. Kaip galima spręsti iš aukščiau pateiktų duomenų, šių ginčų charakteris yra politinis-simbolinis. Lenkų kalbos mokėjimas neuždaro mažumos atstovų

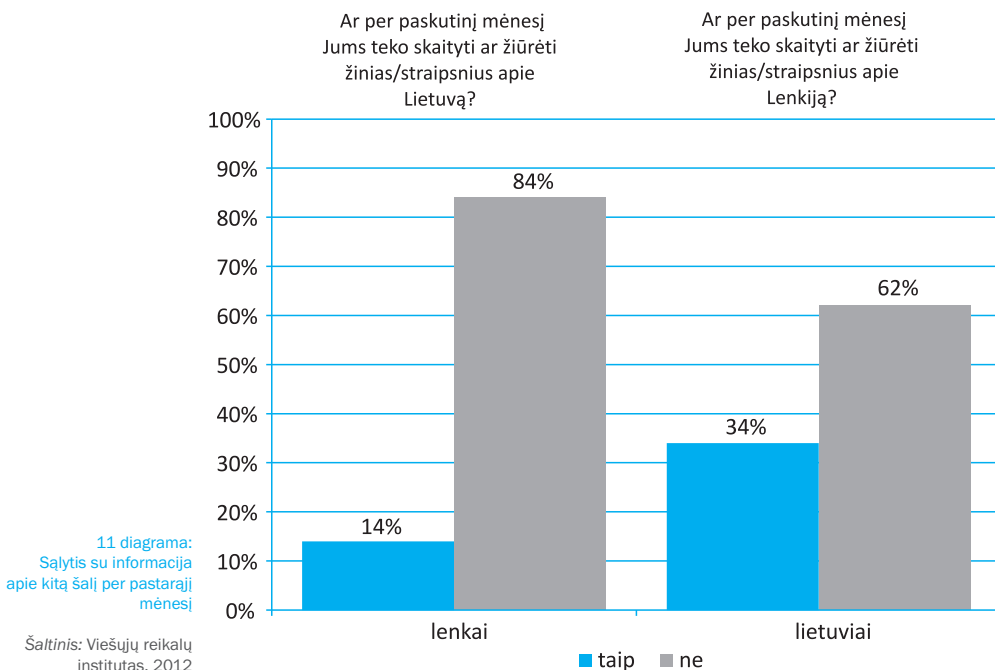
į „kalbinį getą“, bet ir privalomas mokymas lietuvių kalba neturi kelti praktinių sunkumų daugumai Lietuvos lenkų, dalyvaujančių privalomojo švietimo sistemoje. Tačiau tai gali tapti iššūkiu kai kuriems mokytojams lenkams, nepakankamai mokantiems lietuviškai, kad galėtų joje mokyti – kas, platesnėje perspektyvoje, turi įtakos moksleivių galimybėms. Ginčo esmė buvo naujajame įstatyme nustatyto pereinamojo laikotarpio trukmė, o ne, kaip to siekė kai kurie politikai, būtinybė jį visiškai atmesti. Taigi, egzistuoja plati erdvė kompromisams iš abiejų pusių, nepaisant to, kad iki šiol aiškiai trūko valios šiam ginčui išspręsti.

Žinios iš trečiųjų šaltinių

Santykinais reti asmeniniai kontaktai su kaimynų tauta sugeruoja, kad didelė dalis žinių ir nuomonių apie ją gali būti gaunama iš žiniasklaidos. Tai patvirtina patys apklaustieji lietuviai, nurodydami televiziją kaip pagrindinį (48%), o spaudą – kaip trečiąjį pagal svarbą (30%) žinių apie Lenkiją šaltinį. Lenkų tarpe šios masinės informacijos priemonės, kaip žinių apie Lietuvą šaltiniai, atsiduria atitinkamai antroje (TV – 38%) bei trečioje (straipsniai spaudoje – 19%) vietoje. Vis dėlto kitoje šalyje vykstančius procesus suprasti padeda aktuali informacija, atspindinti einamuoją metu vykstančius procesus. Daugelio mėnesių senumo masinių informacijos priemonių žinios nepadeda susiformuoti įvaizdžio.

Tuo tarpu daugumai lenkų (84%) ir lietuvių (62%) per mėnesį, buvusį iki apklausos, neteko susidurti su medijų pranešimais apie kitą šalį. Ir šiuo atveju didesnė nei dviguba lietuvių persvara (34%) prieš lenkus (14%), kurie susidūrė su spaudos ar televizijos pranešimais apie, atitinkamai, Lenkiją arba Lietuvą, rodo, kad žinios arba informacijos apie Lenkiją prieinamumas Lietuvoje yra didesni nei priešingoje pusėje. Ir šiuo atveju, kaip parodys tolesni rezultatai, tai nebūtinai turi lemti geresnį lietuvių požiūrį į Lenkiją ir lenkus. Asmenims, pastaruoju metu turėjusiems prieigą prie informacijos apie kitą šalį, šis įvaizdis yra teigiamesnis.

Daugumai lenkų ir lietuvių per mėnesį iki apklausos neteko susidurti su medijų pranešimais apie kitą šalį.

*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

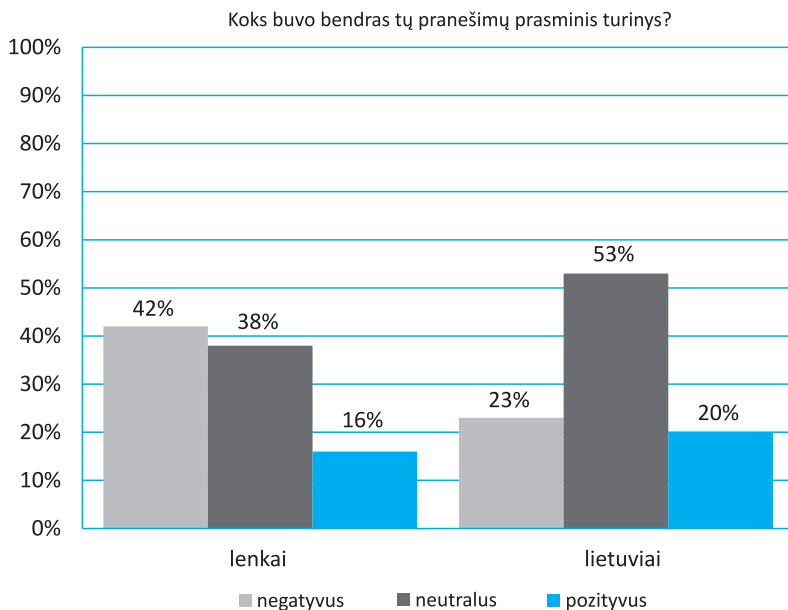
Dažniausiai su informacija apie Lenkiją žiniasklaidoje susidurdavo Vilniaus gyventojai, asmenys, turintys aukštesnį išsilavinimą ir vadovaujamas pareigas. Lenkų pusėje apie Lietuvą skaitė arba girdėjo taip pat respondentai su geriausiu išsilavinimu, o taip pat administravimo įstaigų darbuotojai. Statistiškai dažniau sąlytį su tokia informacija turėjo – tiek Lenkijoje, tiek Lietuvoje – asmenys, besidomintys politika.

Taip pat galima pastebėti skirtumą tarp išsakytų nuomonių, kokio pobūdžio žinių skelbė medijų informacija, su kuria respondentai buvo susidūrę. Daugiau kaip pusė lietuvių teigia, kad skelbtų žinių tonas

Abiejose sienos pusėse apklausti respondentai dažniau teigia, kad medijų pranešimų apie kitą šalį atspalvis buvo negatyvus, nei kad jis buvo pozityvus pobūdžio.

buvo neutralus (53%), panašiai apie lenkiškų medijų pranešimus mano ir 38% lenkų. Vis gi didžiausias procentas lenkų mano, kad žinios turėjo neigiamą atspalvį (42%). Lietuvių pusėje, respondentų manymu, blogai apie Lenkiją atsiliepė 23% žiniasklaidos medžiagos. Vis dėlto

abiem atvejais šie procentai viršijo pozityvaus atspalvio informacijai tenkančius procentus. Lyginant atsakymų vidurkius galima pastebėti, kad lietuviai žinių toną vertino santykinai geriau (3,1) nei lenkai (2,6)².

12 diagrama: Žiniasklaidos informacijos apie kitą šalį bendras prasminis turinys

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

*Klausimas buvo užduodamas tik tiems asmenims, kurie į ankstesnį klausimą (11 diagr.) atsakė teigiamai.

**Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

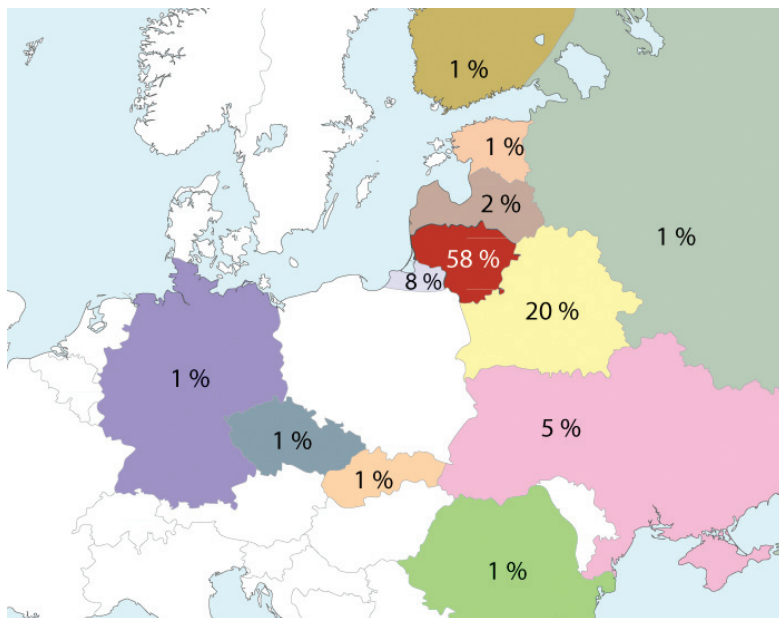
Realus kaimyninės šalies pažinimas

Sąlytis su informacija apie kitą šalį privalo turėti įtakos žmonių žinioms apie ją. Santykinai reti lenkų kontaktai su lietuviais bei sporadiški kontaktai su žiniasklaidos medžiaga gali būti priežastimi, kodėl Lenkijos gyventojai nepažįsta kaimyninės šalies, bei lemti jų problemas bandant suformuluoti nuomonę apie ją arba ta nuomonė bus pagrįsta klaidingomis prielaidomis ar realybės neatitinkančiais stereotipais.

Pagrindiniu žinių apie kitą kraštą – ypač kaimyninį – elementu turi būti jo padėties žemėlapyje žinojimas. Iš apklausiamų lenkų, paprašytų parodyti, kurioje žemėlapio vietoje yra Lietuva, 58% sugebėjo atsakyti

2 Skalė leido pažymėti įverčius nuo 1 – labai neigiamas iki 5 – labai teigiamas.

teisingai. Kas penktas respondentas supainiojo Lietuvą su Baltarusija, 8% vietoj Lietuvos parodė Kaliningrado sritį, 5% – Ukrainą, o 2% – Latviją. Apskritai, šiuo atveju žinių lygis nėra ypatingai žemas.

2 žemėlapis:
Lenkų žinios apie Lietuvos
vietą Europos žemėlapyje

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

* Žemėlapyje ant valstybių yra pažymėti procentai respondentų, tą vietą nurodžiusių kaip Lietuvos geografinę padėtį.

Hipotezę apie nepakankamą abiejų visuomenių tarpusavio pažinimą patvirtina tolesni tyrimų rezultatai. Tam tikrų klausimų grupių atveju procentas respondentų, nesugebėjusių atsakyti į juos, buvo ženklus – didesnis nei vidutinis atsakymų „sunku pasakyti“ procentas. Apskritai, dažniau tokį atsakymą pasirenka lenkai (net 60%) nei lietuviai ir tos jų nedidelės žinios yra matomos. Klausimuose, kuriuose minėtą dalyką vertino taip pat ir tautinės mažumos, atsakymų „sunku pasakyti“ procentas buvo pats mažiausias, ką galima lengvai paaiškinti turimomis žiniomis apie lenkų ir lietuvių ryšius bei abi šalis.

Dažniausiai didelis procentas šių atsakymų pasireiškė atsakant į klausimus, susijusius su tuo, kaip lenkai vertina lietuviškus produktus. Lenkai aiškiai neturi nuomonės šiuo klausimu. Tikriausiai taip yra dėl to, kad jiems nėra tekę susipažinti su pačiais produktais. Statistiškai

atsakymų „sunku pasakyti“ procentas taip pat išsiskyrė ir atsakant į klausimus apie kitos valstybės europinę politiką. Tiek kas trečias lenkas, tiek kas trečias lietuvis negalėjo įvertinti kaimynų šalies veiksmų Europos arenoje.

Tuo tarpu atsakymuose, susijusiuose su asmeniniais kontaktais, žinių šaltiniais ar kaimyninės tautos atstovų akceptacija įvairiuose socialiniuose vaidmenyse, procentas respondentų, nesugebėjusių atsakyti į klausimą, nebuvo didelis.

Turimos žinios daro įtaką įvaizdžiui, kurį tiek lenkai, tiek lietuviai yra susidarę apie kitą šalį. Šį įvaizdį paprastai suformuoja įvairūs elementai: nuo asociacijų, kurias sukelia kitos valstybės pavadinimas, iki įsivaizdavimo, kaip ta valstybė funkcionuoja, o taip pat dalykų, kurie yra kilę iš tos šalies bei su kuriais respondentai gali susidurti savo gyvenime, apibūdinimo. Paprastai šalis, kuri apskritai yra vertinama draugiškai ir gerai, taip pat yra vertinama geriau ir valdžios, ūkio funkcionavimo bei produktų kokybės požiūriu. Ir atvirkščiai – šių elementų vertinimas leidžia padaryti bendrą išvadą apie vienos valstybės gyventojų požiūrį į kitą visuomenę.

Tyrimai visų pirma rodo, kad abi visuomenės turi problemų dėl kitos šalies vertinimo, ypač kai kalbama apie politiką. Šią nedidelę žinių apimtį greičiausiai lemia menki abiejų visuomenių tarpusavio kontaktai. Savo vertinimuose kritiškiausiai apie padėtį Lenkijoje pasisako lenkai, o apie padėtį Lietuvoje – lietuviai. Visais atvejais, be masinės informacijos priemonių laisvės vertinimo, kiekviena visuomenė savo šalį vertina kritiškiau nei tai daro kaimyninė visuomenė ir tautinės mažumos. Be to, čia gerokai išsiskiria lietuviai, kurių nuomonė apie savo valstybės funkcionavimą yra ypač nepalanki. Jie ją vertina griežčiau nei lenkai šiuo klausimu vertina Lietuvą ir griežčiau nei lenkai vertina savo pačių šalį. Lietuvoje gyvenantys lenkai Lietuvą vertina panašiai kaip ir dauguma lietuvių. Panašumai tarp to, kaip Lietuvą vertina lenkai ir lietuvių mažuma, nėra matomi taip aiškiai. Priešingoje pusėje tokių tendencijų nepastebima. Lietuvių Lietuvos lenkų požiūriai į Lenkiją nėra panašūs. Lenkų ir Lenkijos lietuvių vertinimai čia taip pat skiriasi.

Tam tikrų sunkumų lenkams suteikia lietuviškų prekių vertinimas. Tie, kurie turi nuomonę šiuo klausimu, paprastai pasisako teigiamai. Lietuvos pusėje lenkiškų prekių atžvilgiu vyrauja neabejotinai teigiamos nuomonės.

Palyginti geri lenkų vertinimai gali reikšti, kad lenkai, nepaisant menko Lietuvos pažinimo, jos atžvilgiu yra nusistatę apskritai teigiamai. Lietuvos gyventojų tarpe, savo ruožtu, matomas pasiskirstymas bendrame Lenkijos vertinime.

Asociacijos su kaimynine šalimi

Jau vien pačios asociacijos, kurias viena šalis ir jos gyventojai kelia kitai visuomenei, gali signalizuoti, ar matomame tos šalies paveiksle vyrauja problemos ir ginčytini klausimai, ar tai yra neutralus kitos šalies jvaizdis. Skirstant respondentų išsakytus spontaniškus atsakymus dažniausiai naudojamas kategorizavimas į grupes pagal asociacijas, susijusias su šalimi ir jos gyventojais, su ekonomika, politika, istorija ir kultūra.

Lietuviams Lenkija dažniausiai asocijuojasi su kaimyninės valstybės sąvoka. Į gausiausią kategoriją „šalis ir žmonės“ (68%) taip pat patenka, nors ir mažesne dalimi, sąsajos su turizmu ar lenkų charakterio bruožais. Atsižvelgiant į nedidelę su kultūra susijusių asociacijų apimtį, jos taip pat buvo priskirtos šiai grupei (TV programos, knygos). Antroji pagal gausą asociacijų grupė (16%) yra „ekonomika“. Lietuviai mini išvykas apsipirkimo tikslais, pigesnius produktus arba gerą išsivystymą. Tuo tarpu gerokai rečiau minimos istorinės asociacijos (5%) – daugiausiai tos susijusios su bendra praeitimi – bei politinės (9,5%), apimančios taip pat mažumos temą.

Asociacijų grupė	Asociacijos
Šalis ir žmonės (68%)	Kaimyninė valstybė (23%)
	Tauta/valstybė (8%)
	Neigiami charakterio bruožai, nepatinka tauta/šalis (pikti, nedraugiški, nemandagūs, nesąžiningi) (8%)
	Draugai, bendradarbiai, giminės (6%)
	Tokie patys žmonės/tokia pati šalis, kaip ir kitur (3%)
	Didelė šalis (2%)
	Draugiška šalis, geri/padorūs/sumanūs žmonės (3%)
	Gamta, kelionės, turizmas, pramogos, lenkiškos TV programos, filmai, knygos, dainos, renginiai (2,5%)
	Kalba (2%)
	Lenkijos miestai (Varšuva, Krokua, Zakopanė) (1,5%)
	Bloga kelių būklė (1,5%)
	Bažnyčia/popiežius/religija (1%)
	Vilnius (2%)
	Solidari, vieninga tauta (1%)
Sportas, futbolo sirgaliai (1%)	
Ekonomika (16%)	Pirkiniai/pigesni produktai/pigesnis pragyvenimas (12%)
	Maistas/produktai/produkcija/parduotuvės (4%)
	Gera ekonominė būklė/išvystyta ekonomika (1%)

Politika (9,5%)	Politika/Lietuvos ir Lenkijos politiniai santykiai (3%) Europos Sąjungos narė (2%) Lietuvos tautinė mažuma (2%) Konfliktai, nepasitenkinimas/lenkų problemos (1%) Valdemaras Tomaševskis (0,5%)
Istorija (5%)	Bendra istorija/istoriniai veikėjai, kunigaikščiai (4%) Vilniaus krašto okupantai (1%)

1 lentelė:
Lenkijos ir lenkų lietuviams
keliamos asociacijos
– I kategorizacija

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

100% sudaro visi respondentų pateikti atsakymai (lietuviai N=468). Kadangi kai kurie respondentai pateikė du arba tris atsakymus, šis dydis nėra lygus apklaustųjų procentui. Šioje grupėje 3% respondentų pateikė atsakymą „negaliu atsakyti“.

Asociacijas taip pat galima suskirstyti ir pagal kitą sistemą – taip, kad būtų galima pamatyti, ar bendrame paveiksle vyrauja asociacijos, susijusios su dažniausiai viešuosiuose debatuose keliamais klausimais: tautinėmis mažumomis, komplikauta istorija ar dabartine politika. Tokiu atveju verta atskirti apskritai su konkrečia šalimi susijusius dalykus (šalis, ekonomika, kultūra, charakterio bruožai) nuo potencialių konfliktinių sričių. Taip pat buvo atskirta asmeninių asociacijų grupė – ji parodo, koks procentas respondentų kitos šalies paveikslą yra susidaręs remdamasis savo paties patirtimi, o ne išgirsta pokalbių metu ar iš trečiųjų informacijos šaltinių.

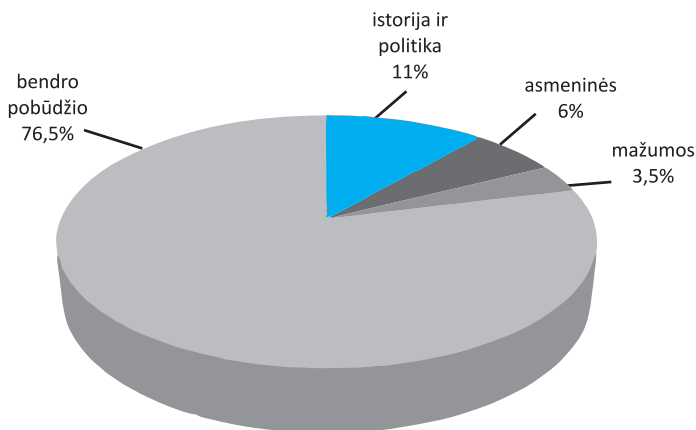
Dalykai, kuriuos galima priskirti potencialiai sietiniams su lenkų ir lietuvių tarpusavio įtampomis, sudaro nedidelį atsakymų procentą. Politinės ir istorinės lietuvių asociacijos su Lenkija ir lenkais sudaro 11%, o susijusios su mažumomis – 3,5%. Toks suskirstymas leidžia aiškiai matyti bendrųjų asociacijų persvarą, kaip paprastai ir būna tokio tipo tyrimų atvejais. Kaip matyti, mažumos klausimai ne tik nedominuoja Lietuvos matomame Lenkijos paveiksle, bet ir apskritai sudaro tik labai nedidelį procentą asociacijų, kurias jaučia lietuviai Lenkijos atžvilgiu.

Tautinių mažumų klausimai sudaro tik nedidelę dalį paveikslo, kurį mato lietuviai, žiūrėdami į Lenkiją, o lenkai – į Lietuvą.

Respondentų paminėtas asociacijas, nepriklausomai nuo jų teminio suskirstymo, labai sunku suskirstyti į pozityvias, negatyvias ir neutralias. Dauguma jų priklauso neutraliųjų kategorijai, po kelias neabejojant galima pavadinti pozityviomis (draugiška šalis, padorūs, sumanūs žmonės, išvystyta ekonomika) arba negatyviomis (pikti, nedraugiški, nemandagūs, nesąžiningi, bloga kelių būklė, okupantai). Tačiau yra nemaža grupė asociacijų, kurių neįmanoma taip griežtai kvalifikuoti (lenkų ir lietuvių santykiai, bendra istorija), kadangi jų

prasminis krūvis labiau nei paprastai priklauso nuo to, ką respondentas tuo atveju turėjo galvoje. Vis dėlto neigiamos formuluotės be jokios abejonės nevyrauja, vyrauja santūrios, tokios kaip kaimynystė, kita šalis.

Kokias asociacijas Jums kelia Lenkija ir lenkai?

13 diagrama:
Lenkijos ir lenkų lietuviams
keliamos asociacijos
– II kategorizacija

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

*100% sudaro visi respondentų pateikti atsakymai (lietuvių N=468). Kadangi kai kurie respondentai pateikė du arba tris atsakymus, šis dydis nėra lygus apklaustųjų procentui. Šioje grupėje 3% respondentų pateikė atsakymą „negaliu atsakyti“.

Lenkų asociacijos lietuvių atžvilgiu pasidalinusios jau gerokai kitaip. Po gausios grupės, susijusios su „šalimi ir žmonėmis“ (42%), eina procentiškai didelė, tačiau vienalytė, „kultūros“ grupė (30%). Ją iš esmės daugiausiai sudaro asociacijos su Adomu Mickevičium ir pagrindiniu jo veikalu „Ponas Tadas“. Tokia žymi šio atsakymo persvara prieš kitus liudija, kaip mažai lenkai žino apie Lietuvą, kadangi minimi lenkų autoriai ir kūriniai, o ne lietuvių autoriai. Gausesnė nei lietuvių pusėje yra istorinių asociacijų grupė (18%), kurioje didelę dalį sudaro asociacijos su senųjų laikų istorija (Lenkijos ir Lietuvos unijos bei bendrų kovų su kryžiuočiais laikų).

Didelę grupę tarp lietuviams
Lenkijos keliamų asociacijų
sudaro asociacijos, susijusios
su ekonomika. Lenkai labai
dažnai mini Adomą Mickevičių
ir jo „Poną Tada“.

Panašiai kaip ir lietuvių asociacijų su Lenkija atveju, taip ir lenkų asociacijose su Lietuva politiniai klausimai (9%), įskaitant ir susijusius su mažumomis, ateina į galvą gerokai rečiau ir sudaro panašų atsakymo procentą kaip ir Lietuvoje. Ekonomikos srities asociacijos sudaro absoliučią mažumą.

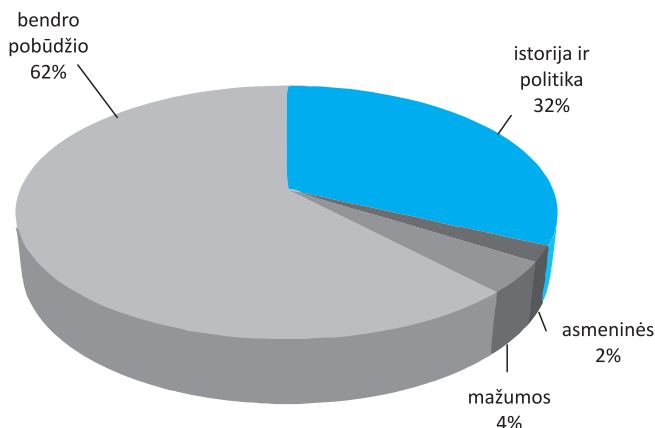
Asociacijų grupė	Asociacijos
Šalis ir žmonės (42%)	Kaimyninė šalis, kaimyninė tauta, artima šalis (10%) Vilnius (7%) Pozityvūs žmonės ir šalis (5%) Rusija, rusų kalba (2%) Kita tauta (2%) Neigiami bruožai (1%) Panašūs į lenkus ir Lenkiją (1%) Broliai slavai (1%) Darbo kolegos, pažįstami, draugai (1%) TIR-ų vairuotojai, nemokėjimas važinėti Lenkijos keliais (1%) Sportas (1%) Baltijos šalis (1%) Maža šalis, maža valstybė (1%) Maistas (1%) Rytai (1%) Mokyklinės žinios (1%) Turizmas (1%) Kitos (4%)
Kultūra (30%)	Adomas Mickevičius, „Ponas Tadas“, invokacija „Lietuva, tėvyne mano“ (27%) Aušros vartai (2%) Literatūra, Slovackis, Milašius (1%)
Istorija (18%)	Buvę lenkai, buvusi Lenkijos teritorija, mūsų žemės (6%) Jogaila (4%) Lenkijos ir Lietuvos unija (3%) Kitos istorinės asociacijos (3%) Buvusi sovietinė respublika (2%) Pilsudskis, Rasos (1%) Žalgirio mūšis (1%)
Politika (9%)	Konfliktas su Lenkija (2%) Sąjungininkė (1%) ES narė (2%) Lenkų mažuma (2%) Mažumos problemos (2%)
Ekonomika (2%)	Skurdas ir bloga ekonominė situacija, prekyba (2%)

2 lentelė:
Lietuvos ir lietuvių lenkams
keliamos asociacijos
- I kategorizacija

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

Pagal antrąjį suskirstymą bendrieji dalykai sudaro žymią daugumą (62%). Gausesnę grupę nei lietuvių asociacijų atveju sudaro politiniai ir istoriniai dalykai (kur šiuo atveju buvo priskirti taip pat ir atsakymai „Rusija“). Ir šiuo atveju mažumos klausimai visų asociacijų tarpe nueina į tolesnį planą. Lenkams Lietuva retai būna susijusi su asmenine patirtimi. Tai, aišku, yra susiję su jau anksčiau aprašytu faktu, jog lenkai turi mažai tiesioginių kontaktų su šia šalimi.

Kokias asociacijas Jums kelia Lietuva ir lietuviai?

14 diagrama:
Lietuvos ir lietuvių lenkams
keliamos asociacijos
– II kategorizacija

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

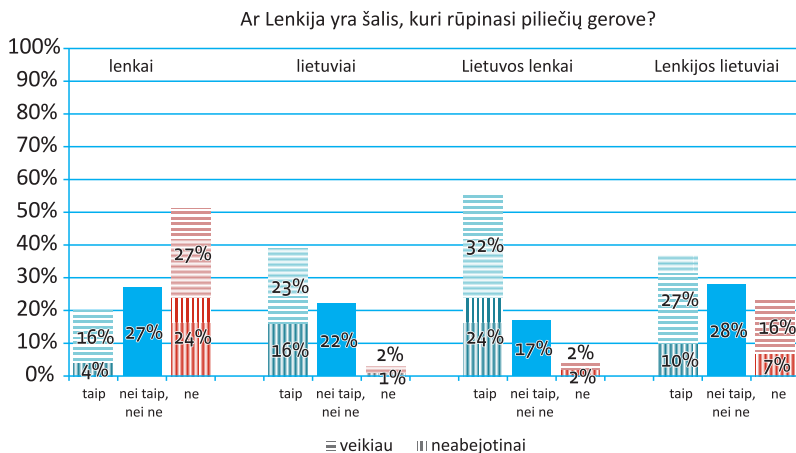
Taip pat lenkų asociacijų su Lietuva atveju sunku vienareikšmiškai suskirstyti jas į pozityvias ir negatyvias. Pavyzdys: gausūs atsakymai, minintys Adomą Mickevičių ir jo kūrinį, greičiausiai turėjo neutralų atspalvį, tačiau mokyklos laikų atsiminimai galėjo turėti įtakos tikrajam respondentų požiūriui. Panašiai labai sunku vienareikšmiškai apibrėžti, kokius respondentų jausmus iššaukė jų paminėtos istorinės asociacijos.

Valstybės veiklos vertinimas

Nepriklausomai nuo asociacijų, kurias kelia kita šalis, o taip pat jos politika, tos šalies valdžios veiklos ir ten galiojančių principų vertinimai gali būti skirtingi. Geografinis artumas ir vystymosi ar permainų, kurios vyko tiek Lenkijoje, tiek Lietuvoje, panašumai leistų daryti prielaidą, jog daugelį politinio gyvenimo klausimų gyventojai gali vertinti panašiai kaip ir savo šalies atveju. Iš kitos pusės, „savo kiemas“ paprastai yra vertinamas kitaip – ne tik dėl turimos didesnės patirties ir žinių, bet ir dėl tiesioginės įtakos, kokią jis daro mūsų gyvenimui. Lenkų ir lietuvių santykiuose, vertinant valstybės funkcionavimą, įtaką daro taip pat ir veiksnys, susijęs su iš esmės negatyvaus atspalvio, kaip nurodo patys respondentai, žinia, kurią transliuoja žiniasklaidos medžiaga. Pagarsinami konfliktai ir kritiški komentarai gali padėti kurti iš esmės blogą įvaizdį.

Lenkai turi sunkumų, vertindami situaciją Lietuvoje, o lietuviai – Lenkijoje. Kai kuriais atvejais to nesugebėjo padaryti net pusė apklaustųjų (nuo 27% iki 50%, priklausomai nuo klausimo), kas parodo žinių apie kitą šalį trūkumo mastelį. Kaip galima tikėtis, tik savo šalies vertinimo atveju grupė asmenų, pasirinkusių atsakymą „sunku pasakyti“, buvo nedidelė (nuo 3% iki 6% lenkų atveju ir nuo 1% iki 3% – lietuvių). Tuo tarpu lenkai, gyvenantys Lietuvoje, jau turėjo sunkumų dėl Lenkijoje esančios situacijos vertinimo (nuo 22% iki 39% atsakymų), Lenkijoje gyvenančių lietuvių tarpe jie buvo mažesni (nuo 10% iki 14%). Priešingoje konsteliacijoje – Lenkijos lietuviai taip pat sunkiai formulavo Lietuvoje esančios situacijos vertinimus (34%–35%), tuo tarpu kai lenkai, gyvenantys toje šalyje, buvo veikiau pajėgūs pateikti savo įvertinimus (3%–10%). Tai leidžia pastebėti, kad abi mažumos vis tik ne per geriausiai orientuojasi kitos šalies situacijoje.

Gausiausia grupė lietuvių mano, kad Lenkija rūpinasi savo piliečių gerove (39%). Geriausiai Lenkiją vertina lenkai, gyvenantys Lietuvoje (56%), tuo tarpu Lenkijoje gyvenantys lietuviai čia jau dvigubai kritiškesni (23%). Prasčiausius pažymius Lenkijos valstybei rašo patys lenkai – kas antras apklaustasis teigia, jog ji nesirūpina savo piliečiais (51%).

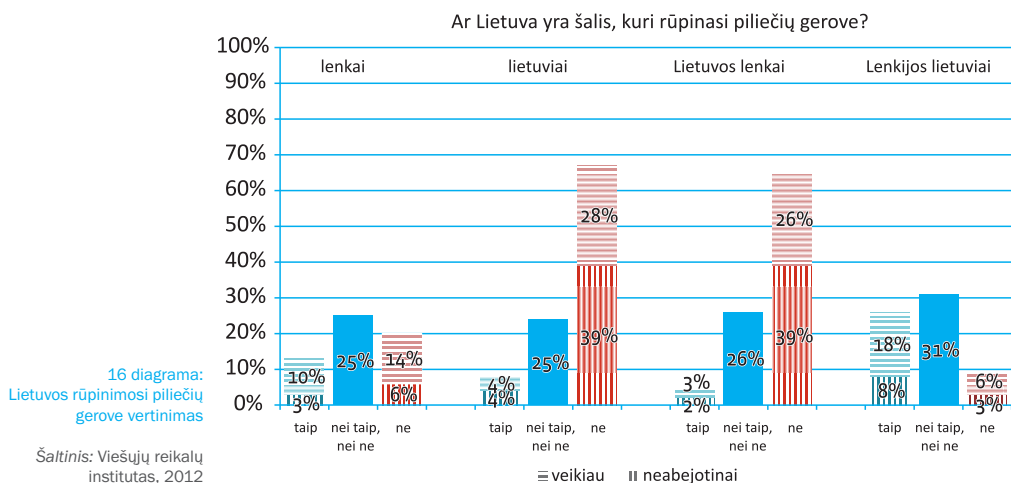
15 diagrama:
Lenkijos rūpinimosi piliečių gerove vertinimas

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

Lenkai šiuo atveju yra kritiškiau nusistatę Lietuvos atžvilgiu nei lietuviai Lenkijos atžvilgiu. Kas penktas lenkas mano, kad Lietuva nesirūpina savo piliečiais (20%), o kas ketvirto nuomonė šiuo klausimu svyruoja (25%). Užtai patys lietuviai labai kritiškai žiūri į savo valstybę – du trečdaliai iš jų

neįžiūri savo valstybės rūpinimosi jų gerove (67%). Panašiai kaip ir lenkai šiuo atveju – kas ketvirtas yra neapsisprendęs (25%).

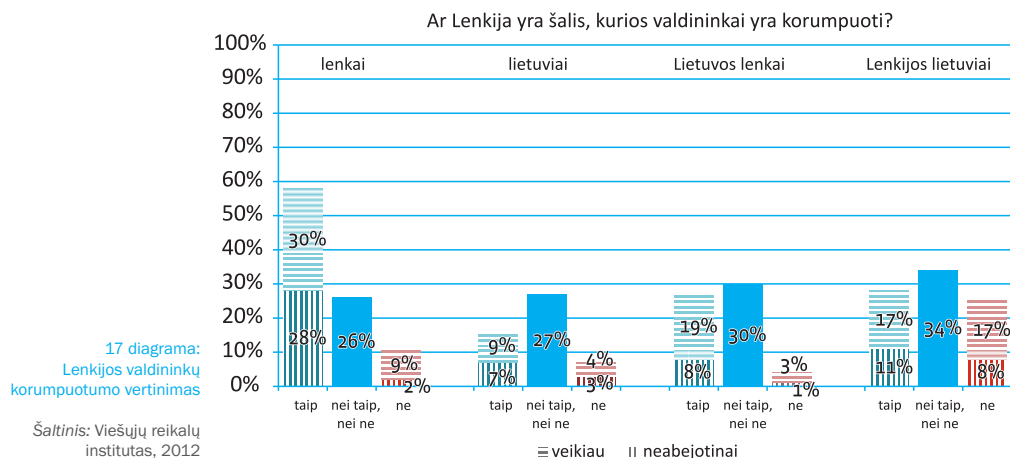

*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

Ypatingų sunkumų turi lietuviai, vertindami Lenkijos valdininkų korumpuotumą. Net kas antras negalėjo atsakyti į šį klausimą.

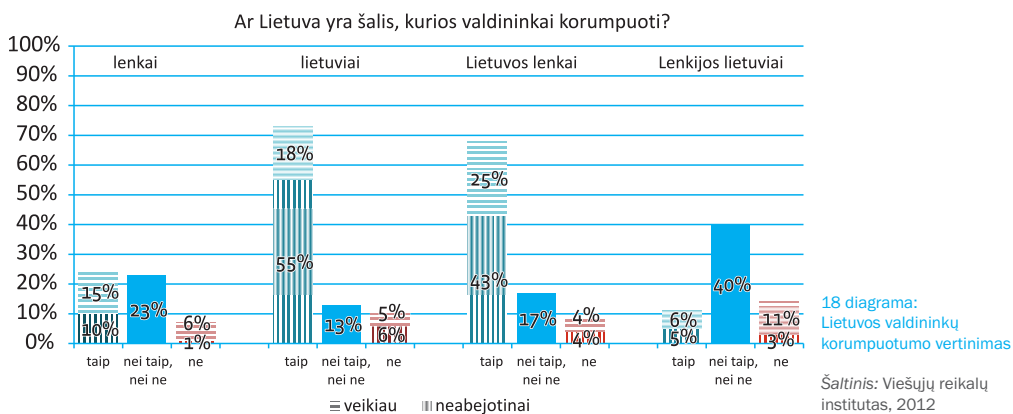
Triskart daugiau lenkų nei lietuvių nurodo egzistuojant korupciją Lenkijos valdininkų tarpe.

Didžiausia grupė tų, kurie pateikė konkretų atsakymą, taip pat neapsisprendžia, ar Lenkijos įstaigose vyrauja korupcija (27%). Patys lenkai yra tikri dėl to (58%), o panašiu mastu ir abi mažumos (27%–28%).

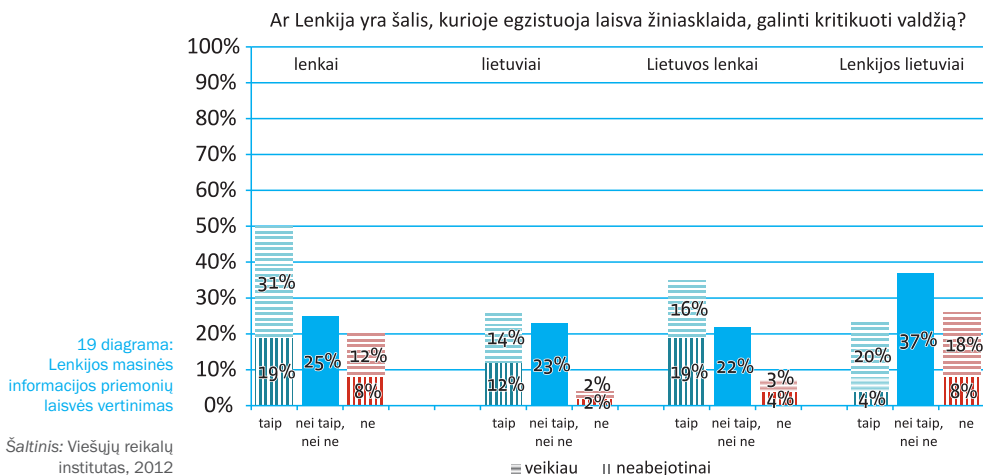
*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

Kaip lietuviams yra sunku įvertinti Lenkijos valdininkų korumpuotumą, taip ir lenkai turi problemų apibrėždami lietuvių valdininkų korumpuotumo laipsnį (45%) arba abejoja (23%). Vis dėlto dažniau nei lietuviai Lenkijos atžvilgiu jie mano, jog Lietuvoje gyvuoja korupcija (25%). Triskart daugiau lietuvių nei lenkų mano, kad Lietuvos valdininkai yra korumpuoti. Tuo įsitikinę yra dauguma lietuvių (73%) bei du trečdaliai Lietuvos lenkų, tačiau tik kas dešimtas lietuvis, gyvenantis Lenkijoje.

*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

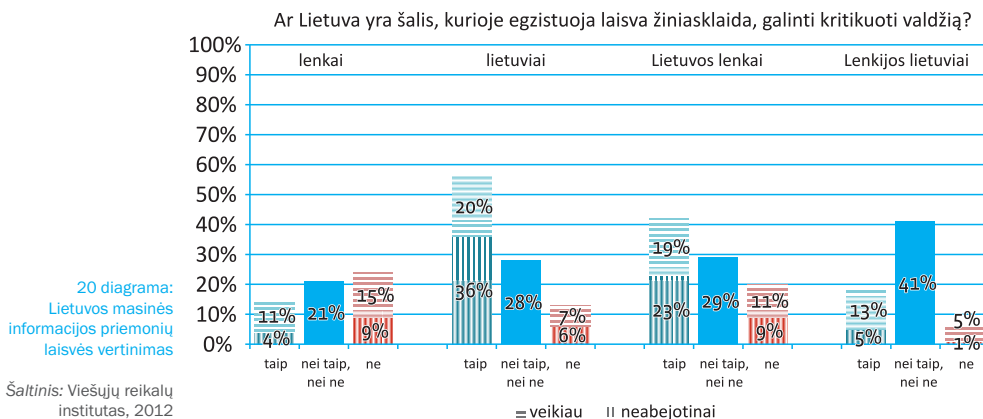
Taip pat ir vertinant Lenkijos masinės informacijos priemonių laisvę lietuvių vertinimai yra nevienareikšmiški: didžiausia grupė respondentų, kurie atsakė į klausimą – vienas ketvirtadalis – pasirinko variantą „nei taip, nei ne“ (23%). Panašaus dydžio grupė (26%) mano, kad Lenkijoje žiniasklaida gali laisvai kritikuoti valdžią. Tuo tarpu Lenkijos medijų laisvė yra įsitikinusi pusė lenkų (50%). Dvigubai daugiau lenkų nei lietuvių mano, kad Lenkijos masinės informacijos priemonės yra laisvos. Triskart daugiau lietuvių nei lenkų Lietuvos masinės informacijos priemonės laiko nepriklausomomis. Lenkai negatyviau nusiteikę Lietuvos masinės informacijos priemonių situacijos atžvilgiu. Kas ketvirtas mano, kad jos nėra laisvos (24%). Lietuviai – ir čia tendencija yra panaši kaip ir vertinant Lenkijos medijas – savas masinės informacijos priemonės mato teigiamoje šviesoje: daugiau kaip pusė teigia, kad jos yra laisvos (56%). Mažumų pažiūros šiuo atveju atsiduria tarpe tarp bendrų populiacijų atsakymų.

19 diagrama: Lenkijos masinės informacijos priemonių laisvės vertinimas

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

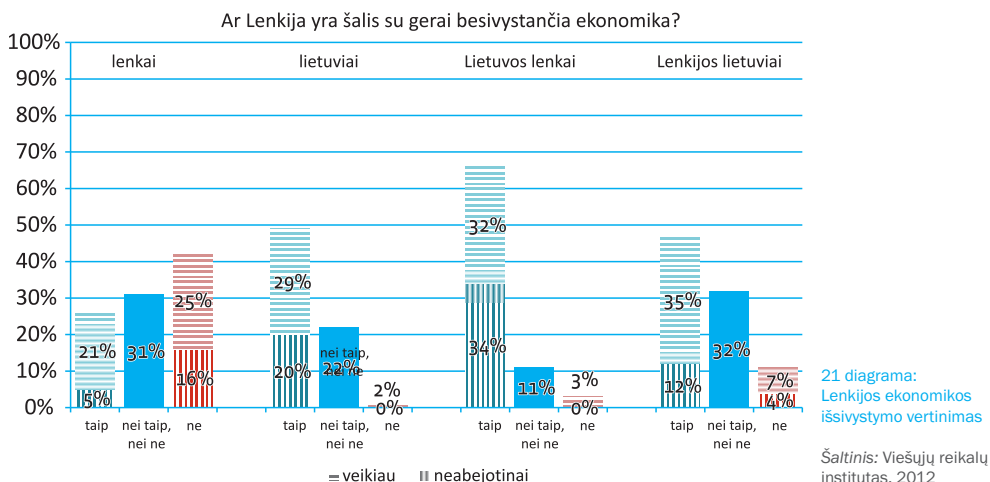

20 diagrama: Lietuvos masinės informacijos priemonių laisvės vertinimas

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

Kas antras lietuvis tuo tarpu tiki geru Lenkijos ekonomikos išsivystymu (49%) ir beveik niekas iš jų nevertina jos blogai (2%). Tuo dar labiau yra įsitikinę Lietuvoje gyvenantys lenkai (66%). Tuo metu patys lenkai neigia gerą savo šalies ekonomikos išsivystymą (41%). Išsivystymu tiki kas ketvirtas lenkas (26%). Šiuo atveju respondentams buvo lengviau, lyginant su kitais klausimais, išreikšti savo požiūrį šia tema.

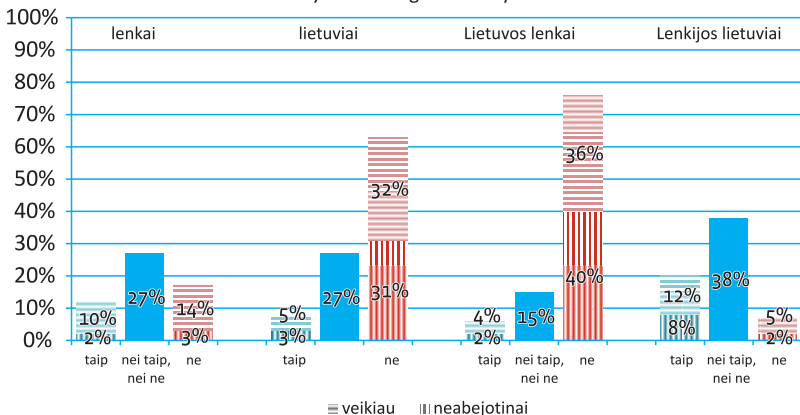
*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

Lenkai dar kartą pasisako atvirkščiai – jie pasirodo esą didesniais situacijos Lietuvoje kritikais nei lietuviai, vertindami situaciją Lenkijoje: tik 12% mano, kad Lietuvos ūkis vystosi gerai, o tam prieštarauja 17% respondentų. Vis tik patys lietuviai yra dar kritiškesni – labiau nei lenkai, pasisakantys kaip apie Lietuvą, taip ir apie Lenkiją. Beveik du trečdaliai lietuvių nepritaria teiginiui, kad Lietuvos ekonomika vystosi (63%). Dar blogiau Lietuvos ekonomiką vertina šioje šalyje gyvenantys lenkai.

Pusė lietuvių yra įsitikinę geru Lenkijos ekonomikos išsivystymu.

Sugretinus visus atsakymus aiškiai matyti, jog didžiausias skirtumas tarp Lenkijos ir Lietuvos rūpinimosi savo piliečiais bei ekonomikos būklės vertinimų yra tarp Lietuvos lenkų tautinės mažumos nuomonių.

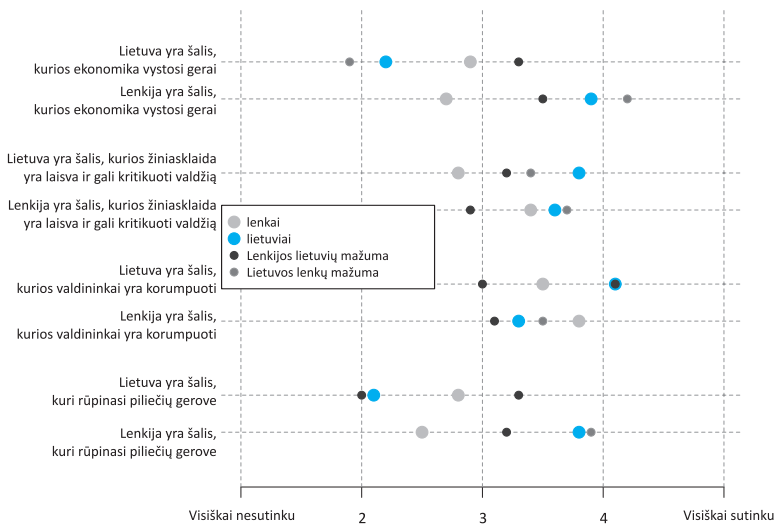
Ar Lietuva yra šalis su gerai besivystančia ekonomika?

22 diagrama: Lietuvos ekonomikos išsivystymo vertinimas

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

23 diagrama: Lenkijoje ir Lietuvoje esančios situacijos vertinimas – atsakymų vidurkiai

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

*Galimų įverčių skalė buvo nuo 1 iki 5, kur 1 reiškia „visiškai nesutinku“, o 5 – „visiškai sutinku“.

Lietuvių mažuma panašiai įvertino rūpinimąsi piliečių gerove bei ekonomikos išsivystymą Lenkijoje ir Lietuvoje, tuo tarpu kai lenkų mažuma šiuo atžvilgiu labai blogai įvertino Lietuvą, bet labai gerai – Lenkiją. Tai gali kalbėti apie lenkų sentimentus „didžiajai tėvynei“, bet taip pat – kalbant apie rūpinimąsi gyventojais – paprasčiausiai apie geresnes Lenkijos lietuvių mažumos funkcionavimo sąlygas nei lenkų mažumos Lietuvoje.

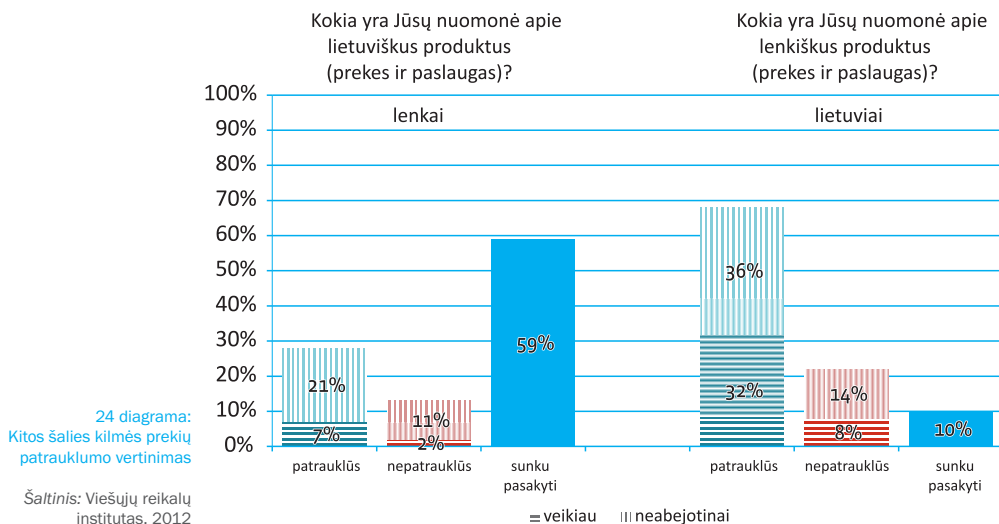
Prekių vertinimas

Nuomonės apie valstybės veikimą gali būti susidaromos ne tik per kontaktus su jos struktūromis – kadangi galima daryti prielaidą, jog nedaug svetimšalių turi galimybę asmeniškai įvertinti, pvz., valdininkų korumpuotumą – bet veikia remiantis masinės informacijos priemonių pranešimais, kitų asmenų pasakojimais arba prielaidomis. Tuo dažniau taip atsitinka, labiausiai tikėtina, lenkų ir lietuvių vieni kitų vertinimo atveju, kadangi tarpusavio kontaktai ir apsilankymai kaimyninėje šalyje nėra dažni. Visai kitaip gali būti, pvz. Lenkų ir vokiečių santykiuose, kur kontaktai plečiasi, taigi ir nuomonės gali būti dažniau formuojamos remiantis nuosava patirtimi. Taigi šiuo atveju nestebina toks žymus procentas atsakymų „sunku pasakyti“ lenkų ir lietuvių tarpe.

Kiek kitaip gali formuotis nuomonės apie produktus ar paslaugas, kilusius iš kitos šalies. Čia vertinimas gali labiau priklausyti nuo realaus kontakto su konkrečia preke. Tokio kontakto nebuvimas greičiausiai lemia, jog lietuviškų prekių vertinimas lenkams dažniausiai sukelia daug sunkumų: net 59% iš jų negali pasakyti, nei ar šios prekės yra patrauklios, nei ar jos pasižymi prieinama kaina ar aukšta kokybe. Lietuviams viskas yra kitaip: tik kas dešimtam kyla panašių abejonių. Vis dėlto kita vertus, tų respondentų, kurie turėjo susidarę nuomonę apie prekes, vertinimai galėjo būti bendrų asociacijų su kita šalimi jos įvaizdžiu išraiška.

Tie lenkai, kurie galėjo atsakyti į klausimą, dažniausiai lietuviškus produktus laiko patraukliais (28%). Lietuviai lenkiškus produktus daugiausiai vertina pozityviai – patraukliais juos laiko daugiau kaip du trečdaliai (68%). Socialiniai ir demografiniai požymiai neturi reikšmės šiems vertinimams nė vienoje valstybinės sienos pusėje. Išimtimi yra tai, jog Lietuvoje lenkiškus produktus patraukliais ypač dažnai laiko moterys, priskirtinos namų šeimininkių kategorijai. Lietuviški produktai atrodo patrauklesni tiems lenkams, kurie lietuvius laiko panašiais į save pačius. Lietuvos pusėje tokių koreliacijų nepastebėta.

Lenkai nepajėgūs įvertinti lietuviškų produktų kokybės, kainų ar patrauklumo. Tuo tarpu nuomonės apie lenkiškus produktus neturi kas dešimtas lietuvis.

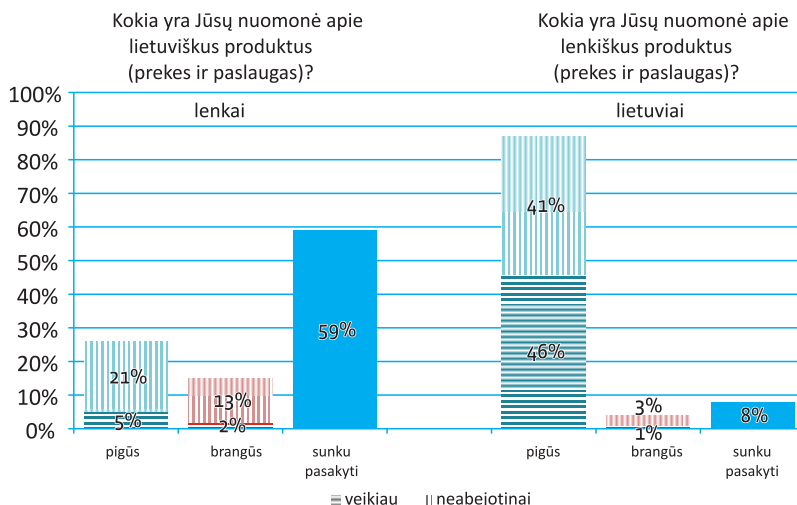

Panašias tendencijas, kaip ir ankstesnio klausimo atveju, galima pastebėti atsakymuose į klausimus apie kaimyninės šalies prekių kainas. Kas ketvirtas lenkas mano, kad lietuviškos prekės yra pigios. Apie lenkiškus produktus taip pasisako absoliuti dauguma lietuvių. Dėl aukštų kainų santykinai dažniau yra įsitikinę vadovaujančias pareigas

Lietuviai lenkiškus produktus laiko patraukliais ir pigiais. Lenkų nuomonės apie lietuviškus produktus yra labiau diferencijuotos, tačiau vyrauja pozityvūs vertinimai.

užimantys lietuviai, tačiau atlyginimų dydis nevidina jokie vaidmens šiuose vertinimuose. Lenkijoje atsakymą „veikiau brangūs“ santykinai dažniau renka namų šeimininkės, o geriau uždirbantys abu tarpinius atsakymus („veikiau pigūs“ ir „veikiau brangūs“) pateikia statistiškai dažniau.

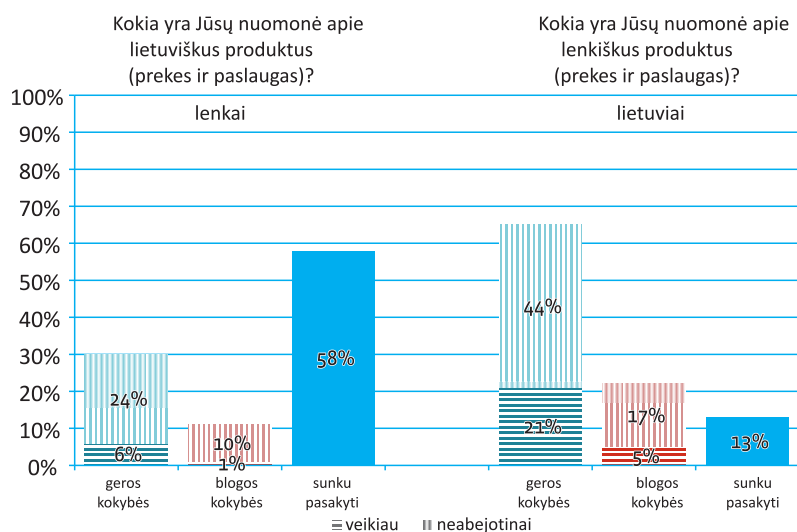
Tam, kaip lietuviai vertina lenkiškus produktus, įtakos gali turėti lietuviškų prekių kainų pabrangimas krizės metu. Lenkiški produktai, palyginus su jais, liko pigesni. Tai lėmė, kad lietuviai pradėjo dažnai apsipirkinėti Lenkijos parduotuvėse, apie ką plačiai informavo lietuviškos masinės informacijos priemonės. Kainų kilimą lėmė keletas priežasčių. Lietuvos rinka yra mažesnė, o tai krizės metu verčia gamintojus ir prekybininkus kelti kainas, kadangi nėra galimybės padidinti gamybą. Dar daugiau, pastovus lito ir euro santykis nesuteikia prekybos tinklams ir taip pat importuotojams laisvės sprendžiant kainų mažinimo klausimą. Lenkijoje kursas yra kintamas ir tai padeda pritaikyti kainas pagal tuo metu esamą situaciją.

25 diagrama: Kitos šalies kilmės prekių kainų vertinimas

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

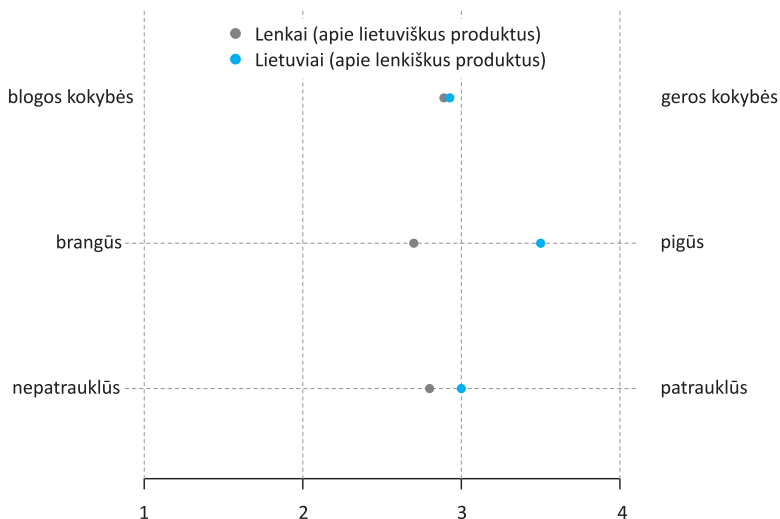
Taip pat ir vertinant kitos šalies produktų kokybę tendencijos pasikartoja. Lenkų nuomonės yra dažniau teigiamos, negu neigiamos, tuo pat metu didelė grupė asmenų neturi nuomonės. Beveik kas trečias lenkas mano, kad lietuviški produktai yra geros kokybės (30%), ir tik kas dešimtas (11%) – kad blogos. Gerą kokybę lenkiškiems produktams priskiria du trečdaliai lietuvių (65%), ypač mielai – lietuviai vairuotojai. Lenkijos pusėje lietuviškus produktus vertina geriau uždirbantys ir gyvenantys rytiniuose šalies regionuose bei tie, kurie laiko lietuvius panašiais į lenkus. Lietuvos pusėje panašių korelacijų nematyti.

26 diagrama: Kitos šalies kilmės prekių kokybės vertinimas

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

Lyginant asmenų, galėjusių įvertinti kitos šalies produktus, atsakymų vidurkius, nustebina identiška nuomonių apie produktų kokybę tendencija (2,9). Vidutiniškai triskart daugiau asmenų teigia, kad tos prekės yra geros kokybės. Likusiais atvejais vidutiniai lietuvių vertinimai yra blogesni nei lenkų.

27 diagrama:
Nuomonė apie kitos šalies
kilmės prekes – atsakymų
vidurkiai

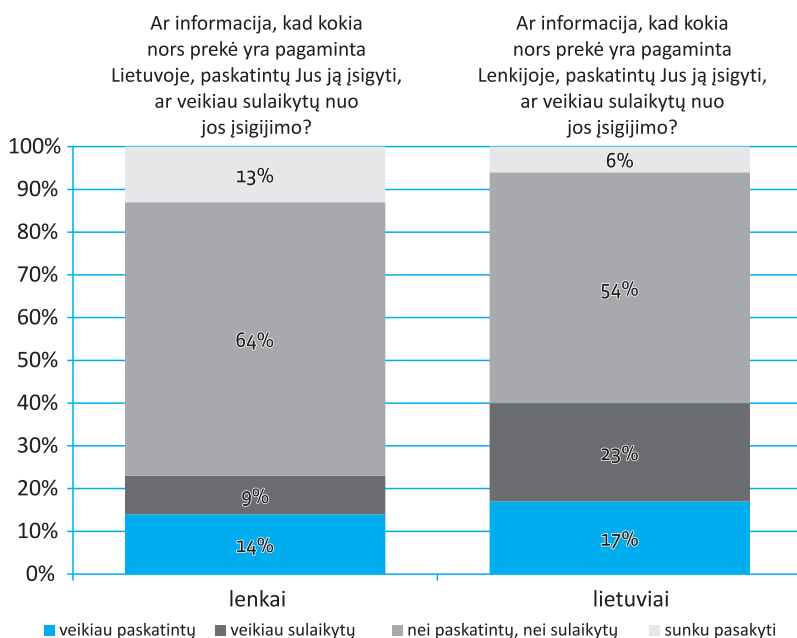
Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

* Galimų įverčių skalė buvo nuo 1 iki 4, kur 1 reiškia „visiškai nesutinku“, o 4 – „visiškai sutinku“.

Lietuvos respondentų atveju nematyti skirtumo tarp to, kokius vertinimus pateikė kaimyninėje šalyje lankęsi asmenys ir tie, kurie ten niekada nėra buvę. Tuo tarpu jų nuomonei reikšmės turi faktas, jog Lenkijoje gyvena jų giminaičiai, pažįstami ar verslo partneriai – tokiu atveju vertinimai būna pozityvesni. Lenkijos atveju esminis skirtumas – geresni vertinimai – būna tik tada, kai respondentas Lietuvoje turi artimų pažįstamų. Atsižvelgiant į tai, kad lenkai iš esmės nepažįsta lietuviškų prekių ženklų, galima daryti prielaidą, kad, pasisakydami šia tema, dauguma respondentų turėjo galvoje ne konkrečius produktus, bet veikiau asociacijas, kurias jiems kelia pats vardas „Lietuva“. Pozityvūs atsakymai rodo, kad apskritai Lietuvos paveikslas Lenkijoje, atsižvelgiant į tai, yra geras.

Tuo tarpu pati informacija apie prekės pagaminimo kitoje šalyje faktą, jų pačių nuomone, nei lenkams, nei lietuviams neturi didesnės reikšmės. Beveik du trečdaliai lenkų (64%) ir daugiau kaip pusė lietuvių (54%) mano, kad toks žinojimas nei paskatintų, nei sulaukytų nuo to daikto įsigijimo. Skatinančiai tai paveiktų atitinkamai 14% ir 17% iš jų, o sulaukytų 9% lenkų ir beveik kas ketvirtą lietuvių (23%). Lietuviai, kurie į lenkiškas prekes žiūri nepalankiai, abi tautas vertina kaip skirtingas, taip pat santykinai dažniau nei likusieji į lenkus kaip į tautą žiūri nepalankiai ir teigia, kad lenkai nedera prie Lietuvos visuomenės. Tai ta pati grupė, kuri lenkiškas prekes laiko nepatraukliomis, brangiomis ir blogos kokybės, o Lenkiją – nedraugiška šalimi. Iš esmės, abiem atvejais tokia informacija labiau sulauko tuos, kurie kaimyninės šalies prekes vertina blogai.

Informacija, kad prekė buvo pagaminta kitoje šalyje, daugumos lenkų ir lietuvių nei paskatina, nei sulauko nuo jos įsigijimo.

28 diagrama: Kitos šalies prekės kilmės įtaka jos įsigijimui

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

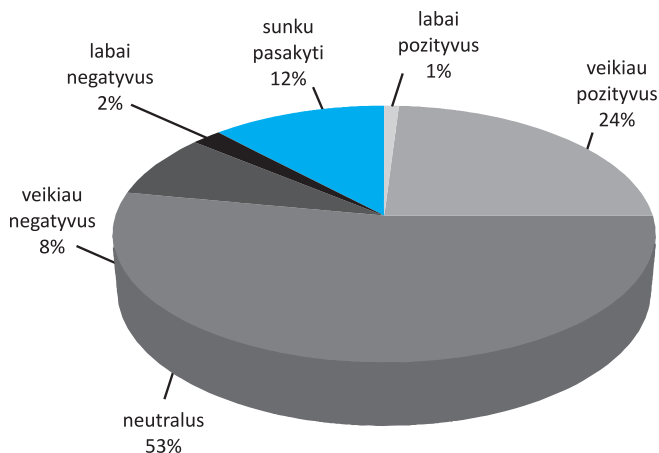
Informacija apie prekės lietuvišką kilmę statistiškai dažniau paskatintų ją įsigyti tuos lenkus, kurie mano, jog lietuviai yra panašus į juos pačius, o taip pat tuos, kurie domisi politika. Lietuvos pusėje nepavyko nustatyti statistiškai reikšmingo visuomenės pasidalijimo atsakymuose į šį klausimą.

Esminį vaidmenį formuojant kitos šalies paveikslą vaidina šalies elitas ir jo pozicija kitos šalies atžvilgiu. Analizuojant viešuosius debatus Lenkijoje ir Lietuvoje galima susidaryti įspūdį, kad būtent elitas dažnai be reikalo kursto ginčą, išryškina problemas ir provokuoja situacija, tuo tarpu kai eiliniai žmonės apskritai jų neįžvelgia. Tai parodo, be viso kito, ir šie tyrimai. Didžiausios abiejose šalyse esančių mažumų grupės vis dėlto mano, kad elito požiūris į kitą šalį yra neutralus.

Gausiausios mažumos grupės mano, kad lenkų elito požiūris į Lietuvą yra neutralus. Taip galvoja daugiau nei pusė lietuvių mažumos (53%). Kas ketvirtas apklaustas mano, kad jis yra teigiamas (25%). Lietuvoje gyvenančių lenkų tarpe proporcijos yra kitokios. Nors ir šiuo atveju didžiausia grupė renkasi atsakymą, kad Lietuvos elito pozicija Lenkijos atžvilgiu yra neutrali, bet tokių respondentų procentas yra gerokai mažesnis (38%) nei lietuvių mažumos atveju. Dažniau nei kas ketvirtas Lietuvos lenkas mano, kad lietuvių elito nusiteikimas yra neigiamas (29%) ir tikrai 13% mato jį kaip pozityvų.

Gausiausios mažumos grupės mano, kad Lenkijos elito požiūris į Lietuvą yra neutralus.

Koks yra Lenkijos politinio elito požiūris į Lietuvą?

29 diagrama:
Lenkijos lietuvių nuomonė
apie Lenkijos politinio elito
požiūrį į Lietuvą

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

30 diagrama:
Lietuvos lenkų nuomonė
apie Lietuvos politinio elito
požiūrį į Lenkiją

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

Šalies funkcionavimo vertinimas ir žinios apie ją neturi būti tolygūs požiūriui į jos gyventojus. Bet būtent nusistatymas kitos tautos atžvilgiu turi esminės reikšmės užmezgant konstruktyvų bendradarbiavimą ir sprendžiant išskylančius ginčus.

Pusė lenkų ir lietuvių visuomenės nejaučia kitai tautai nei priešiško, nei simpatijos. Vis dėlto lenkai apskritai yra gerokai pozityviau nusiteikę lietuvių atžvilgiu nei atvirkščiai. Taip pat jie dažniau mano, kad lietuviai yra panašūs į juos pačius. Taip pat gerokai mieliau priimtų juos įvairiuose socialiniuose vaidmenyse, o lietuvius, gyvenančius Lenkijoje, jie laiko gerai prisitaikiusius gyvenimui lenkiškoje visuomenėje. Lietuviai savo viršininko arba žento vietoje mieliau matytų rusą nei lenką.

Simpatijos ir panašumo pojūtis

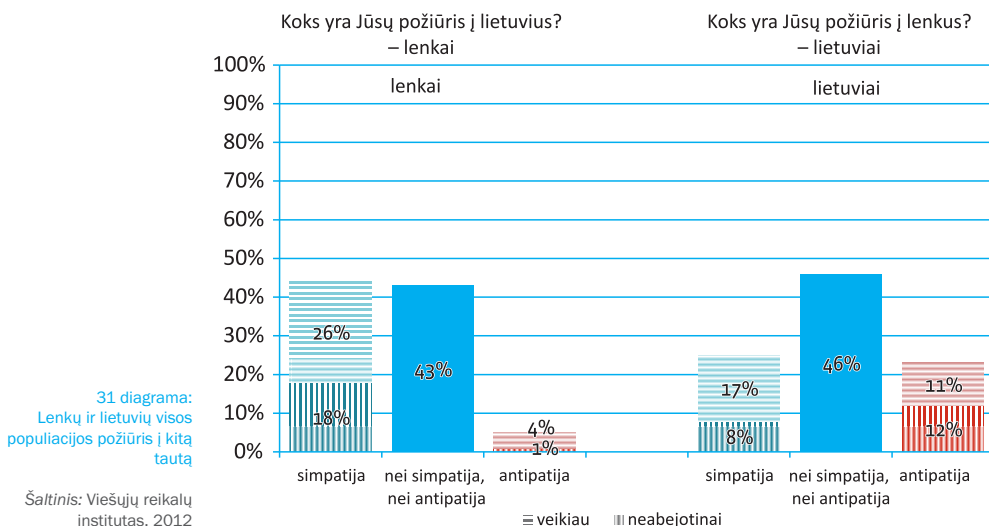
Beveik pusė lenkų jaučia lietuviams simpatiją (44%), o antipatiją deklaruoja tik 5% respondentų. Tačiau lietuvių pusėje šie procentai atrodo kitaip. Simpatiją mini ketvirtadalis lietuvių (25%) ir beveik tiek pat jų lenkams jaučia antipatiją (23%).

Simpatiją lietuviams santykinai dažniau jaučia geriau išsilavinę lenkai, besidomintys politika, užimantys vadovaujamas pareigas. Į lenkams antipatiją jaučiančių asmenų grupę patenka jauniausi apklaustieji (15–24 metų), taigi, moksleiviai ir studentai, o taip pat namų šeimininkės, asmenys, gyvenantys mažiau kaip 30 000 gyventojų turinčiose vietovėse, bei Panevėžio rajone. Simpatiją lenkams jaučia lietuviai nuo 25 iki 34 metų amžiaus, valdininkai, asmenys, dirbantieji rinkodaros srityje, kariškiai, apsaugininkai, policininkai bei Vilniaus ir jo apylinkių gyventojai. Lietuviai, kurie dažniau bendrauja su Lenkijoje gyvenančiais lenkais arba turi Lenkijoje giminių ar pažįstamų, taip

Pusė lenkų lietuviams jaučia simpatiją. Panašius jausmus lenkams jaučia ketvirtadalis lietuvių. Beveik pusė abiejų šalių gyventojų nejaučia kaimynų tautai nei simpatijos, nei priešiško.

Egzistuoja pozityvi priklausomybė tarp kontaktų su kita tauta bei susipažinimo su medijų skelbiama informacija apie ją ir požiūrio į tos tautos atstovus.

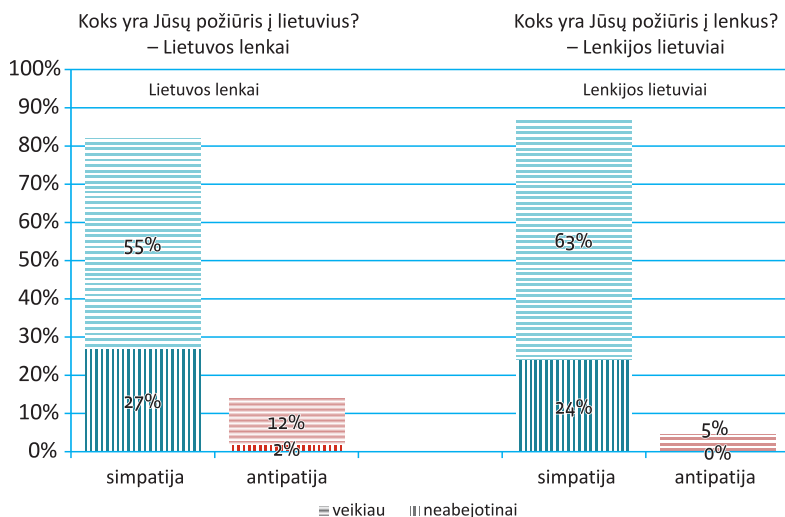
pat dažniau jaučia lenkams simpatiją³. Tai rodo, kad tiesioginiai kontaktai pagerina matomą kitos tautos paveikslą ir požiūrį į tą tautą. Panašią priklausomybę galima pastebėti abiejose sienos pusėse, kai kalbama apie žiniasklaidos pranešimų, susijusių su kita šalimi, sekimą. Tų, kurie buvo su tuo susidūrę, požiūris kitos šalies gyventojus yra pozityvesnis. Be to, ir lenkai, ir lietuviai šį pozityvų požiūrį demonstruoja net ir tuo atveju, kai aptiktos žiniasklaidos informacijos apie kitą šalį prasminis krūvis buvo negatyvus. Tikėtina, kad pozityvus nusistatymas lenkų atžvilgiu yra susijęs su didesniu susidomėjimu informacija apie Lenkiją, kuris lemia tai, jog dėmesys labiau fokusuojamas į žiniasklaidos pranešimus apie Lenkiją bei jautriau reaguojama į jų (negatyvų) prasminį krūvį.

*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

Abiejų mažumų, kurios kaip atsakymą galėjo pasirinkti tik simpatiją arba antipatiją – praleidžiant tarpinį variantą – atveju, abiejose pusėse neabejotinai vyravo pozityvūs jausmai: 82% Lietuvos lenkų jaučia lietuviams simpatiją, o 87% Lenkijos lietuvių tokią pačią simpatiją jaučia lenkams (daugiausiai vyriausi ir geriausiai išsilavinę asmenys).

3 Lenkų atveju nėra galimybės nustatyti panašias koreliacijas, kadangi apklaustų lenkų, turinčių kontaktų su lietuviiais, skaičius yra pernelyg mažas.

32 diagrama: Lenkų ir lietuvių mažumų požiūris į jų gyvenamos šalies bendrą populiaciją

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

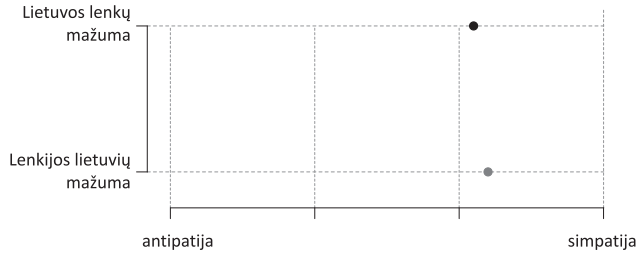
*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

Pozityvūs rezultatai tautinių mažumų atsakymuose liudija tai, jog apskritai jų atstovai yra gerai nusiteikę juos supančių bendrapiliečių atžvilgiu. Bendros populiacijos atveju pozityvūs atsakymai taip pat nusveria, ypač lenkų pusėje, negatyvius atsakymus. Tuo tarpu sunku vienareikšmiškai pakomentuoti nemenką grupę, kuri pasirinko tarpinį atsakymo variantą. Tai galima laikyti geru ženklu, kadangi nebūtina ypatingai mėgti kitą tautą, kad būtų galima konstruktyviai bendradarbiauti ir bendrauti. Svarbu, kad jausmai nėra negatyvūs, ko galima būtų tikėtis stebint abiejų šalių politikų ir publicistų pasisakymus (nors čia nerimą kelia santykinai blogas jauniausių lietuvių nusistatymas). Tuo pat metu tokį neutralų požiūrį galima traktuoti kaip abejingumą. Toks požiūris neprisideda prie susidomėjimo ir tarpusavio kontaktų vystymo tarp kaimyninių tautų.

Sugretinus visų apklaustų grupių atsakymus aiškiai galima matyti, kad geriausiai kaimyninės tautos atžvilgiu yra nusiteikę lenkai. Panašius vertinimus juos supančios visuomenės atžvilgiu pateikė tautinės mažumos. Jų atsakymų vidurkis taip pat yra panašus į visos Lietuvos populiacijos vidurkį.

33a diagrama:
Bendros lenkų ir lietuvių populiacijos bei tautinių mažumų požiūris į kitą tautą – atsakymų vidurkiai

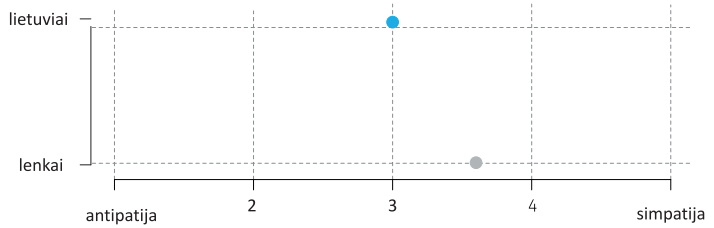
Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

*Galimų įverčių skalė buvo nuo 1 iki 5, kur 1 – antipatiškas, 4 – simpatizuojantis.

33b diagrama:
Bendros lenkų ir lietuvių populiacijos bei tautinių mažumų požiūris į kitą tautą – atsakymų vidurkiai

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

*Galimų įverčių skalė buvo nuo 1 iki 5, kur 1 – antipatiškas, 5 – simpatizuojantis.

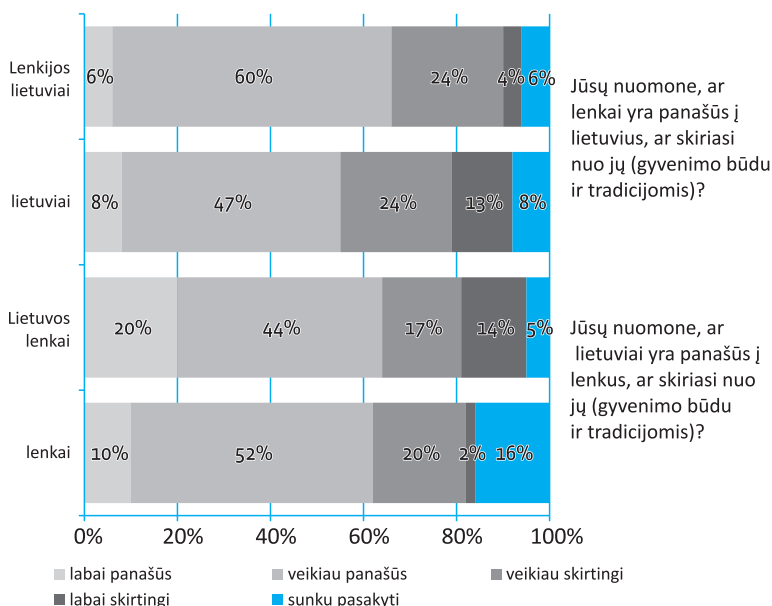
Simpatiją dažniau jaučiame tiems, kurie mums atrodo panašesni į mus arba yra geriau pažįstami. Iš tikro, lenkų, kurie teigia, kad lietuviai yra į juos panašūs, požiūris į juos dažniau yra pozityvus. Lietuvos pusėje tendencija tokia pati. Apskritai, abiejų tautų panašumo klausimu vyrauja sutarimas – tuo yra įsitikinusi dauguma respondentų kiekvienoje grupėje, be to, dažniausiai Lenkijos lietuviai ir Lietuvos lenkai – du trečdaliai iš jų (atitinkamai 66% ir 64%) – bei bendra lenkų populiacija (62%). Lenkų ir lietuvių panašumą įžvelgia taip pat ir 55% bendros lietuvių populiacijos. Visose tirtose keturiose grupėse atsakymų vidurkiai yra panašūs – svyruoja nuo 2,2 (lenkai) iki 2,5 (lietuviai), viduryje atsiduriant mažumų atsakymams (2,3)⁴.

Lenkai ir lietuviai mano esą panašūs vieni į kitus. Dažniausiai šiuos panašumus įžvelgia mažumų atstovai.

Asmenys, kurie kitos tautos atstovus laiko panašiais į save pačius, taip pat yra geriau nusiteikę tos tautos atžvilgiu.

Dažniausiai dėl panašumo yra įsitikinę lenkai, turintys aukštesnį išsilavinimą, gerai uždirbantys ir besidomintys politika. Taip pat lietuviai, kurie domisi politika, yra tos pačios nuomonės.

4 Galimų pasirinkti įverčių skalė buvo nuo 1 – labai panašūs iki 4 – visiškai nepanašūs.

34 diagrama:
Tarpusavio panašumo
vertinimas

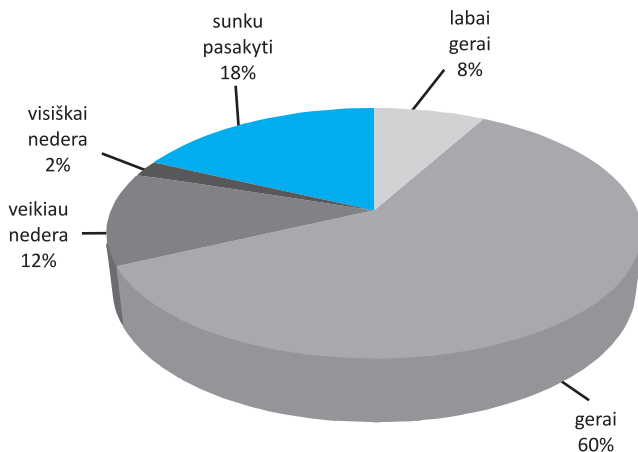
Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

Įsitikinimas tarpusavio panašumu priklauso nuo to, kokiais šaltiniais respondentas naudojasi, ieškodamas informacijos apie kaimyninę šalį. Lietuvoje šį panašumą mato tie asmenys, kurie apie Lenkiją yra girdėję iš pažįstamų lenkų, gyvenančių Lietuvoje. Lenkijoje panašumu įsitikinę tie, kurie naudojasi tokiais žinių apie Lietuvą šaltiniais kaip internetas, spauda ir televizija.

Lenkų ir lietuvių tarpusavio panašumų matymas gali daryti įtaką vertinimams, ar atitinkama tautinė mažuma pritampa jų gyvenamosios šalies bendros populiacijos gyvenimo būdo. Daugiau kaip du trečdaliai lenkų mano, kad Lenkijos lietuviai dera su Lenkijos visuomenės gyvenimo būdu ir papročiais (68%). Lietuviai apie Lietuvos lenkus galvoja panašiai, tačiau rečiau (54%). Priešingos nuomonės laikosi 14% lenkų ir daugiau kaip trečdalis (35%) lietuvių. Negatyvūs vertinimai gali turėti keletą priežasčių. Viena iš jų yra demonstratyvi, lietuvių akimis, lenkų mažumos katalikybė (pvz., Jėzaus Kristaus paskelbimas Lietuvos karaliumi vienoje iš Lietuvos savivaldybių). Kita priežastis – dažnai reiškiamas lenkų ilgesys „didžiajai tėvynei“, kuris gali asocijuotis su nelojalumu valstybei, taigi ir iššaukti negatyvius jausmus. Taip pat charakteringas yra lenkų solidarumas savo mažumos tarpe, kartais blokuojantis lietuvių iniciatyvas (pvz., neformalus draudimas parduoti

žemę nepriklausantiems lenkų mažumai). Nepaisant to, kad aiški dauguma lenkų ir lietuvių pozityviai vertina lietuvių ir lenkų mažumų integraciją, nemenkas procentas negatyvių atsakymų neramina ir turėtų tapti išeities tašku debatams bei veiksams, kuri tikslas būtų pakeisti šias neigiamas nuostatas.

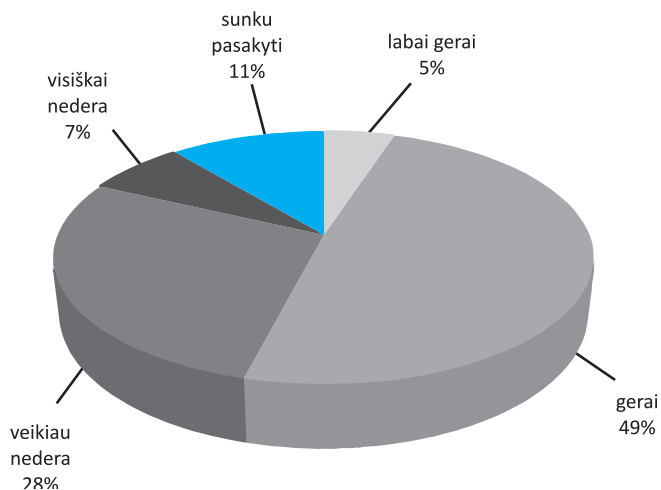
Kaip, Jūsų nuomone, lietuviai, gyvenantys Lenkijoje – lyginant su kitomis mažumomis – dera lenkiškoje visuomenėje (pagal gyvenimo būdą ir tradicijas)?

35 diagrama:
Lietuvių mažumos prisitaikymas Lenkijos visuomenėje – lenkų nuomonės

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

Kaip, Jūsų nuomone, lenkai, gyvenantys Lietuvoje – lyginant su kitomis mažumomis – dera lietuviškoje visuomenėje (pagal gyvenimo būdą ir tradicijas)?

36 diagrama:
Lenkų mažumos prisitaikymas Lietuvos visuomenėje – lietuvių nuomonės

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

Dėl lietuvių mažumos prisitaikymo prie Lenkijos realijų yra įsitikinę ypač daug vyresnių ir geriau išsilavinusių žmonių, besidominčių politika bei tų, kurie lenkus ir lietuvius laiko panašiais. Taip pat lietuviai, kurie įžvelgia lenkų ir lietuvių pranašumą, santykinai dažniau pritaria, kad lenkai pritampa lietuviškoje visuomenėje. Lietuvių atvejų jų domėjimasis politika neturi įtakos tiems vertinimams. Tuo tarpu asmenys, turintys aukštesnį išsilavinimą ir užimantys vadovaujamas pareigas, mano, kad lenkai nėra prisitaikę prie lietuviškų realijų. Savo pačių prisitaikymu prie lietuviškos visuomenės yra įsitikinę lenkų kilmės asmenys, dalyvavę bendrame tyrime Lietuvoje.

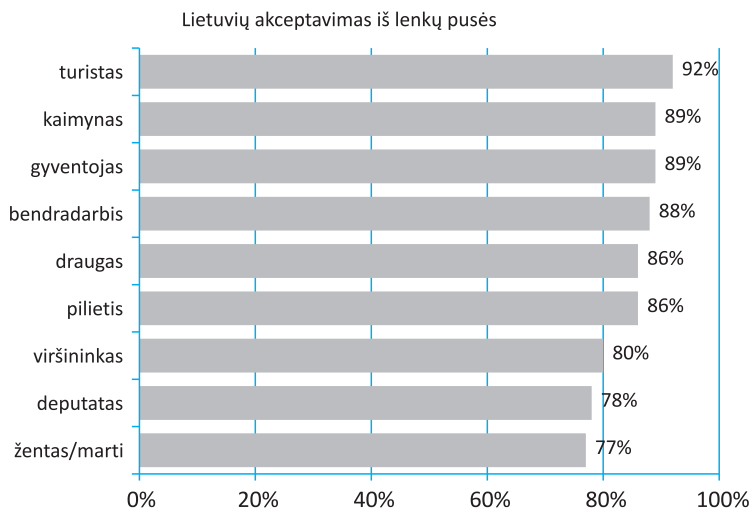
Aukščiau aprašyti rezultatai rodo, kad neigiama pozicija negali būti paaiškinta vien tik išsilavinimo ar žinių trūkumu, kadangi santykinai silpnas lenkų mažumos prisitaikymo laipsnio vertinimas ateina iš išsilavinusių ir įtakingų lietuvių grupės. Tikriausiai priežasties čia reikėtų ieškoti dominuojančiame su Lenkija susijusių viešųjų debatų tone, į kurį lietuvių inteligentija reaguoja jautriau.

Kaimyninės šalies atstovų akceptacija įvairiuose socialiniuose vaidmenyse

Požiūris į kitą tautą pasireiškia tame, kaip yra žiūrima į jos atstovus kasdienėse gyvenimiškose situacijose. Atvirumas bendradarbiavimui su kolega biure, pasirengimas priimti pavaldinio vaidmenį ir paklusti vadovo sprendimams arba draugiški ryšiai liudija, kad tarp dviejų visuomenių vyrauja harmonija ir tarpusavio supratimas.

Lenkai be didesnių problemų priima lietuvius pačiuose neutraliausiuose socialiniuose vaidmenyse – kaip turistą (92%), šalies gyventoją (89%) ar kaimyną (89%), o taip pat bendradarbį (88%). Nedaug mažiau lenkų yra pasirengę priimti lietuvį kaip savo draugą ar bendrapilietį (po 86%), t. y., jau kiek jautresniais laikomuose vaidmenyse. Kadangi draugystė reiškia glaudesnių ryšių užmezgimą su tuo asmeniu, o pilietybės suteikimas – suteikimą tam tikrų teisių, kurios priklauso mums patiems. Lietuvio akceptavimas viršininko (80%) ar deputato (78%) pozicijoje taip pat yra santykinai aukštas. Tokio vaidmens prisiėmimas, savo ruožtu, reiškia pasirengimą priimti tam tikrą priklausomybę nuo to asmens, kas taip pat nėra lengva. Lietuvių akceptavimas tokiuose vaidmenyse rodo apie lenkų atvirumą

ir pasitikėjimą jais. Daugiau kaip trys ketvirtadaliai lenkų taip pat neprieštarautų, kad jo žmona arba marta būtų lietuviai (77%), taigi, situacijai, kai lietuvis tampa šeimos nariu.

37 diagrama:
Lietuvių akceptavimas
įvairiuose socialiniuose
vaidmenyse Lenkijoje

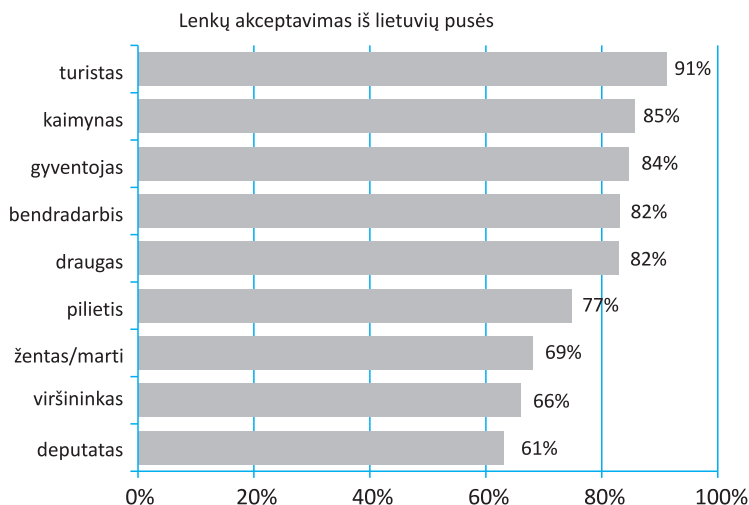
Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

Lietuvių atveju socialinių vaidmenų, kuriuose jie yra pasirengę matyti lenkų tautybės asmenį, eiliškumas yra beveik toks pats kaip ir lenkų atveju. Vis dėlto akceptacijos laipsnis yra santykinai žemesnis, nors vis dar aukštas.

Iš karto matyti, kad kartais lenkų mąstyme pasireiškiantis stereotipas apie tai, jog lietuviai nenoriai priima lenkų turistus, neturi pagrindo – 91% lietuvių jokia būdu neprieštarautų lenkų turistų atvykimui į jų šalį. Antroje eilėje, lietuviai priima lenką kaip kaimyną

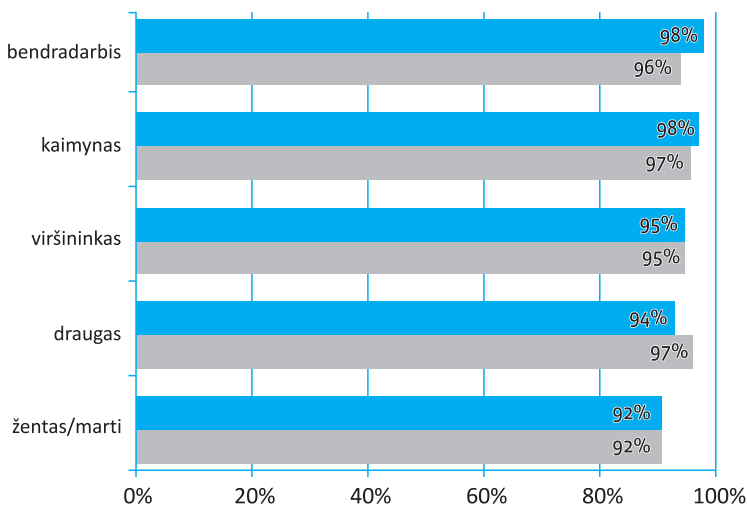
Lietuviai mažiausiai norėtų matyti lenką viršininko, deputato ar žento vaidmenyje, tačiau ir šiuo atveju skeptiškai nusistačiusius asmenis dideliu skirtumu nusveria tie, kurie tam neprieštarautų.

(85%) ir gyventoją (84%), draugą ir bendradarbi (po 82%) bei bendrapilietį (77%), o 69% lietuvių neprieštarautų savo vaiko santuokai su lenku. Mažiau noriai lietuvis priimtų lenką kaip viršininką (66%) ar deputatą (61%), t. y., vaidmenyse, reikalaujančiuose pavaldumo tam asmeniui. Ir vis dėlto dauguma respondentų neprieštarauja tam, kad lenkas užimtų šiuos socialinius vaidmenis.

Tuo tarpu tautinės mažumos neturi jokių problemų priimdamos juos supančios visuomenės atstovus įvairiuose socialiniuose vaidmenyse. Kiekvienu atveju tokia akceptacija viršija 90%, taip pat ir kalbant apie „jautriausius“ vaidmenis, tokius kaip tapimas šeimos nariu arba viršininku. Jų atsakymai į šiuos klausimus yra beveik identiški.

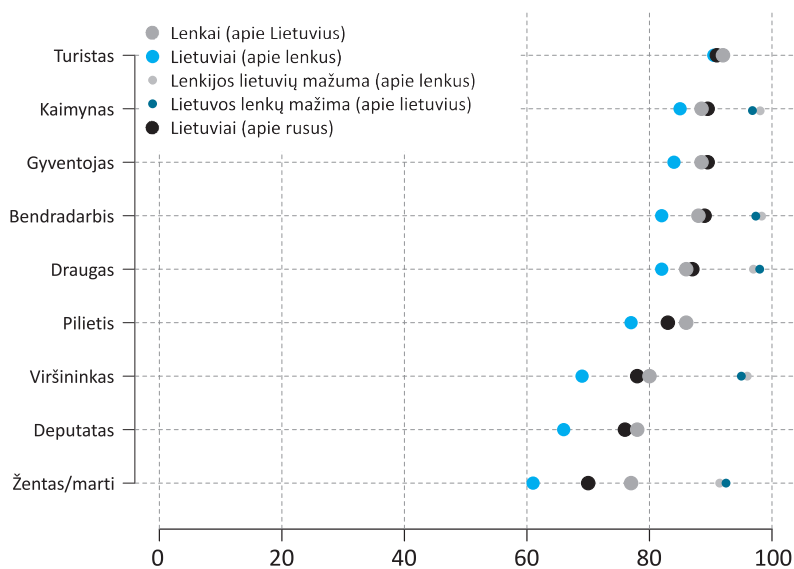
■ Lenkų akceptavimas ir Lenkijos lietuvių pusės ■ Lietuvių akceptavimas iš Lietuvos lenkų pusės

Tautinės mažumos visiškai priima juos supančios visuomenės atstovus visuose socialiniuose vaidmenyse. Lietuvos lenkų ir lenkijos lietuvių atsakymai sutampa.

Lenkai mieliau priima lietuvius įvairiuose socialiniuose vaidmenyse nei lietuviai – lenkus.

Visų rezultatų lyginamoji analizė aiškiai rodo, kad tautinės mažumos demonstruoja didžiausią kitos tautos atstovų akceptacijos visuose (apie kuriuos jų buvo klausiama) socialiniuose vaidmenyse laipsnį. Bendra populiacija – tiek lietuvių, tiek lenkų – demonstruoja jau kiek mažesnį, bet vis dar santykinai didelį, akceptacijos laipsnį, be to, lenkai visais atvejais mieliau mato lietuvių įvairiuose socialiniuose vaidmenyse nei atvirkščiai – o akceptacijos laipsnis iš lenkų pusės yra aukštas. Skirtumai sudaro – išskyrus turisto vaidmenį – nuo 4 iki 17 procentinių punktų, kitaip tariant, kai kuriais atvejais (ypač šeimos nario, deputato, viršininko) jie yra labai dideli.

40 diagrama:
Kitos tautos atstovo akceptacija įvairiuose socialiniuose vaidmenyse – atsakymų palyginimas

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

Atsižvelgiant į Lietuvos istorijos ir padėties specifiką, norint nustatyti, kiek aukštas yra lenkų akceptacijos iš lietuvių pusės laipsnis, verta jį palyginti su vertinimais, taikomais rusams.

Tik turisto atveju rezultatas yra identiškas – ir labai būdingas daugumai visuomenių, paklaustų apie kitos tautos atstovo akceptaciją tame vaidmenyje (91%). Visais atvejais lietuviai yra priešiškesni

lenkams nei rusams, o kartais šios disproporcijos yra gana ženklios – siekiančios nuo 4 iki 12 procentinių punktų lenkų nenaudai. 89% lietuvių neprieštarautų turėti rusą kaimyną, bendradarbį ar draugą (lenką – 85% ir po 82%). 83% priima rusą kaip bendrapilietį (lenką – 77%), o 78% – kaip viršininką (lenką – 66%). Taip pat kitame vaidmenyje, reikalaujančiame priklausomybės (pvz., deputato) rusą be problemų priimtų 70% lietuvių (lenką – 61%). Turėti rusą žento ar marčios vietoje neprieštarautų daugiau kaip trys ketvirtadaliai (76%) lietuvių (lenką – 69%). Tokie rezultatai rodo, kad lietuviai yra atviresni rusams nei lenkams.

Lietuviai daugumoje socialinių vaidmenų mieliau matytų rusą, negu lenką.

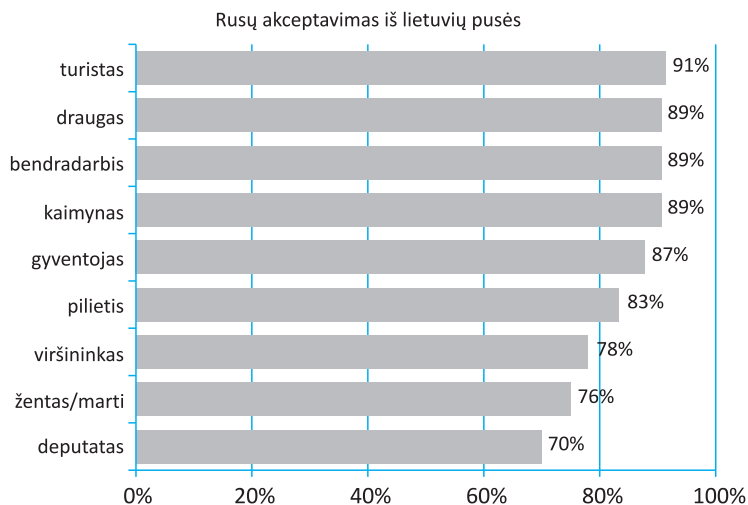
Sugretinus visus gautus atsakymus apie lenkų ir rusų akceptavimą įvairiuose socialiniuose vaidmenyse ir pritaikius Bogarduso socialinių distancijų skalę, galima nustatyti, kad atsakymų, susijusių su požiūriu į lenkus, vidurkis siekia 1.4, kas leidžia pripažinti, jog lietuviai yra veikiau atviri lenkams įvairiuose socialiniuose vaidmenyse. Bogarduso indeksas rusų atžvilgiu yra 1.0, t. y., lietuviai priešinasi vidutiniškai tik vienam rusų socialiniam vaidmeniui. Apskritai, 61% lietuvių neturi jokių prieštaravimų lenkų atžvilgiu, 69% lietuvių – jokių prieštaravimų rusų atžvilgiu, o 58% lietuvių neturi jokių prieštaravimų nei lenkų, nei rusų atžvilgiu. Lyginant atsakymus galima taip pat pastebėti, kad negausūs priešiško lenkams tam tikruose socialiniuose vaidmenyse pavyzdžiai eina kartu su priešišku rusams. Lenkijos atveju net 77% lenkų neturi jokių prieštaravimų lietuvių atžvilgiu, o vidurkis pagal Bogarduso skalę yra 0.9.

Taip pat Lietuvoje galima pastebėti įdomią tendenciją, kuri rodo, kad jaunimas tiek lenkų, tiek rusų atžvilgiu yra labiau rezervuotas nei vyresni asmenys.

Amžius metais	Bogarduso indeksas lenkų atžvilgiu	Bogarduso indeksas rusų atžvilgiu
15-19	2,2	1,9
20-29	1,7	1,4
30-39	1,0	0,8
40-49	1,2	0,8
50-59	1,3	1,0
60-74	1,2	0,8
Iš viso	1,4	1,0

3 lentelė:
Bogarduso indeksas pagal amžiaus grupes Lietuvoje (N=513)

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

41 diagrama:
Rusų akceptavimas
įvairiuose socialiniuose
vaidmenyse Lietuvoje

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

Duomenų analizė taip pat parodo dar vieną svarbią tendenciją – ta grupė asmenų, kuri pozityviai žiūri į kitą visuomenę, taip pat pozityviai vertina ir kitą šalį. Atsakymai į klausimus apie požiūrį į lenkus/lietuvius bei „Ar Lenkija/Lietuva yra veikiau draugiška ar veikiau nedraugiška

Asmenys, geriau vertinantys šalį, taip pat geriau vertina ir jos tautą.

Lietuvai/Lenkijai šalis?” yra tarpusavyje susiję. Panašiai asmenys, kurie mieliau priima lenkus ar lietuvius įvairiuose socialiniuose vaidmenyse, tuo pat metu kaimyninę šalį laiko jiems draugiškesne.

Vienos šalies įvaizdis ir kitos šalies visuomenės požiūris į jos tautą turi įtakos tų šalių tarpusavio santykių vertinimui, bet taip pat gali ir padėti pagerinti arba pabloginti tuos santykius.

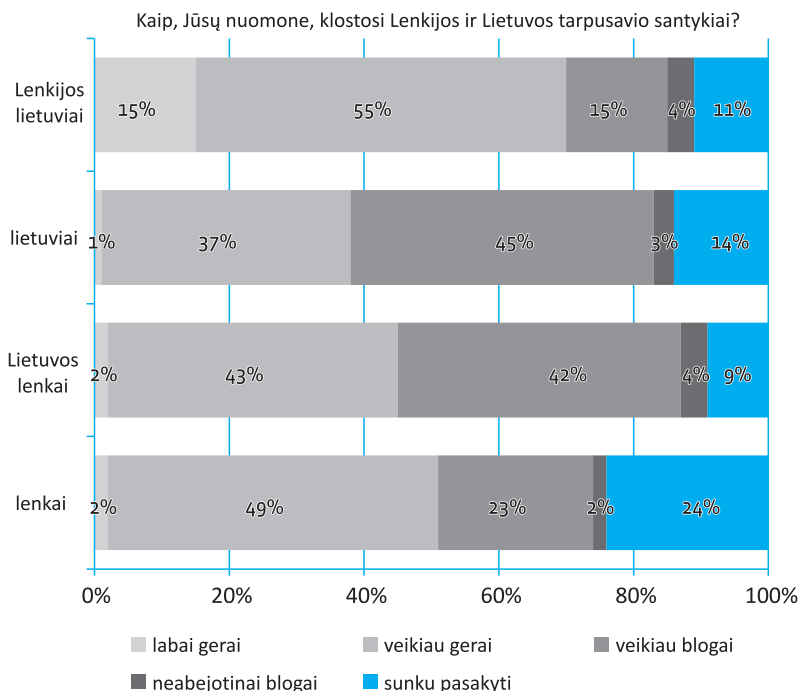
Pusė lenkų Lenkijos ir Lietuvos santykius laiko gerais, pusė lietuvių, savo ruožtu – blogais. Sutarimo nėra taip pat ir vertinant tarpusavio santykių dinamiką per pastaruosius trejus metus. Tuo metu, kai pusė lietuvių mano, kad jie pablogėjo, didžiausia lenkų grupė galvoja, kad per šį laikotarpį neįvyko jokių pokyčių. Vis dėlto abiem pusėms sunku buvo išvardinti konkrečias šiuos santykius temdančias problemas. Tie, kurie jas įžvelgia, daugiausia dėmesį atkreipia į klausimus, susijusius su tautinių mažumų gyvenimu. Mažumos abiejose šalyse kaip būdą Lenkijos ir Lietuvos santykiams pagerinti nurodo visų pirma kompromisų ieškojimą ir toleranciją.

Lenkai ir abiejų tautinių mažumų atstovai – didžiulė jų dauguma – sutaria dėl to, kad Lenkijos ir Lietuvos istorijoje nėra buvę tokių įvykių, dėl kurių Lenkija turėtų jausti kaltę prieš Lietuvą. Taip pat gausiausia grupė lietuvių atsako, kad tokių įvykių nebuvo. Nei lenkai, nei lietuviai taip pat neįžvelgia Lietuvos kaltės Lenkijos atžvilgiu. Konkrečių įvykių išvardinimas sukėlė daug sunkumų visoms tirtoms grupėms.

Bendras tarpusavio santykių vertinimas

Lenkijos ir Lietuvos tarpusavio santykių vertinimai yra diferencijuoti. Pusė lenkų (51%) Lenkijos ir Lietuvos santykius laiko gerais. Savo ruožtu pusė lietuvių – blogais (48%). Geriausią nuomonę apie juos turi lietuviai, gyvenantys Lenkijoje: 70% mano, kad jie klostosi labai gerai arba veikiausiai gerai. Lietuvos lenkų nuomonės čia irgi išsiskiria: 45% mano, kad šie santykiai yra geri, o 46% – kad blogi. Kraštutinės nuomonės sudaro aiškią mažumą (1–4%).

Pusė lenkų mano, kad Lenkijos ir Lietuvos santykiai yra geri.
Pusė lietuvių, savo ruožtu – kad blogi.

Lenkijoje santykius su Lietuva santykinai gerai vertina geriau išsilavinę ir daugiau uždirbantys trisdešimtmečiai bei rytinių regionų gyventojai. Geri vertinimai taip pat yra pozityviai susiję su įsitikinimu lietuvių ir lenkų panašumu. Tuo tarpu asmenys, besidomintys politika, santykinai dažniau Lietuvos ir Lenkijos santykius vertina blogai. Kitoje sienos pusėje dėl blogos Lenkijos ir Lietuvos santykių būklės yra įsitikinę lietuviai, užimantys vadovaujamas pareigas ir gaunantys didesnes pajamas (t. y., tendencijos yra priešingos nei Lenkijoje). Gerai šiuos santykius vertina mažiausiai išsilavinę lietuviai ir fizinį darbą atliekantys darbuotojai.

Galima manyti, kad net išsilavinę lenkai nereguliariai seka Lenkijos ir Lietuvos santykių eigą, todėl jų vertinimas yra padiktuotas daugiausiai palankaus požiūrio į kaimynus. Iš tikro grupė lenkų, pozityviai vertinančių Lenkijos ir Lietuvos santykius, yra tapati tai, kuri laikosi pozityvaus požiūrio į lietuvius kaip į tautą. Griežtai pozityvių nuomonių abiem atvejais laikosi nedaug asmenų, todėl sunku suformuluoti vienareikšmiškas tezes.

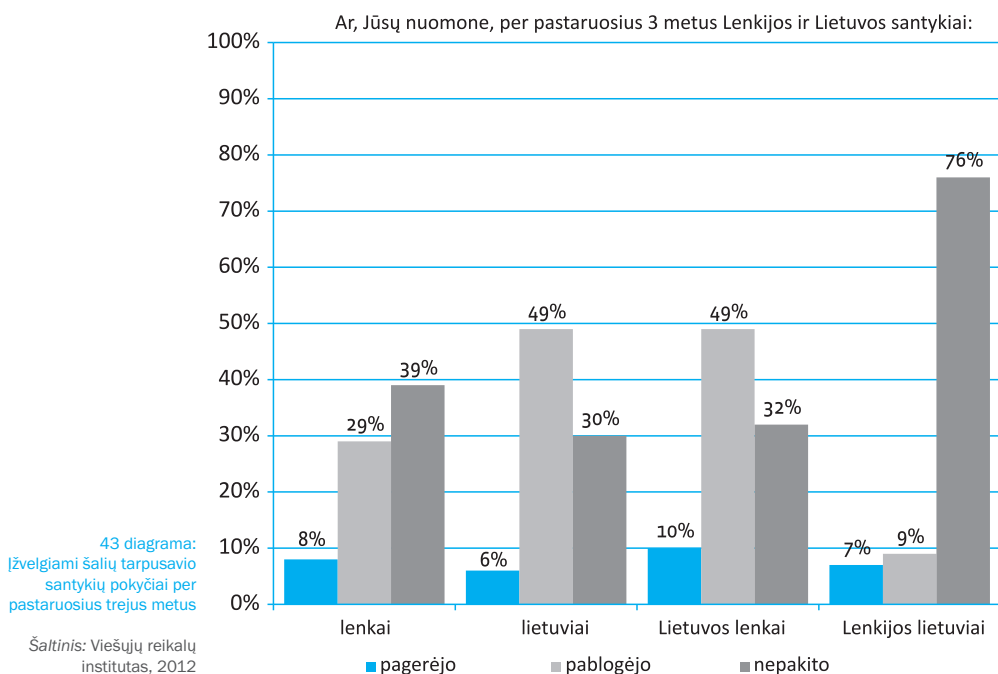
Požiūriui į santykius su kita šalimi įtakos turi informacijos, gaunamos iš žiniasklaidos, kiekis. Masinės informacijos priemonės sustiprina respondentų įsitikinimą, kad santykiai tarp abiejų šalių nėra geri. Lenkijoje spaudos straipsnių skaitymas ir informacijos sėmimasis iš lenkiškų knygų bei filmų aiškiai pablogina Lenkijos ir Lietuvos santykių vertinimą. Lietuvoje abiejų šalių santykius blogiau nei vidutiniškai vertina asmenys, kurie žinių apie Lenkiją semiasi internete. Mokykloje gaunamos žinios, savo ruožtu, padeda geriau vertinti Lenkijos ir Lietuvos santykius. Galima daryti prielaidą, kad naujausios informacijos nebuvimas (kadangi turimos žinios buvo gautos dar mokyklos laikais) pagerina nuomonę apie šalių tarpusavio santykius.

Lietuviai ir lenkai kitaip vertina tarpusavio santykių dinamiką per pastaruosius trejus metus. Tuo metu, kai pusė lietuvių ir Lietuvos lenkų (po 49%) mano, kad jie pablogėjo, didžiausia grupė lenkų (39%) bei absoliuti dauguma Lenkijos lietuvių (76%) yra tos nuomonės, jog per šį laikotarpį neįvyko jie niekaip nepasikeitė. Pozityvius pasikeitimus įžiūri tik po kelis procentus apklaustųjų kiekvienoje grupėje. Palyginti gausi yra grupė lenkų, pasirinkusių atsakymo variantą „sunku pasakyti“ – nuomonės šiuo klausimu neturi kas ketvirtas lenkas (24%).

Pusė lietuvių ir Lietuvos lenkų mano, kad per pastaruosius trejus metus Lenkijos ir Lietuvos santykiai pablogėjo. Didžiausia grupė lenkų ir absoliuti dauguma Lenkijos lietuvių galvoja, kad per šį laikotarpį niekas nepasikeitė.

Lenkijos ir Lietuvos santykių pablogėjimą ypač įžvelgia Vilniaus gyventojai, kuriuos tikriausiai labiausiai domina diskusija apie Lietuvos lenkų tautinės mažumos teises. Vis dėlto reikėtų pažymėti, kad šioje respondentų grupėje bendroje lietuvių populiacijoje reikšmingą dalį sudarė lenkų arba rusų kilmės asmenys, ir tai būtent jie dažniausiai teigė, kad Lenkijos ir Lietuvos santykiai pasuko blogėjimo kryptimi. Tarp lenkų – vyriausi asmenys, privatūs verslininkai, vidutiniškai bei gerai uždirbantys bei besidomintys politika. Tuo tarpu asmenys, kurių nuomone pastaraisiais metais santykiai pagerėjo, taip pat yra ir geresnės nuomonės apie kaimyninę tautą.

Didesnių panašumų galima pastebėti atsakymuose į klausimą apie santykių su kaimynine valstybe reikšmę savo pačių šaliai. Panašios grupės respondentų – pusė arba truputį daugiau kaip pusė – atsakė, kad šie santykiai yra svarbūs, tačiau ne prioritetiniai (nuo 50% iki 57%). Didele šių santykių reikšme dažniau buvo įsitikinę Lietuvos

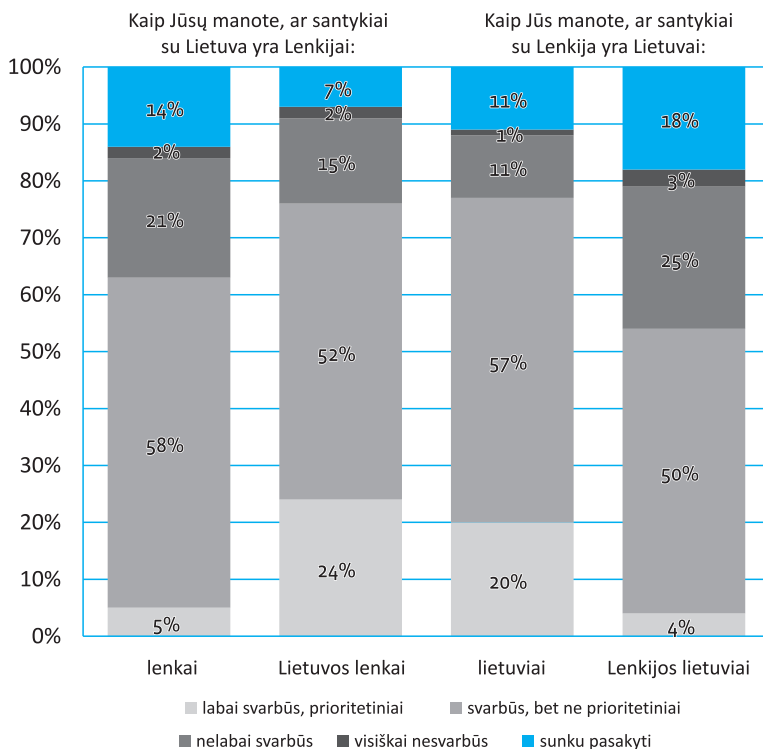

*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

lenkai (24%) ir bendra lietuvių populiacija (20%) nei lenkai ir Lenkijos lietuviai (atitinkamai 5% ir 4%). Tokius vertinimus lemia skirtingi valstybių dydžiai, vakarinė geografinė padėtis ir bendra Lenkijos bei Lietuvos reikšmė Europoje. Vis dėlto svarbu pažymėti, kad bet kuriuo atveju labai maža grupė mano, jog šie santykiai apskritai nėra svarbūs (1-3%). Šį vertinimą galima laikyti pragmatišku. Respondentų nuomone, būdamas kaimyninėmis šalimis, abi valstybės privalo bendradarbiauti, tačiau jų gyventojai, atrodo, mano, kad sąjungininkų reikėtų ieškoti taip pat ir kitur. Ši tezė patvirtinta tolesni tyrimo rezultatai, aprašyti skyriuje, kuriame nagrinėjamas bendradarbiavimas tarptautinėje arenoje.

Lenkai ir lietuviai yra įsitikinę, kad santykiai su kita šalimi jų valstybei yra svarbūs, tačiau ne prioritetiniai.

Prioritetiniais santykius su Lenkija daugiausia laiko geriausiai išsilavinę lietuviai. Abiejose sienos pusėse asmenys, tikintys, kad santykiai su kita šalimi yra labai svarbūs, tuo pat metu puoselėja ir geresnį požiūrį į jos gyventojus.

44 diagrama: Santykių su kita valstybe svarbos savo pačių šaliai vertinimas

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

Įžvelgiamos tarpusavio santykių problemos

Bendram Lenkijos ir Lietuvos santykių įvertinimui įtakos turi įžvelgiamos konkrečios problemos, egzistuojančios tarp abiejų šalių. Šiuo atveju yra svarbus tiek jų pobūdis, tiek matomas būdas joms išspręsti.

Tik šiek tiek daugiau kaip vienas trečdalis lenkų (38%) atsakė į atvirą klausimą apie konkrečias problemas. Atsakymuose dominavo mintys, susijusios su lenkų tautine mažuma. Jos puolimą ir diskriminavimą iš lietuvių pusės kaip problemą spontaniškai paminėjo daugiau kaip vienas trečdalis asmenų, atsakiusių į šį klausimą (37%). Šiai grupei taip pat galima priskirti pasisakymus apie lenkams skirtų mokyklų trūkumą arba uždarymą (7%), nesutarimus dėl mokyklos baigiamųjų egzaminų, pavadinimų ir pavardžių rašybos (22%) arba tolerancijos trūkumo (3%). Likusieji nurodo sunkumus, susijusius su ekonomika, įskaitant ir energiją (6%), bei nedarbą ir skurdą (3%). Problemų neįžvelgia 5% respondentų.

Puolimas prieš lenkų tautinę mažumą, diskriminavimas	37%
Nesutarimas dėl mokyklos baigiamųjų egzaminų, pilietybės, lenkų kalbos, pavadinimų	22%
Vietiniams lenkų tautybės gyventojams skirtų lenkiškų mokyklų trūkumas, mokyklų uždarymas	7%
Dujos, nafta, ekonomika	6%
Nesugebėjimas susitarti, ypač su tautybe susijusiais klausimais	5%
Politinio kompromiso nebuvimas	4%
Tolerancijos trūkumas	3%
Istorija	3%
Bedarbystė ir skurdas	3%
Kitos	5%
Nėra problemų	5%

4 lentelė:
Svarbiausios lenkų
minimos Lenkijos
ir Lietuvos santykių
problemos

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

*Į lentelę buvo įtrauktas tik procentas tų asmenų, kurie atsakė į šį klausimą (38% visų respondentų, N=385).

Lietuviams buvo gerokai lengviau nei lenkams rasti atsakymą į klausimą apie Lenkijos ir Lietuvos santykių problemas. Bent vieną atsakymą pateikė 71% respondentų, o kas ketvirtas (23%) – po du. Tarp jų lietuviai, panašiai kaip ir lenkai, dažniausiai mini tas, kurios yra susijusios su lenkų tautinės mažumos egzistavimu šalyje. 18% išvardintų problemų – klausimai, susiję lenkiškais gatvių pavadinimais, 15% – su švietimo reforma ir, kaip formulavo patys respondentai, „lenkų nenoru mokytis lietuvių kalbos“, o kas dešimtas atsakymas buvo susijęs su pavardžių rašymu gimtąja kalba bei plačiai suprantama kalbos tema. Šiai lietuvių paminėtų problemų grupei galima priskirti taip pat ir blogas lenkų nuomones apie lietuvių tautą arba lietuvių neakceptavimą (1%) bei nesugebėjimą integruotis (1%), šovinizmą ir aroganciją, lenkų nepasitenkinimą (2%) ar bendrą teiginį „tautinės mažumos“ (2%). 8% atsakymų sutelkta į politikų elgesį ir politiką apskritai, 2% – tarptautinę politiką ir politinius santykius tarp dviejų šalių. Apie 8% atsakymų nurodo tarpusavio supratimo trūkumą, o 3% – tolerancijos trūkumą. Kas septynioliktas lietuvių atsakymas (6%) mini, jog lenkai formuluoja nepagrįstus reikalavimus bei kaltinimus ir nori įvesti savo tvarką. Svarbu, kad tik 3% paminėtų problemų buvo susijusios su teritoriniais klausimais.

	Lietuviai	Lietuvos lenkai
Lenkiški gatvių pavadinimai	18%	12%
Švietimo reforma/lenkų nenoras mokytis lietuvių kalbos	15%	24%
Kalba	10%	6,5%
Pavardžių rašymas gimtąja kalba	10%	14%
Politika/politikai	8%	5%
Tarpusavio supratimo trūkumas/kompromiso nebuvimas	7%	12%
Nepagrįsti lenkų reikalavimai, kaltinimai/noras įvesti savo tvarką	6%	2%
Trūksta tolerancijos	3%	6%
Teritorija	3%	2,5%
Lenkijos lietuvių padėtis	2%	1%
Tautinės mažumos	2%	1%
Šovinizmas, arogancija, egoizmas, lenkų nepasitenkinimas	2%	0%
Ekonomika	2%	2%
Tarptautinė politika/Lietuvos politinis požiūris į Lenkiją	2%	3%
Bloga lenkų nuomonė apie lietuvių tautą/ lietuvių neakceptavimas	1%	0%
Energetika	1%	0%
Nesugebėjimas integruotis	1%	0%
Iš praeities atėję nesutarimai/senos pretenzijos/istorija		1%
Kita	2%	2%
Nėra problemų	5%	6%

* 100% sudaro visi pateikti atsakymai (lietuviai – N=363, Lietuvos lenkai – N=154). Kadangi kai kurie respondentai pateikė du arba tris atsakymus, šis dydis nėra tolygus respondentų procentui.

Lietuvos lenkai kaip Lenkijos ir Lietuvos santykių problemą daugiausia nurodo dalykus, susijusius su jų statusu. Pirmoje vietoje minima švietimo reforma (24%), po to – pavardžių rašymas gimtąja kalba (14%) bei tarpusavio supratimo stoka (12%), lenkiški gatvių pavadinimai (12%) ir kalba (6,5%). Politiniams klausimams, politikai (5%) ir tarptautinei politikai (3%), panašiai kaip ir lietuvių tarpe, taip pat tenka pastebimas atsakymų procentas. Ir šiuo atveju teritoriją mini vos 2% respondentų. Taip pat po 2% respondentų abiem atvejais nurodo ekonominius klausimus. 5% bendros lietuvių populiacijos ir 6% Lietuvos lenkų nuomone, Lenkijos ir Lietuvos tarpusavio santykiuose nėra jokių problemų.

5 lentelė:
Lietuvių ir Lietuvos lenkų
minimos svarbiausios
Lenkijos ir Lietuvos
santykių problemos

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

Lenkijos lietuvių grupė, atsakiusi į klausimą apie konkrečias abiejų šalių santykių problemas, nebuvo gausi – pusė respondentų (53%), o taip pat daugiau nei trečdalis iš tos grupės teigė, kad tokių problemų nėra arba jie jų nežino (37,5%). Ir šiuo atveju, jei sudėtume visas problemas, kurias galima būtų apibrėžti kaip susijusias su mažumų klausimais, jos buvo dominuojanti tema (ginčai dėl kalbos, pavardės, lentelės su vietovių pavadinimais). Palyginti dažnai buvo minimi bendri teiginiai apie pagarbos trūkumą, nesugebėjimą pasiekti susitarimo (16%).

Pagarbos ir tolerancijos vieni kitiems trūkumas, negalėjimas susitarti	16%
Kalbos barjeras, mokyklinė programa, ginčai dėl kalbos	10%
Istorija	9%
Kalba, lentelės su vietovių pavadinimais, pavardės	8%
Lenkai Lietuvoje ginčijasi, kišasi į Lietuvos reikalus	6%
Krizė, ekonomika	4%
Valstybinė siena	4%
Tautinės mažumos	3%
Politinės problemos	2,5%
Problemų nėra, nežinau	37,5%

6 lentelė:
Lenkijos lietuvių minimos
svarbiausios Lenkijos
ir Lietuvos santykių
problemos

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

*Į lentelę buvo įtrauktas tik į šį klausimą atsakiusių respondentų procentas (N=123).

Visais keturiais atvejais apklaustiesiems buvo labai sunku išvardinti konkrečias problemas, griaunančias tarpusavio santykius. Taip pat dauguma tų, kurie jas nenurodė, priklauso tai grupei asmenų, kurie įžvelgė Lenkijos ir Lietuvos santykių pablogėjimą per pastaruosius trejus

Lenkams ir lietuviams sunku
išvardinti tarpusavio santykių
problemas. Tie, kurie žiūri
esant problemų, pabrėžia
dalykus, susijusius su
tautinėmis mažumomis.

metus (66% lietuvių ir 55% lenkų, išvardinusių problemas, mano, kad santykiai pablogėjo). Iš to, kad tiek daug žmonių negalėjo vardinti ginčytinų klausimų, galima daryti išvadą, jog šios problemos nėra reikšmingos kasdieniame gyvenime ir(arba) nėra plačiai žinomos. Tai dar kartą rodo, kad neigiamą atmosferą tarp Lenkijos ir Lietuvos kuria ne realūs konfliktai, paliečiantys gyventojus, bet neigiami žiniasklaidos pranešimai ir įtampą kurstantys politikai.

Būdai tarpusavio santykiams pagerinti

Paminėtas tarpusavio santykių problemų katalogas rodo, į kokius klausimus derėtų atkreipti dėmesį, bandant pagerinti Lenkijos ir Lietuvos santykius. Lenkai – Lietuvos piliečiai, atsakę į šį klausimą (64% visų respondentų), kaip tokio pagerinimo būdą dažniausiai mini toleranciją ir didesnę tarpusavio supratimą bei kompromisų ieškojimą (36%). Taip pat svarbų vaidmenį priskiria politikams, kurie, jų nuomone, privalo rasti bendrą kalbą (17,5%) bei pagerinti tarptautinę politiką (14%). Taip pat, jų nuomone, negalima leisti, kad politikai ir žiniasklaida nuteikintų žmones vienus prieš kitą (7,5%). Keli procentai respondentų santykių pagerinimo viltį mato ekonominės situacijos pagerėjime (5%). Nedaug asmenų teigia, kad pozityviai Lenkijos ir Lietuvos santykius gali paveikti: platesnių teisių suteikimas mažumoms abiejose šalyse, lietuvių požiūrio į lenkus pasikeitimas arba didesnio skaičiaus lenkiškų mokyklų atidarymas – situacija švietimo sferoje prisidėtų prie santykių pagerėjimo (po 2,5%). Vis dėlto vienas ketvirtadalis Lietuvos lenkų negalėjo nurodyti konkrečių būdų.

Tolerancija, daugiau tarpusavio supratimo, ieškoti kompromisų	36%
Valdžia/politikai privalo rasti bendrą kalbą	17,5%
Pagerinti tarptautinę politiką	14%
Neleisti, kad valdžia/žiniasklaida nuteikintų žmones vienus prieš kitą	7,5%
Ekonomikos augimas/ekonominiai santykiai	5%
Suteikti daugiau teisių Lenkijos lietuviams bei Lietuvos lenkams	2,5%
Lietuviai turi pakeisti požiūrį į lenkus/daugiau teisių Lietuvos lenkams	2,5%
Švietimas/daugiau lenkiškų mokyklų	2,5%
Kita šalis (Rusija, Baltarusija/kitas asmuo (pvz., Putinas)	2%
Neieškoti kaltų dėl problemų, atėjusių iš praeities	1%
Lenkai privalo laikytis Lietuvos įstatymų/kalbėti valstybine kalba	1%
Bažnyčia	1%
Kita	5%
Tarpusavio santykiuose viskas yra tvarkoje	2,5%

7 lentelė:
Potencialūs Lenkijos ir Lietuvos santykių gerinimo būdai šiandienai ir ateičiai – Lietuvos lenkų nuomonė

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

*Į lentelę buvo įtrauktas tik procentas tų asmenų, kurie atsakė į šį klausimą (N =134).

Lenkijos lietuviai ir Lietuvos lenkai kaip būdą Lenkijos ir Lietuvos santykiams pagerinti pirmiausia nurodo kompromisų ieškojimą ir toleranciją.

Tolerancija ir numatyti bendri tikslai (33%) – tai taip pat sprendimai, kuriuos siūlo Lenkijos lietuviai. Taip pat jie pageidauja mažesnio politikų kišimosi ir mažesnio problemų viešinimo žiniasklaidoje (5%), o taip pat užmiršti nemalonus praeities įvykius (5%).

Dažniau susitikti vieni su kitais, siekti bendrų tikslų, būti pakantesniais vieni kitiems	33%
Mažiau politikų kišimosi, mažiau viešinimo žiniasklaidoje	5%
Užmiršti tai, kad buvo seniai	5%
Pakeisti politiką	4%
Ekonomika ir politika abiejose šalyse	4%
Finansiškai remti tautines mažumas	2%
Nieko negalima padaryti	2%
Kita	4%
Sunku pasakyti	41%

8 lentelė:
Potencialūs Lenkijos ir Lietuvos santykių gerinimo būdai šiandienai ir ateičiai – Lenkijos lietuvių nuomonė

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

*Lentelėje suskaičiuotas visų atsakymų procentas (N=234).

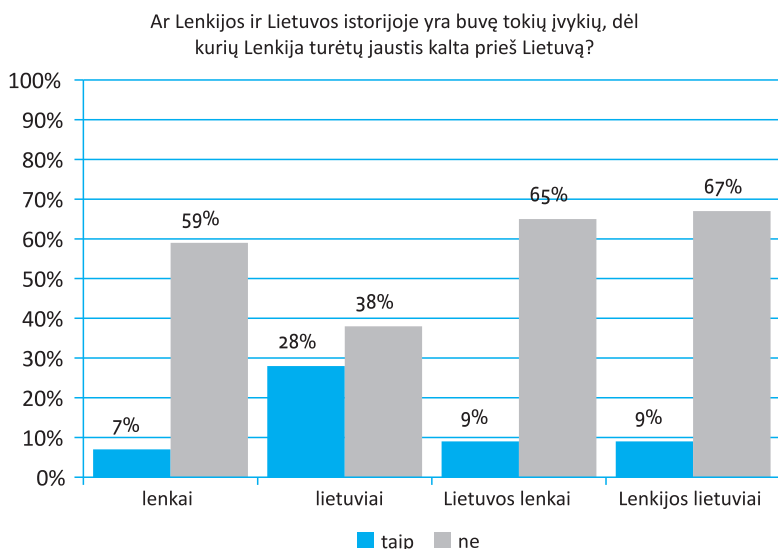
Nagrinėjant atsakymus, susijusius su Lenkijos ir Lietuvos santykių būkle, bei siūlomus problemų sprendimo būdus, matyti gana pragmatiškas abiejų šalių gyventojų požiūris.

Istorijos įtaka tarpusavio santykiams

Viešuosiuose debatuose daug kartų buvo galima išgirsti, kad būtent istorija yra tai, kas rimtai trukdo tarpusavio santykiams, ir abi šalys yra kaltos viena prieš kitą. Be to, dažniau tokios nuomonės yra reiškiamos Lenkijos, o ne Lietuvos atžvilgiu.

Respondentai gi nepitaria tokiems vertinimams. Lenkai ir abiejų tautinių mažumų atstovai (net po du trečdalius jų) laikosi vienodos nuomonės, kad Lenkijos ir Lietuvos istorijoje nebuvo tokių įvykių, dėl kurių Lenkija turėtų jaustis kalta prieš Lietuvą. Priešingos nuomonės laikosi mažiau nei kas dešimtas iš jų. Didžiausia lietuvių grupė taip pat teigia, kad tokių įvykių nėra buvę (38%). „Lenkijos kaltės“ pavyzdžius nurodo šiek tiek daugiau nei ketvirtadalis respondentų (28%). Gana dažnai respondentai negalėjo atsakyti į šį klausimą – variantą „sunku

pasakyti” pasirinko vienas trečdalis visų lenkų ir lietuvių bei vienas ketvirtadalis mažumų atstovų.

*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

Lenkai, kurie teigia, kad istorijoje galima išskirti įvykius, dėl kurių Lietuva gali turėti pretenzijų Lenkijai (iš 49 iš 1000 respondentų), mini Želigovskio akciją ir apskritai tarpukario laikotarpį (21 asmuo), Lenkijos siekimą dominuoti Lietuvos atžvilgiu, o taip pat polonizaciją (10 asmenų), gyventojų žudynes Lietuvoje (4 asmenys), Lenkijos ir Lietuvos uniją (3 asmenys) bei bendruosius istorinius klausimus (3 asmenys).

Taip pat nedaug lietuvių, gyvenančių Lenkijoje, atsako į šį klausimą. Iš 20 pateikusių atsakymus dauguma nurodo Vilniaus krašto užėmimą (12), polonizaciją (2) ir kitus istorinius faktus (2), o keletas asmenų – ginčą dėl teritorijos (4).

Dauguma lietuvių atkreipia dėmesį į Vilniaus krašto okupaciją ir kitus įvykius, susijusius su tarpukario dvidešimtmečiu: Pilsudskio agresiją, 1926 metus, Suvalkų sutarties pažeidimą⁵ (58%). Palyginti negausią įvykių grupę sudaro tie, kurie yra susiję su amžių senumo istorija: Žalgirio mūšis, Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, Liublino unija,

5 1920 m. pasirašyta Lenkijos ir Lietuvos sutartis, numačiusi karo veiksmų nutraukimą ir per Suvalkus einančios demarkacinės linijos nustatymą.

kunigaikštis Vytautas. Naujausius dalykus, tokius kaip konfliktas dėl gatvių pavadinimų, Lenkijos pasitraukimas iš atominės elektrinės projekto ir kitus, susijusius su energetika, paminėjo tik atskiri apklaustieji. Lietuvos lenkai nurodo Vilniaus krašto okupaciją (39%) ir Žalgirio mūšį (6%).

9 lentelė:
Sąrašas atrinktų istorinių įvykių, dėl kurių, lietuvių nuomone, Lietuva gali turėti pretenzijų Lenkijai

Tarpukario dvidešimtmečio įvykiai, pvz., Vilniaus krašto okupacija, Pilsudskio agresija	58%
Lenkijos ir Lietuvos unijos laikų įvykiai, pvz., Žalgirio mūšis	8%
Įvykiai, susiję su Lietuvos lenkų mažuma, pvz., lenkų kalbos įvedimas	3%
Armija Krajova	4%
Dėl žemės/teritorijos	7%

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

*Lentelėje išvardinti įvykiai, kuriuos pavyko priskirti konkrečiam istoriniam laikotarpiui ir kuriuos respondentai minėjo dažniausiai. Nurodytas procentas nuo į šį klausimą pateiktų atsakymų skaičiaus (N=158).

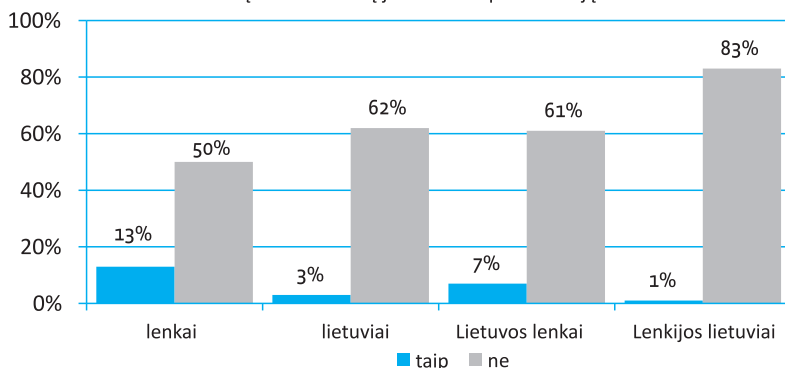
Lenkai ir lietuviai neįžiūri Lietuvos kaltės prieš Lenkiją. Pusė visų lenkų, beveik du trečdaliai lietuvių, tiek pat Lietuvos lenkų ir net 83%

Lenkai ir lietuviai neįžiūri Lietuvos kaltės prieš Lenkiją.

Lenkijos lietuvių mano, kad abiejų šalių istorijoje nebuvo tokių įvykių, dėl kurių Lietuva turėtų jaustis kalta prieš Lenkiją. Priešingos nuomonės

yra 13% bendros lenkų populiacijos ir tik po kelis procentus likusių respondentų.

Ar Lenkijos ir Lietuvos santykių istorijoje yra buvę tokių įvykių, dėl kurių Lietuva turėtų jaustis kalta prieš Lenkiją?

46 diagrama:
Lenkijos ir Lietuvos istorijos įvykių, kaip Lietuvos kaltės prieš Lenkiją priežasčių, vertinimas

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

Tarp lietuvių, teigiančių, kad Lenkija gali turėti pretenzijų Lietuvai dėl istorinių vykių, nėra vienybės nurodant tų įvykių pobūdį. Daugiau kaip pusė iš jų negali nurodyti konkrečių istorinių momentų. Kas dešimtas lietuvis užsimena apie žemės padalijimą. Kitus dalykus, tokius kaip bendro pobūdžio konfliktai, Lietuvos reakcija į vokiečių įsiveržimą į Lenkiją, klausimai, susiję su kunigaikščiais ar nenoru išleisti Lietuvos lenkus į Lenkiją 1955-1965 metais, mini po kelis procentus respondentų.

Lenkai taip pat neturi tikslios nuomonės šiuo klausimu – 87% respondentų į šį klausimą neatsakė. Iš atsakiusių kas ketvirtas teigė, kad neprisimena ir negali išvardinti jokių konkrečių dalykų. Tuo tarpu daugiau kaip trečdalis taškų nurodė įvykius, susijusius su Antruoju pasauliniu karu, o beveik vienas ketvirtadalis paminėjo klausimus, susijusius su sienomis, įskaitant Vilniaus praradimą. Dažniau nei kas dešimtas apklaustasis atkreipia dėmesį į Lietuvos lenkų dalią, įskaitant lenkų kalbos persekiojimą ir konfliktus dėl gatvių pavadinimų.

Antrojo pasaulinio karo laikai, įskaitant lietuvių dalyvavimą SS ir vokiečių policijoje, bei lenkų žudynės hitlerinės okupacijos metu	34%
Istorinės pretenzijos dėl sienų, atėmė Vilnių	23%
Lenkų mažuma Lietuvoje bei lenkų kalbos persekiojimas, siekimas gatvių pavadinimus pakeisti lietuviškais	11%
Istorija	6%
Jogailos laikai, kryžiuočių karai	3%
Neatsimenu, nežinau	23%

10 lentelė:
Sąrašas istorinių įvykių,
dėl kurių, lenkų nuomone,
Lenkija gali turėti
pretenzijų Lietuvai

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

*Lentelėje nurodytas procentas respondentų, kurie atsakė į šį klausimą (N=126).

Lietuvių mažuma Lenkijoje negali įvardinti tokių įvykių. Tų, kurie prisimena karo ir pokario laikus, yra mažiau nei vienas procentas visų respondentų (2 asmenys). Iš Lietuvos lenkų į klausimą atsakė 15 žmonių. Jie paminėjo: problemas dėl Vilniaus krašto, etninį lenkų valymą, partizanines kovas, teritorinius klausimus ir ginčus dėl švietimo Lietuvoje.

Taigi, atsakymuose matyti tam tikra asimetrija: dažniau kalbama apie lenkų kaltę nei lietuvių. Bet kai prireikia išvardinti konkrečius įvykius, respondentai susiduria su daug sunkumų. Tai dar kartą liudija apie santykinai didelį žinių apie kitą šalį ir tarpusavio santykius trūkumą.

Klausimai, susiję su tautinių mažumų funkcionavimu ir teisėmis abiejose valstybėse, išlieka vienu iš dažniausiai minimų iššūkių dvišaliams santykiams. Viena vertus, to priežastis gali būti įtampa tarp valdžios institucijų ir tos mažumos atstovų arba faktinės diskriminacijos apraiškos. Kita vertus, priežastimi gali būti pernelyg emocionalūs politikų pasisakymai ir žiniasklaidos pranešimai, aštrinantys situaciją ir kuriantys iš dalies paryškintą tos mažumos ir jos problemų paveikslą.

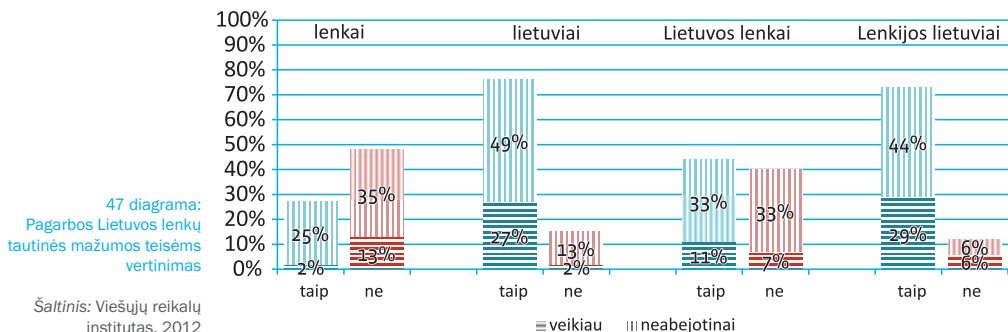
Tyrimai rodo, kad pagarbos Lietuvos lenkų tautinės mažumos teisėms klausimas labai atskiria abi visuomenes. Nėra šiuo klausimu sutarimo nei tarp pačių suinteresuotųjų, nei visoje lenkų populiacijoje apskritai. Lietuvos gyventojai, savo ruožtu, mano, kad problema neegzistuoja, o vietos lenkai pritampa Lietuvos gyventojų tarpe. Priešingos nuomonės jie laikosi Lenkijos lietuvių mažumos teisių pažeidimo atžvilgiu, čia įžvelgdami diskriminaciją. Tačiau lietuvių mažuma Lenkijoje nesijaučia diskriminuojama. Dauguma abiejų mažumų atstovų teigia, kad jiems asmeniškai neteko susidurti su jų teisių pažeidimo apraiškomis.

Pagarba mažumos teisėms

Pagarbos Lietuvos lenkų tautinės mažumos teisėms klausimu lenkai ir lietuviai nesutaria. Blogiausi situaciją vertina bendra lenkų populiacija. Didžiausia respondentų grupė – beveik pusė jų – mano, kad teisės yra pažeidžiamos (48%). Priešingai šį reikalą mato bendra lietuvių populiacija ir lietuviai, gyvenantys Lenkijoje. Trys ketvirtadaliai respondentų abiejose grupėse teigia, kad šios teisės yra gerbiamos. Tuo tarpu Lietuvos lenkai yra pasidaliję: 43% mano, kad jų teisės yra gerbiamos, 40% – kad ne.

Lietuvos lenkai nėra vieningos nuomonės, ar jų teisės Lietuvoje yra gerbiamos. Bendra Lenkijos populiacija mano, kad jos nėra gerbiamos.

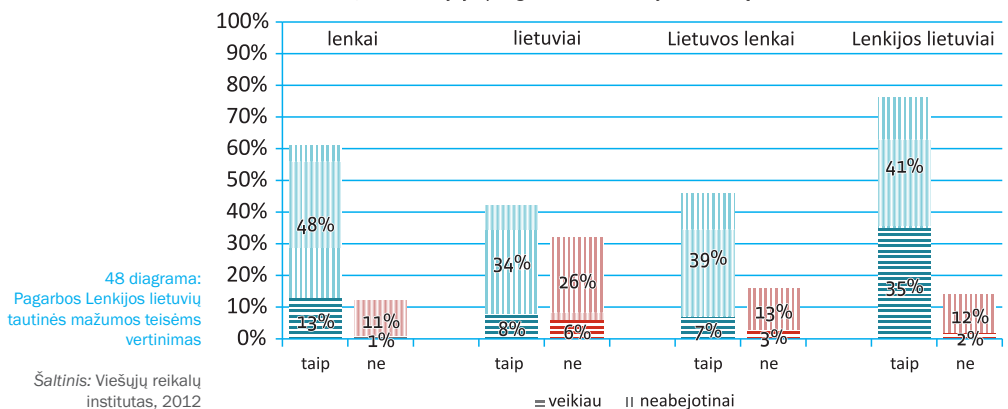
Ar manote, kad Lietuvoje yra gerbiamos Lietuvos lenkų tautinės mažumos teisės?

*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

Skirtingos nuomonės vyrauja taip pat pagarbos Lenkijos lietuvių teisėms klausimu, nors šiuo atveju visos tirtos grupės dažniau pasirinkdavo atsakymą, kad šios teisės yra gerbiamos. Daugiausiai taip mano patys suinteresuotieji – trys ketvirtadaliai Lenkijos lietuvių. Nuomonių panašumai šioje srityje matyti tarp lietuvių ir Lietuvos lenkų, kurių nuomonėms tenka atitinkamai 42% ir 46%. Tuo pačiu metu lietuviai yra ta grupė, kuri turi daugiausiai abejonių šiuo klausimu, nes kas trečias iš jų mano, kad Lenkijos lietuvių teisės yra pažeidžiamos.

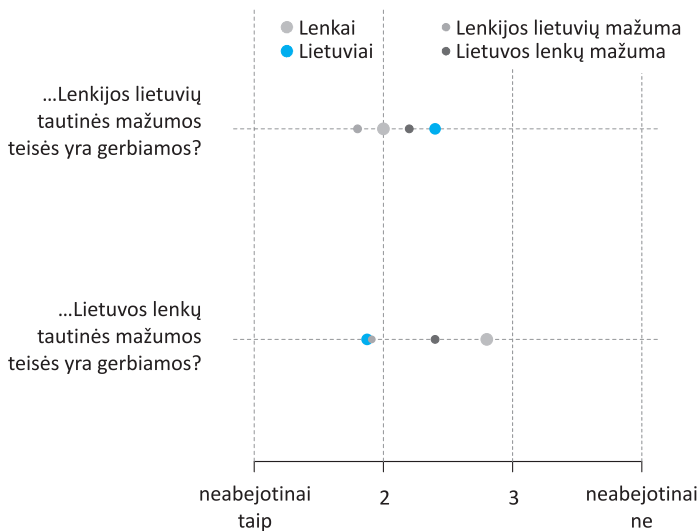
Ar manote, kad Lenkijoje yra gerbiamos Lenkijos lietuvių tautinės mažumos teisės?

*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

Rezultatai rodo aišką tendenciją priskirti blogus veiksmus – mažumų diskriminaciją – kitai šaliai. Be to, patys griežčiausi vertintojai šiuo atveju bendros populiacijos atstovai – Lenkijos lenkai ir Lietuvos lietuviai. Lenkai tuo yra įsitikinę labiau nei lietuviai (vidurkis – 2,8 ir 2,4, kur skirtumas yra reikšmingas). Savo ruožtu visuomenė, kurioje konkreti mažuma gyvena, dažniausiai nemato problemos. Dar daugiau, mažumos „padėties“ savo teritorijoje vertinimas yra toks pats ir Lietuvoje, ir Lenkijoje (abiems atvejais vidurkis yra 2,0 ir 1,9, bet skirtumas nėra reikšmingas – vidutinis respondentas mano, jo šalyje tos mažumos teisės yra „veikiau gerbiamos“).

Svarbiausios čia, žinoma, yra pačių suinteresuotųjų nuomonės. Lenkijos lietuvių atsakymai vienareikšmiškai rodo, kad jie nesijaučia diskriminuojami. Tuo tarpu Lietuvos lenkai nėra vieningos nuomonės apie jų teisių paisymą. Lyginant atsakymus galima taip pat matyti, kad lenkų mažuma yra tos nuomonės, jog Lenkijos lietuvių mažumos teisės yra gerbiamos labiau nei Lietuvos lenkų mažumos (2,2, palyginti su 2,4). Tačiau lietuvių mažuma mano, kad abiejų grupių teisės yra vienodai gerbiamos (1,8, palyginti su 1,9).

49 diagrama:
Pagarbos tautinių mažumų teisėms abiejose šalyse vertinimas

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

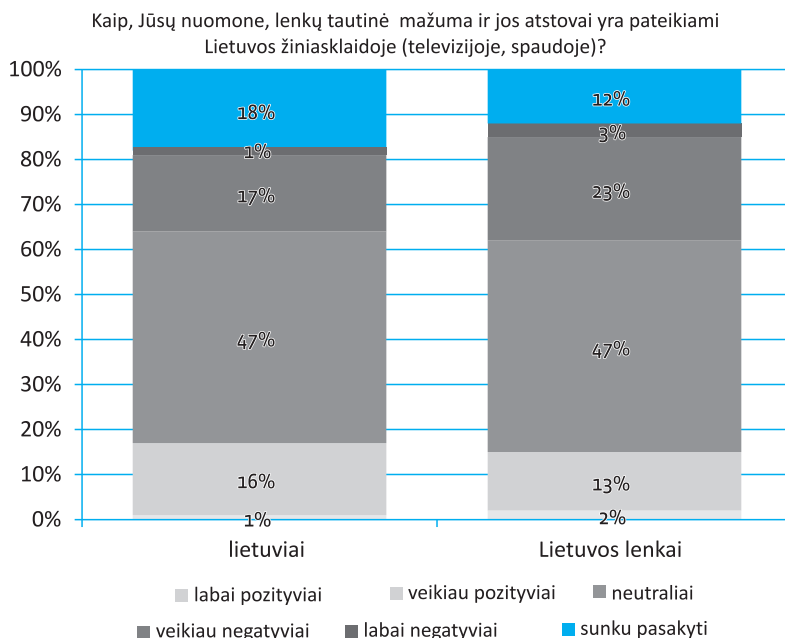
* Galimų įverčių skalė buvo nuo 1 iki 4, kur 1 reiškia „tikrai taip“, o 4 – „tikrai ne“.

Abiejų šalių artumas, panašios tradicijos ar istorija gali leisti manyti, kad tarp lietuvių ir lenkų bus daug panašumų, ypač lyginant su kitomis mažumomis, gyvenančiomis Lietuvoje. Kaip jau buvo minėta aukščiau, dauguma lietuvių pripažįsta, lenkai gyvenimo būdo ar tradicijų požiūriu pritampa lietuviškoje visuomenėje (54%). Bet vis dar daugiau kaip vienas trečdalis respondentų su tuo nesutinka (35%). Lenkai yra labiau įsitikinę lietuvių mažumos pritaipimu lenkų visuomenėje. Daugiau nei du trečdaliai mano, kad jis yra sėkmingas. Tarp abiejų visuomenių atsakymų vidurkių yra reikšmingas skirtumas (nuo 2,1 iki 2,4) – apskritai lenkai yra dažniau įsitikinę Lenkijos lietuvių mažumos pritaipimu nei lietuviai – Lietuvos lenkų mažumos pritaipimu.

Tiek kuriant pačios tautinės mažumos paveikslą, tiek galimai ją diskriminuojant esminį vaidmenį gali vaidinti masinės informacijos priemonės. Žiniasklaida ypač noriai skelbia blogas žinias ar neigiamus komentarus, o šie, savo ruožtu, kaip jau buvo minėta anksčiau, įtakoja visuomenės požiūrį į šią problemą. Todėl tautinės mažumos vaizdas, kuris susiformavo viešuose debatuose ir visuomenės nuomonėse, gali priklausyti nuo to, kaip ta mažuma yra pateikiama televizijoje ar spaudoje.

Pusė lietuvių ir Lietuvos lenkų manymu, lenkų mažuma Lietuvos žiniasklaidoje yra pateikiama neutraliai.

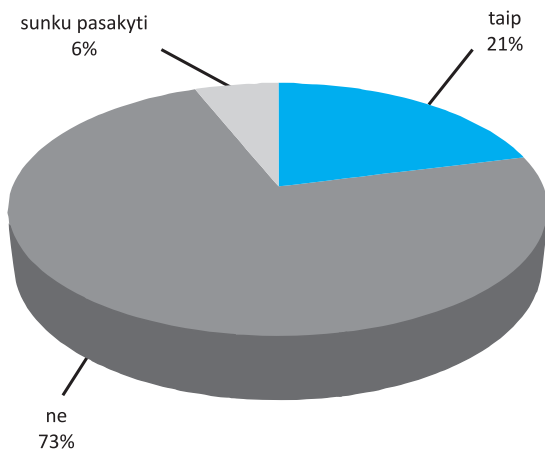
Pusė lietuvių ir Lietuvos lenkų sutaria, kad lenkų mažumos paveikslas Lietuvos žiniasklaidoje yra pateikiamas kaip neutralus (47%). Atsakymų vidurkiai šiuo atveju yra tokie patys.

Todėl ypač svarbu yra parodyti, ar mažumų atstovai ne tiek galvoja, kad jų teisės yra pažeidžiamos, kiek asmeniškai yra susidūrę su diskriminacijos apraiškomis. Tyrimų rezultatai aiškiai rodo, kad tokie atvejai yra reti. Didžioji dauguma Lenkijos lietuvių niekada jų nepatyrė (86%). Panašiai, beveik trys ketvirtadaliai Lietuvos lenkų atsakė, jog jiems neteko susidurti su blogu traktavimu dėl jų kilmės (73%), nors kas penktas teigė, kad buvo patekęs į panašią situaciją (21%).

Nedaug mažumos atstovų asmeniškai buvo susidūrę su diskriminacijos apraiškomis.

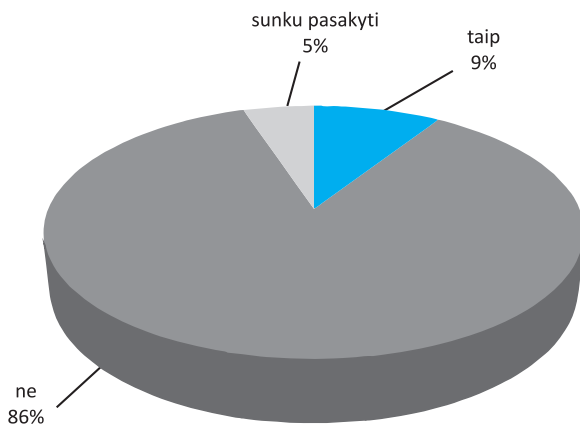
Ar Jums arba Jūsų artimiesiems yra tekę asmeniškai susidurti su diskriminacijos apraiškomis savo atžvilgiu dėl lenkiškos tautybės?

51 diagrama:
Lietuvos lenkų
diskriminacinė patirtis

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

Ar Jums arba Jūsų artimiesiems yra tekę asmeniškai susidurti su diskriminacijos apraiškomis savo atžvilgiu dėl lietuviškos tautybės?

52 diagrama:
Lenkijos lietuvių
diskriminacinė patirtis

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

Rezultatai rodo, kad tikroji mažumų padėtis yra geresnė nei ta, kuri yra vaizduojama žiniasklaidoje ar politikų pasisakymuose. Tai nereiškia, kad galima ignoruoti diskriminacijos pojūtį, kurį jaučia net santykinai negausi tautinių mažumų atstovų dalis. Vis dėlto reikėtų vengti politinio šių klausimų instrumentalizavimo. Kadangi yra gana lengva sukurti paveikslą, kaip „savi“ yra neteisingai traktuojami „anų“, remiantis nuomonėmis tik kai kurių mažumos atstovų, kurie nebūtinai turi atspindėti daugumos nuotaikas. Siekiant tikroviško įvertinimo reikia būti atsargesniems ir remtis faktais bei analizuoti realius tos grupės poreikius.

Kitos šalies įvaizdžio ar abipusių iššūkių tarpusavio santykiuose vertinimas gali, tačiau neprivalo įtakoti dviejų valstybių bendradarbiavimą tarptautinėje arenoje. Kadangi ši kooperacija yra priklausoma nuo daugelio veiksnių, įskaitant bendrų požiūrių ir interesų matymą daugelyje sričių bei viena kitos svarbos pasaulyje suvokimą. Lenkijos ir Lietuvos geografinė padėtis tame pačiame regione bei ilgametė bendra arba panaši istorija leidžia manyti, kad bendradarbiavimas Europos Sąjungoje turi būti įmanomas.

Lenkai nelaiko Lietuvos svarbiu Lenkijos partneriu tarptautiniuose santykiuose. Lietuviai šiame kontekste Lenkiją mini labai sporadiškai, dvigubai dažniau nurodydami Rusiją. Abiejose sienos puse panašiai ir vienodai teigiamai yra vertinami kitos šalies veiksmai Europos arenoje. Lenkai ir lietuviai mano, kad kaimyninė valstybė prisideda prie geresnio bendradarbiavimo Europoje ir siekia gyvendinti savo interesus, tačiau nepažeisdama kitų šalių interesų. Todėl taip pat sutaria, kad šalys turėtų dirbti kartu ir stengtis siekti kompromisų. Tuo pat metu Lenkija, jų nuomone, nekelia grėsmės Lietuvai.

Tačiau abi visuomenės turi sunkumų dėl požiūrių į europinę politiką bei Baltarusijos, Ukrainos ir Rusijos atžvilgiu vykdomą politiką bendrumo vertinimo. Tačiau abiejose sienos pusėse balsų, teigiančių, jog tos nuomonės ar interesai sutampa, visuomet yra daugiau nei priešingų vertinimų.

Partnerystė tarptautiniuose santykiuose

Lenkai nemato prioriteto santykiuose su Lietuva. Panašiai jie Lietuvoje nemato ir svarbaus tarptautinių santykių partnerio. Lietuviai, nors kartais ir pamini Lenkiją, tačiau kitas šalis nurodo kaip svarbiausius sąjungininkus. Atskirų šalių svarbumo hierarchija abiem atvejais yra visiškai skirtinga.

Lenkai nelaiko Lietuvos svarbiu tarptautinių santykių partneriu. Lietuviai Lenkiją pamini tik retsykais, dažniau nurodydami Rusiją.

Nors tarp išvardintų svarbių partnerių pirmąją vietą užima Europos Sąjunga, Lenkijoje ji gauna trečdalį (33%), o Lietuvoje – daugiau kaip pusę (54%) balsų. Lenkijoje antrąją vietą užimanti Vokietija (29%) Lietuvoje paminima tik 5% respondentų atsakymuose. Triskart rečiau nei lenkai (13%) lietuviai savo sąjungininku mato JAV (4%). Tuo tarpu viskas apsiverčia priešingai Rusijos atveju, kurią nurodo daugiau nei kas dešimtas lietuvis (11%), bet tik kas dvidešimtas lenkas (5%). Lenkijos partnerių sąrašą esančios Prancūzija ir Didžioji Britanija (po 2%) lietuvių nuomonei neturi jokios reikšmės. Jų vietą čia užima Švedija (1%) ir Latvija (4%). Lenkai atskirais atvejais taip pat dar pamini kitus kaimynus – Ukrainą ir Čekiją (po 1%).

Gauti duomenys aiškiai rodo, kad abi visuomenės nemato viena kitos kaip svarbių sąjungininkių. Ypač iškalbingos yra daugiau nei dvigubai dažnesnės lietuvių nuorodos į Rusiją nei į Lenkiją. Iš vėlgi aiškiai matyti Rusijos svarba Lietuvos gyventojams⁶. Lenkijos atveju atrodo įdomus, nors ir retas, kitų kaimynių, tokių kaip Ukraina ir Čekija, paminėjimas, kai tuo tarpu lietuvių respondentai apie jas net neužsiminė.

Svarbiausi Lenkijos partneriai – lenkų nuomonė	Svarbiausi Lietuvos partneriai – lietuvių nuomonė
Europos Sąjunga (33%)	Europos Sąjunga (54%)
Vokietija (29%)	Rusija (11%)
Jungtinės Valstijos (13%)	Vokietija (5%)
Rusija (5%)	Jungtinės Valstijos (4%)
Didžioji Britanija (2%)	Latvija (4%)
Prancūzija (2%)	Lenkija (3%)
Čekija (1%)	Švedija (1%)
Ukraina (1%)	

11 lentelė:
Lenkų ir lietuvių nuomone
svarbiausi abiejų šalių
partneriai tarptautiniuose
santykiuose

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

*Respondentai galėjo pasirinkti vieną atsakymą. 14% respondentų Lenkijoje ir 17% Lietuvoje pasirinko variantą „sunku pasakyti“.

Kaimyninės šalies politikos vertinimas

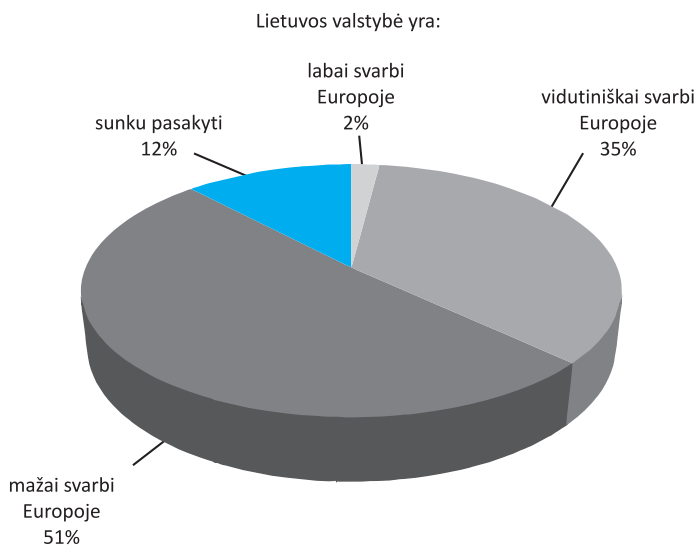
Požiūris į kitą šalį kaip į svarbų partnerį gali būti susijęs su dviem veiksniais. Visų pirma, jis gali priklausyti nuo abiejų šalių tarpusavio

6 Rusų tautinę mažumą Lietuvoje sudaro 171 000 žmonių arba 5,3% visų šalies gyventojų. Lietuvos statistikos departamentas: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>.

santykių būklės. O antra, priklausomybė gali atsirasti jaučiant, kad jis vaidina esminį vaidmenį tarptautinėje arba europinėje arenoje. O tai, savo ruožtu, yra susiję su veikimo Europos arenoje vertinimu.

Lenkai ir lietuviai kitaip vertina kaimyninės šalies potencialą. Tuo metu, kai lietuviai Lenkijai priskiria, daugiau kaip pusėje atsakymų, vidutinę (56%), o daugiau nei kas penktas – didelę (22%) svarbą Europoje, pusė lenkų mano, kad Lietuvos svarba yra nedidelė (51%). Vidutine Lietuvos svarba įsitikinęs kas trečias lenkas (35%).

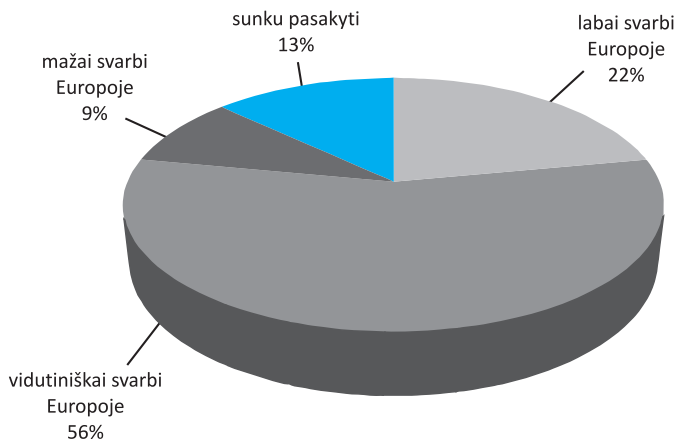
Pusė lietuvių mano, kad Lenkija yra vidutinės svarbos valstybė Europoje, o pusė lenkų Lietuvą laiko nesvarbia.

53 diagrama:
Lenkų nuomonė apie Lietuvos svarbą Europoje

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

Lietuvos valstybė yra:

54 diagrama:
Lietuvių nuomonė apie
Lenkijos svarbą Europoje

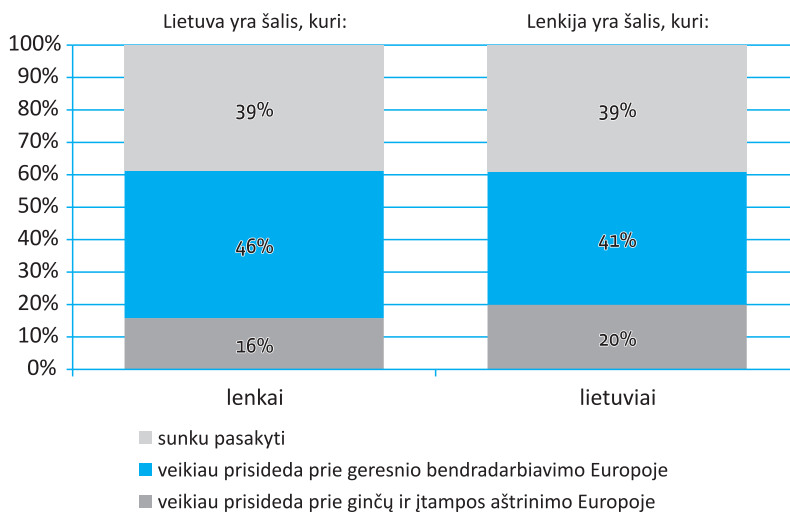
Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

Atsakymai dėl kitos šalies svarbos Europoje yra susiję su prioritetų tos šalies santykiuose su savąja šalimi vertinimo. Lenkai dažniau pripažįsta Lietuvos prioritetiškumą, jeigu jie laiko ją svarbia ar bent vidutinės svarbos šalimi Europoje. Ši sąsaja yra gerokai pastebimesnė Lietuvos pusėje, kadangi daugiau lietuvių respondentų mano, jog Lenkija yra svarbi ir prioritetinė jų valstybei šalis.

Didele Lenkijos svarba Europoje daugiausiai yra įsitikinę asmenys, turintys savo verslą ir geriau išsilavinę. Lenkijoje vidutinę svarbą Lietuvai dažniausiai priskiria geriausiai uždirbantys. Domėjimasis politika šiuo atveju nevaizduoja jokio vaidmens.

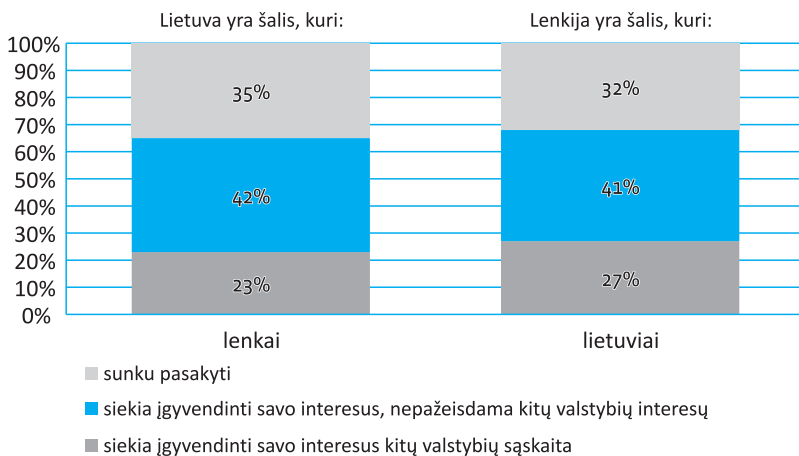
Santykinai panašiai lenkai ir lietuviai vertina kitos šalies veiksmus Europos arenoje. Daugiau nei keturiasdešimt procentų mano, kad kaimyninė valstybė prisideda veikiau prie geresnio bendradarbiavimo Europoje nei prie ginčų aštravimo. Tai rodo, kad europinė politika – kurioje bendradarbiavimas, kaip pripažįsta ir abiejų šalių valdžia, yra konstruktyvus ir nekeliantis problemų – yra atskiriama nuo dvišalių dalykų, ypač tų, kurie susiję su mažumų klausimu. Tuo pačiu išsiskiria tokios pat skaitlingos ir santykinai didelės grupės respondentų, kurie neturi nuomonės šiuo klausimu (39%). Toks didelis procentas nestebina, kadangi apskritai bendra populiacija dažnai turi sunkumų bandant išreikšti nuomonę Europos temomis.

Lenkai ir lietuviai panašiai bei pozityviai vertina kitos šalies veiksmus Europos arenoje.

Lietuvos pusėje asmenys, manantys, kad Lenkija prisideda prie geresnio bendradarbiavimo Europoje, yra tie patys respondentai, kurie teigia, jog Lenkijos svarba Europoje yra didelė.

Panašiai išsidėsto nuomonės apie kitos šalies siekimą įgyvendinti savo interesus Europos Sąjungoje. Ir šiuo atveju teigiami vertinimai nusveria neigiamus bei yra beveik identiški. Daugiau nei keturiasdešimt procentų respondentų tiek Lenkijoje, tiek Lietuvoje mano, kad kaimyninė valstybė iš tikro siekia įgyvendinti savo interesus, tačiau nepažeisdama kitų šalių interesų. Maždaug vienas ketvirtadalis yra kitokios nuomonės. Ir šiuo atveju reikšmingos bei identiškos grupės – kas trečias respondentas – negalėjo pateikti atsakymo.

56 diagrama:
Kitos šalies aktyvumo
Europoje vertinimas savo
interesų siekimo požiūriu

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

Abiem aukščiau aprašytais atvejais toks atsakymų pasiskirstymas gali rodyti, kad europiniai klausimai nėra vieni iš tų, kurie atskiria lenkus ir lietuvius, kadangi jie iš esmės teigiamai vertina kitos šalies veiksmus ES arenoje – teigiamų atsakymų procentas nusveria neigiamus. Tačiau palyginti panašūs visų atsakymų skaičiai (nė vienas iš jų ypatingai neišsiskiria), savo ruožtu, perša išvadą, kad respondentai neturi susidarę galutinės nuomonės.

Lenkai, besidomintys politika ir manantys, kad lenkai ir lietuviai yra panašūs vieni į kitus, yra įsitikinę, kad Lietuva gerbia kitų valstybių interesus. Panašiai atsakymai išsidėsto ir lietuvių visuomenėje.

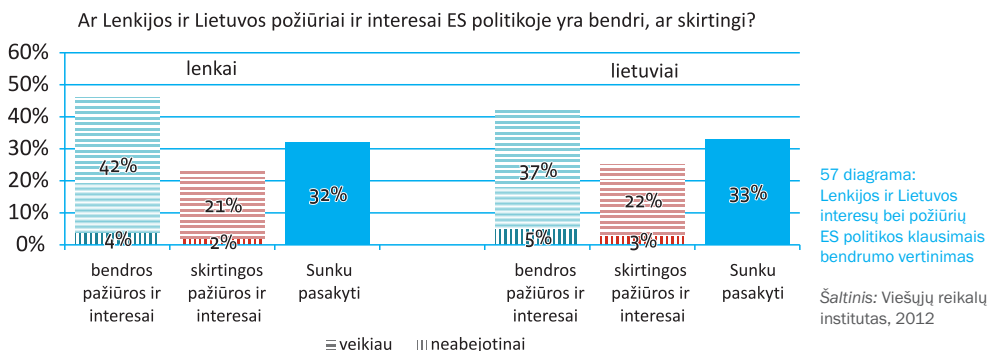
Abiejų šalių požiūrių ir interesų bendrumas

Teigiamas kitos šalies europinės politikos įvertinimas bei geografinė padėtis tame pačiame Europos regione ir priklausymas tai pačiai grupei šalių, įstojusių į Europos Sąjungą 2004 metais, leidžia iškelti hipotezę, kad dauguma lenkų ir lietuvių požiūrių Europos klausimais gali būti panašūs.

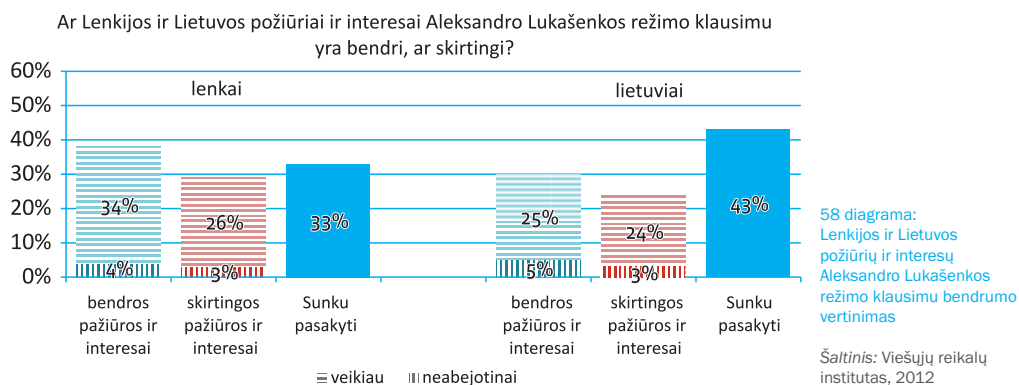
Iš tiesų, taip abiejų šalių gyventojai vertina padėtį daugelyje bendradarbiavimo sričių Europos Sąjungoje. Skaitlingumu labai

Sutampa lenkų ir lietuvių nuomonės, kad Lenkija ir Lietuva turi bendrų interesų ir nuomonių Europos politikoje. panašios ir tuo pačių didžiausios grupės respondentų (beveik pusė) teigia, kad jų šalys turi bendrų požiūrių ir interesų Europos politikoje. Taip pat skaičiais panašios grupės – kas ketvirtas

respondentas Lenkijoje (23%) ir Lietuvoje (25%) – yra priešingos nuomonės.

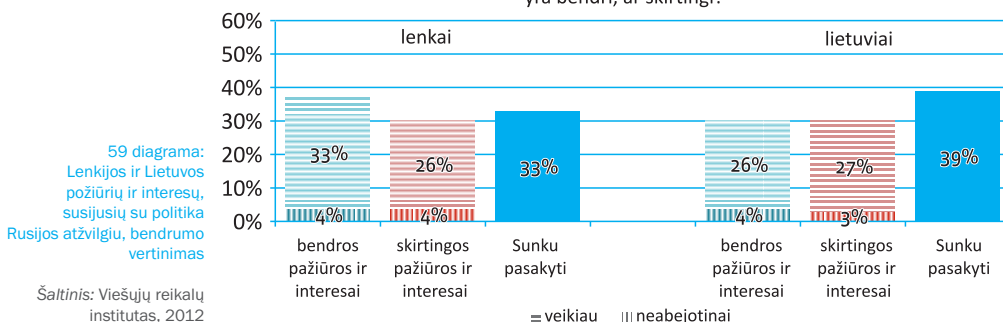

Didesni, bet vis dar santykinai nežymūs, skirtumai pasireiškia vertinant interesų ir nuomonių panašumą Lenkijos ir Lietuvos politikoje Aleksandro Lukašenos režimo atžvilgiu. Nuomonių išsidėstymas čia atrodo labai panašiai: abiem atvejais didžiausios respondentų grupės teigia, kad interesai yra bendri, nors Lenkijoje taip mano 38%, o Lietuvoje – 30%. Šis skirtumas atsiranda dėl to, kad Lietuvoje buvo mažiau žmonių, galėjusių atsakyti į šį klausimą. Tuo tarpu grupės žmonių, išreiškusių priešingą nuomonę, buvo beveik identiškos: 29% lenkų ir 27% lietuvių mano, kad šalių požiūriai šiuo klausimu nesutampa.

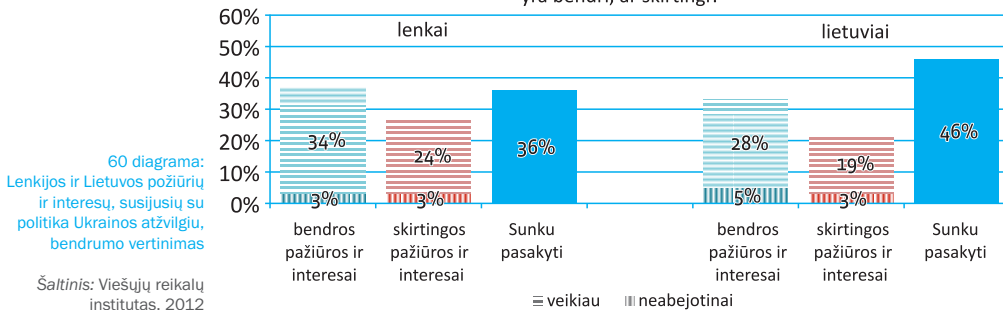

Identiškas, kaip ir ankstesnio klausimo atveju, atsakymų pasiskirstymas matomas ir atsakymuose į tolesnį klausimą apie požiūrių į Rusijos atžvilgiu vykdomą politiką sutapimą: 37% lenkų ir 30% lietuvių mano, kad jie yra panašūs, o 30% su tuo nesutinka. Beveik taip pat išsidėsciusios abiejų tirtų populiacijų nuomonės apie interesų bendrumą santykiuose su Ukraina: interesų bendrumu yra įsitikinę 37% lenkų ir 33% lietuvių.

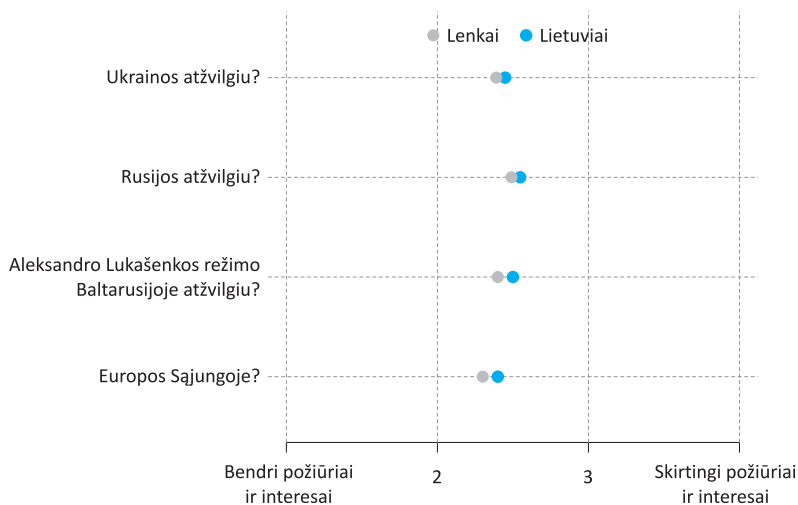
Ar Lenkijos ir Lietuvos požiūriai ir interesai, susiję su politika Rusijos atžvilgiu, yra bendri, ar skirtingi?

Ar Lenkijos ir Lietuvos požiūriai ir interesai, susiję su politika Ukrainos atžvilgiu, yra bendri, ar skirtingi?

Atsakymų vidurkis visais atvejais, tiek abiejose šalyse, tiek ir visuose klausimuose, yra labai panašus ir svyruoja nuo 2,3 iki 2,5, pasiekdamas tiksliai vidutinę reikšmę; taigi, abi visuomenės neturi galutinai suformuotos nuomonės šia tema.

61 diagrama:
Abiejų šalių požiūrių ir interesų panašumų vertinimas – atsakymų vidurkiai

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

*Galimų įverčių skalė buvo nuo 1 iki 4, kur 1 – požiūriai ir interesai yra bendri, o 4 – požiūriai ir interesai yra skirtingi.

Dėl bendrų interesų visose šiose srityse yra abiejose sienos pusėse įsitikinę geriau uždirbantys, besidomintys politika ir teigiantys, kad lenkai ir lietuviai yra panašūs vieni į kitus. Šiuo atveju ypač svarbūs yra politika besidominčių asmenų atsakymai. Žinodami faktus, jie gali blaiviau įvertinti nuomonių ir interesų panašumus.

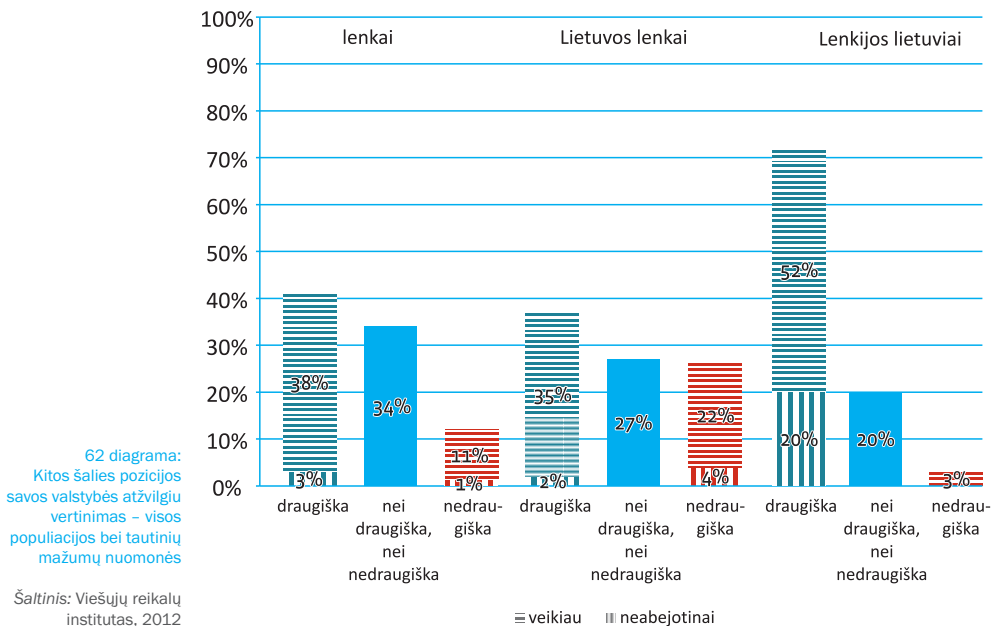
Draugystė ar grėsmė?

Požiūrių ir interesų panašumas galėtų reikšti, kad abi šalys bendradarbiauja ir neįsivaizduoja viena kitos baimės. Iš tikro, abiejų šalių gyventojai kaimyninę valstybę laiko veikia draugiška savo tėvynei nei nedraugiška. Taip mano didžiausios respondentų grupės, nors jų procentai skiriasi keliais procentiniais punktais: 41% lenkų ir 35% lietuvių. Identiškos grupės mano, kad kita šalis yra nei draugiška, nei nedraugiška kaimynas (34%).

Tuo tarpu identiški yra abiejų tautinių mažumų atsakymai. Dauguma iš jų – daugiau nei šešiasdešimt procentų – tiki, kad šalis, kurioje jie gyvena, yra draugiška kitai šaliai. Vienas iš keturių respondentų nelaiko

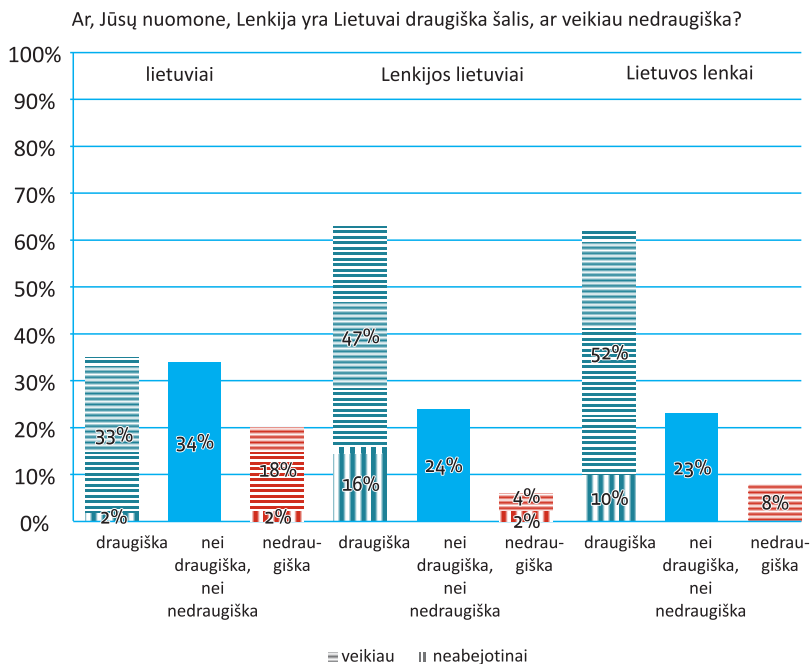
kitos šalies nei draugiška, nei nedraugiška ir tik keli procentai abejoja dėl draugystės.

Ar, Jūsų nuomone, Lietuva yra Lenkijai draugiška šalis, ar veikia nedraugiška?

*Siekiant didesnio diagramos vaizdumo buvo praleisti atsakymai „sunku pasakyti“.

Atsakymų vidurkių palyginimas rodo, kad lenkai šiek tiek dažniau laiko Lietuvą jų valstybei draugiška šalimi nei lietuviai – Lenkiją. Lietuvos lenkų mažuma Lietuvą laiko mažiau draugiška Lenkijai nei Lenkiją – Lietuvai. Lietuvių mažuma galvoja taip pat, nors šiuo atveju skirtumas yra mažesnis (bet reikšmingas statistiškai).

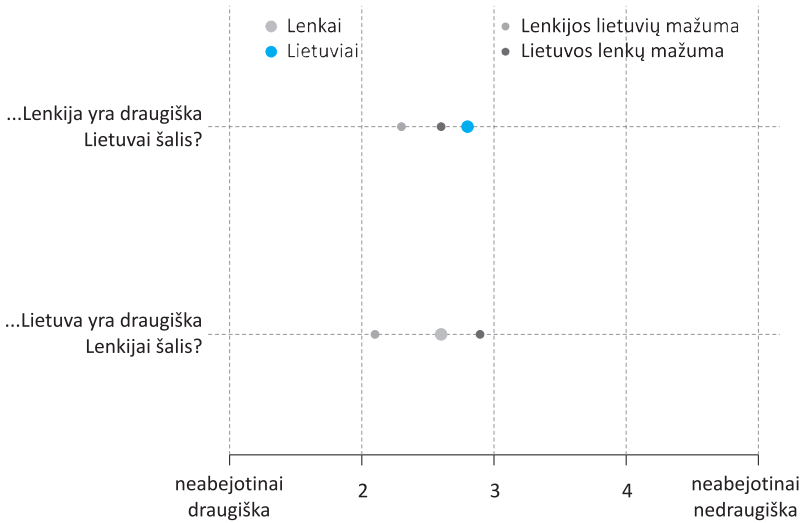

* Galimų įverčių skalė buvo nuo 1 iki 5, kur 1 – neabejotinai draugiška, o 5 – neabejotinai nedraugiška.

Šiuo atveju verta geriau įsižiūrėti, kuri grupė kaimyninę šalį laiko draugiška. Lenkijos pusėje egzistuoja ryšys tarp atsakymų, kad kita šalis yra veikia draugiška, ir teigiamų kitos visuomenės vertinimų, geros nuomonės apie ekonomikos būklę, valdininkų sąžiningumą, rūpinimąsi savo piliečių gerove ar Lenkijos ir Lietuvos santykius; vis dėlto šis ryšys yra labai silpnas. Lietuvos pusėje tokio ryšio nematyti. nėra. Abiejų tautų tarpusavio panašumo pojūtis turi reikšmės tik lenkų atveju. Lietuviams abiejų tautų panašumo suvokimas nedaro jokios įtakos vertinant Lenkijos draugiškumo laipsnį. Savo ruožtu Lietuvos respondentai, laikantys Lenkiją nedraugiška Lietuvai, taip pat turi daugiau abejonių ir dėl lenkų matymo įvairiuose socialiniuose vaidmenyse. Lenkijos pusėje šis ryšys panašus, tačiau priklausomybė yra mažesnė. Taip yra todėl, kad atsakydami į klausimą dėl abiejų šalių tarpusavio draugystės lenkai dažniau renkasi tarpinius variantus. Taigi nėra priklausomybės tarp atsakymų į klausimą apie kitos šalies draugiškumą ir atsakymų į klausimą apie jos svarbą Europoje.

64 diagrama:
Kitos šalies pozicijos
savos valstybės atžvilgiu
vertinimas – atsakymų
vidurkiai

Šaltinis: Viešųjų reikalų
institutas, 2012

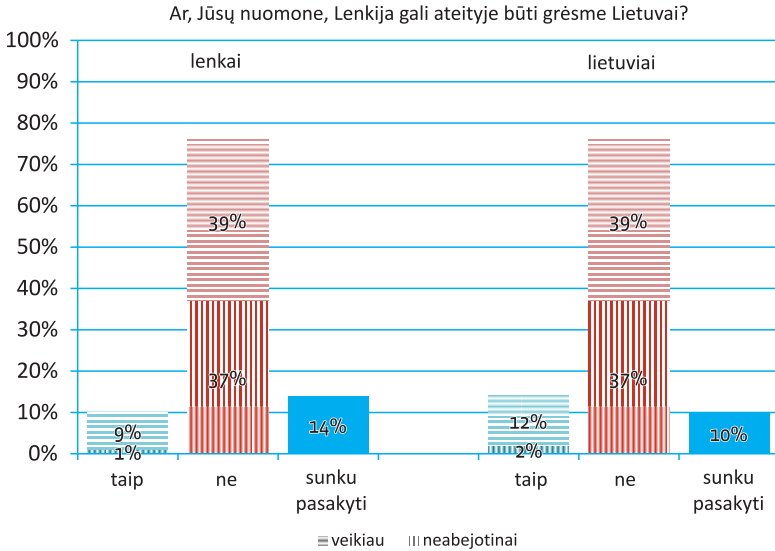
* Galimų įverčių skalė buvo nuo 1 iki 5, kur 1 – neabejotinai draugiška, o 5 – neabejotinai nedraugiška.

Dėl priešiško Lietuvos požiūrio į Lenkiją yra įsitikinę tie lenkai, kurie ypač domisi politika. Tačiau nėra jokio skirtumo, kokio pobūdžio žiniasklaidos pranešimus apie Lietuvą apklaustieji turėjo progą skaityti ar žiūrėti pastaruoju metu. Vis dėlto vien pats naudojimosi žiniasklaida kaip žinių apie Lietuvą šaltiniu faktas paprastai turi neigiamos įtakos atsakymams į čia nagrinėjamą klausimą. Tuo tarpu asmeniniai kontaktai šiek tiek pagerina vaizdą – draugiška Lenkijos pozicija Lietuvos atžvilgiu dažniau yra įsitikinę lietuvių respondentai, turintys Lenkijoje gyvenančių artimųjų.

Požiūris, kad abi šalys yra draugiškos viena kitai, arba, kaip lietuvių atveju, bent neutralios, turėtų paneigti dažnai kartojamą teiginį, neva lietuviai mano Lenkiją esant grėsmei Lietuvai. Kaip rodo šio tyrimo rezultatai, abi visuomenės šiuo klausimu yra išskirtinai vieningos – Lenkija, jų nuomone, nekelia grėsmės Lietuvai. Taip mano trys

Lenkai ir lietuviai sutaria
– Lenkija nekelia grėsmės
Lietuvai.

ketvirtadaliai (76%) lenkų ir lietuvių. Grėsmės iš lenkų pusės baiminasi tik menkiausiai išsilavinę ir prasčiausiai uždirbantys lietuviai.

65 diagrama: Lenkijos grėsmės Lietuvai vertinimas

Šaltinis: Viešųjų reikalų institutas, 2012

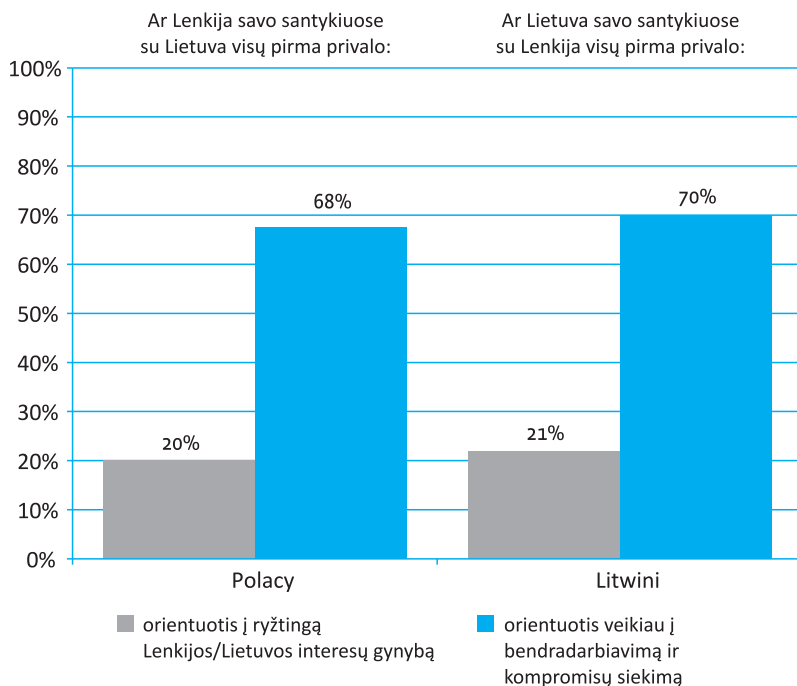
Požiūris į Lenkijos svarbą Europoje neturi esminės įtakos grėsmės iš Lenkijos pusės pojūčiui. Įdomu, kad grupė, įžvelgianti menką Lenkijos svarbą Europoje, statistiškai dažniau jaučia tokią grėsmę. Vis dėlto ši grupė nėra tiek gausi, jog būtų galima pasakyti, kad šios koreliacijos yra statistiškai reikšmingos. Mažiau baiminasi lietuviai, kurie žinių semiasi mokykloje, iš giminių Lenkijoje, pažįstamų lenkų bei lenkų autorių knygų.

Bendradarbiavimas tarptautinėje arenoje

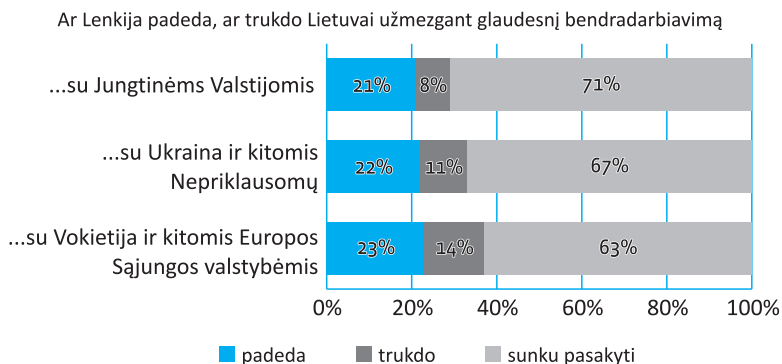
Nejaučiama grėsmė ir įžvelgiamas požiūrių ES politikoje bendrumas lemia tai, jog didžioji dauguma abiejų visuomenių laikosi bendros nuomonės, kad Lenkijos ir Lietuvos tarpusavio santykiai turi būti orientuojami į bendradarbiavimą⁷ ir kompromisų siekimą. Taip teigia 68% lenkų ir 70% lietuvių.

Lenkai ir lietuviai sutaria, kad abi šalys privalo bendradarbiauti ir siekti kompromisų.

7 Lietuvos pusėje tarp klausimo apie bendradarbiavimą bei interesų Rusijos, Ukrainos ir Aleksandro Lukašenkos režimo atžvilgiu vykdomoje politikoje panašumo tokia priklausomybė neegzistuoja.

Lietuviai tuo tarpu dažniau mano, kad Lenkija padeda jų šaliai užmezgant glaudesnę bendradarbiavimą su užsienio partneriais nei nepadeda. Tokia pagalba tiki daugiau kaip dvidešimt procentų lietuvių, 23% taip galvoja ir apie Vokietiją bei Europos Sąjungą, 22% – apie Ukrainą ir kitas Nepriklausomų valstybių sandraugos šalis, o 21% – apie Jungtines Valstijas. Visuose klausimuose tai yra ta pati grupė respondentų. Taip pat čia matyti labai gausios grupės asmenų, negalėjusių atsakyti į šį klausimą (63%–71%).

Aukščiau išdėstyti rezultatai aiškiai rodo, kad abi visuomenės labai pozityviai ir konstruktyviai žiūri į santykius tarp abiejų šalių, yra nusiteikusios bendradarbiauti ir įžvelgia interesų bendrumą. Vaidijimasis, užsispyrimas ir priešinimasis – tai ne tas veikimo būdas, kuriam lenkai ir lietuviai pritartų. Kaip parodė aukščiau nagrinėti atsakymai, abiejų šalių politinis elitas, respondentų nuomone, naudoja būtent šiuos metodus, pernelyg retai ieškodami kompromisų ir pernelyg dažnai kovodami tik dėl savų interesų.

II dalis

LENKIJOS IR LIETUVOS SANTYKIAI
LENKŲ IR LIETUVIŲ EKSPERTŲ
VERTINIMU

Atlikto kokybinio tyrimo, kuriuo yra pagrįsta ši publikacija, tikslas buvo pagilinti žinias, įgytas atrankinės apklausos metu. Šio tyrimo esmė buvo apklausti lenkų ir lietuvių ekspertus, užsiimančius Lenkijos ir Lietuvos santykiais. Šis tyrimas nėra reprezentatyvus. Jo tikslas buvo sužinoti ne daugumos ekspertų nuomonę, o mąstymo būdą, būdingą lenkams ir lietuviams, kuriuos galima būtų laikyti vadinamaisiais šios srities opinijos lyderiais abiejose šalyse. Ekspertai buvo atrinkti atsižvelgiant į jų žinias ir patirtį, o taip pat įtaką šiandieninei Varšuvos ir Vilniaus valdančiųjų politikai bei viešajai nuomonei. Stengėmės identifikuoti pagrindinius skirtumus ir pateikti rekomendacijas, kurios turėtų padėti kurti draugiškus ryšius tarp abiejų valstybių.

Tyrimas buvo atliekamas anonimiškai, todėl žemiau minimų nuomonių, o kai kada ir citatų, autoriai ar autorės nenurodomi. Respondentai šiam tyrimui buvo atrinkti vadovaujantis šiuo raktu:

- nepriklausomi ekspertai: akademikai ir tyrimo institucijų atstovai, dažnai turintys diplomatinės patirties,
- politikai, priklausantys pagrindinėms parlamente atstovaujamos partijoms,
- žurnalistai,
- valstybės tarnautojai ar diplomatai,
- verslo atstovai⁸.

Abiejose grupėse – lenkų ir lietuvių – šis išdėstymas atrodo taip pat; atlikta po dvylika apklausų. Toliau tekste, kalbant apie visų penkių grupių respondentus kartu, bus vartojamos formuluotės „lenkų ekspertai“ ir „lietuvių ekspertai“.

Šios publikacijos pradžioje yra pristatomos ekspertų nuomonės apie šiandieninių Lenkijos ir Lietuvos santykių būklę ir abiejų valstybių elito požiūrį vieni į kitus. Tolesnėje dalyje analizuojama kai kurių veiksnių įtaka šiems santykiams, t. y., Lietuvos lenkų tautinės mažumos ir su ja susijusių ginčų, bendros istorijos ir abiejų šalių santykių su Rusija.

⁸ Nuodugnios apklausos buvo atliktos naudojant vienodo turinio anketą. Apklausa vyko nuo 2012 m. spalio iki 2013 m. vasario.

Dar toliau pateikiamos nuomonės apie dvišalių ginčų įtaką Lenkijos ir Lietuvos politikai tarptautinėje arenoje. Pabaigoje susirinktos ekspertų rekomendacijos abiejų šalių vyriausybėms. Kiekvienu atveju buvo pažymėti svarbiausi abiejų šalių respondentų pozicijų skirtumai.

Lenkijos ir Lietuvos santykiai negatyviau yra vertinami Lenkijoje, negu Lietuvoje. Dauguma lenkų ekspertų tiesiai sako, kad jie yra blogi, daugelio nuomone – blogiausi nuo pat Sovietų Sąjungos žlugimo. Dažniausiai tai yra vertinama kaip paradoksas. Viena vertus, juk yra bendri interesai tarptautinėje arenoje, Lenkija ir Lietuva yra „natūralūs sąjungininkai“ tokiose srityse kaip energetika, politika Rusijos ir Rytų Europos atžvilgiu (ES Rytų partnerystės programa), o kur dar turtinga bendra istorija ir, pasak respondentų, gana geras vienas kitų pažinimas. Kita vertus- dvišaliai politiniai santykiai yra visiškai nevykę.

Nuomonės Lietuvos ekspertų tarpe labai skiriasi. Vertinimai svyruoja tarp „labai prastų“, „normalių“ ir „gerų bei pragmatiškų“. Palyginti dažnai, dažniau nei Lenkijoje, ekspertai pabrėžia, kad daugumoje dvišalio bendradarbiavimo sričių, taip pat Europos Sąjungos viduje, Lenkija ir Lietuva bendradarbiauja „normaliai“, kaip partneriai ir kaimynai. Problemiškas yra lenkų tautinės mažumos klausimas, bet dažniausiai čia yra kalbama apie nesusipratimus, nesupratimą, stereotipinį požiūrį į problemą, fobijas aukščiausio lygmens politikų tarpe. Kartais ekspertai pabrėžia, kad blogas šių santykių paveikslas, matomas žiniasklaidoje, neatspindi realios situacijos.

Greta verta pažymėti, jog ryšium su dažnai Lenkijoje pasigirstančiomis nuomonėmis, neva Lietuvoje į Lenkiją yra žiūrima kaip į grėsmės šaltinį, apie tai buvo paklausta lietuvių ekspertų. Į klausimą, ar Lenkija iš tikro gali kelti grėsmę

„Absoliučiai ne“, „aišku, kad ne“ – atsako lietuvių ekspertai į klausimą, ar Lenkija gali kelti grėsmę Lietuvai

Lietuvai ir jos teritoriniam vientisumui, visi sutartinai atsakė neigiamai, o dominuojantys atsakymai buvo „absoliučiai ne“, „aišku, kad ne“.

Kaip atsvarą ne patiems geriausiems politiniams santykiams lietuvių ekspertai dažnai pateikia ekonominius santykius. Prekybiniai mainai ir ekonominis bendradarbiavimas klostosi gerai. Gerai vertinami ir abiejų visuomenių tarpusavio santykiai bei kultūrinis bendradarbiavimas. Lenkijos ekspertai gerų ekonominių santykių nelabai įžvelgia. Paklausti apie ekonominius santykius veikia uzsimena apie šalių

bendradarbiavimą tokiais klausimais, kaip Mažeikių naftos perdirbimo įmonė, transporto jungtys („Via Baltica“, „Raila Baltica⁹) ar energetika, bei pažymi jų įgyvendinimo problemas.

Didžiausios Lenkijos ir Lietuvos santykių problemos

Abi ekspertų grupės dvišalių santykių problemų sąrašą mato veikiau kaip baigtinį. Matyti tik nedideli skirtumai. Lenkijos ekspertai pagrindine problema dažniausiai laiko lenkų tautinės mažumos teisių nepaisymą, tačiau daugelis jų taip pat įžvelgia ir pernelyg didelį politinį Varšuvos spaudimą Vilniui, aštrinantį šį ginčą. Lietuvos ekspertai dažniausiai akcentuoja būtent pastarąją problemą, bet taip pat pastebi ir kitokio požiūrio į mažumą būtinumą.

Mažumos teisės

Mažumos problemą kelia daugiausiai lenkų ekspertai, bet lietuvių pusė taip pat dažnai tai daro. Čia visų pirmiausia yra minima:

- teisės rašyti vardus ir pavardes dokumentuose lenkiškais rašmenimis nebuvimas,
- dvikalbių (lenkiškų ir lietuviškų) gatvių pavadinimų lentelių lenkų mažumos gyvenamuosiuose regionuose draudimas,
- lenkų mokyklų uždarymas ir nepalankaus švietimo įstatymo priėmimas,
- žemės grąžinimas Lietuvos lenkams.

Didžioji dauguma lenkų ekspertų, o taip pat ir dalis lietuvių kolegų, mano, kad Lietuva turėtų sutvarkyti šiuos klausimus ir kad tam ji turėjo pakankamai laiko. Ypač tai taikoma dviem pirmosioms problemoms (pavardėms ir lentelėms). Kai dėl dviejų paskutiniųjų (mokyklų ir žemės grąžinimo), tai lietuvių ekspertai dažnai pabrėžia, jog tai yra ne tik lenkus, bet ir visus Lietuvos gyventojus liečiančios problemos. Mokyklos yra uždaromos dėl demografinių priežasčių - mažėjančio moksleivių skaičiaus, o ne dėl moksleivių tautybės. Žemės grąžinimo klausimas taip pat, jų nuomone, yra bendra problema, tačiau didžiausia įtampa egzistuoja Vilniuje todėl, kad žemė ten yra brangiausia. Kai kurie pasisako

9 Transeuropinis transporto (kelių ir geležinkelio) koridorius, jungiantis Varšuvą, Kauną, Rygą, Talliną ir Helsinkį, vienas iš prioritetinių Europos Sąjungos *Trans-European Transport Networks* (TEN-T) programos projektų.

abejojantys, kad, pvz., lenkai, jei jie turėtų tokią galimybę, iš tikrųjų keistų asmens tapatybės dokumentus į naujus su lenkiškai rašmenimis parašytomis pavardėmis, prisiimdami dokumentų keitimo išlaidas. Taip pat jie primena, kad niekur pasaulyje lenkų mažuma neturi tokių teisių, kaip Lietuvoje, kur lenkai turi, pavyzdžiui, galimybę mokytis lenkų kalba visą mokymosi ciklą, nuo pradinės mokyklos iki studijų.

Lenkijoje dažnai pasigirsta nuomonė, kad lenkų teisės normos, reglamentuojančios tautinių ir etninių mažumų klausimus, galėtų būti tinkamas pavyzdys – taip pat ir Lietuvai- kaip turi būti traktuojamos tos mažumos.

Vis dėlto nuomonės dėl lenkų mažumos šioje šalyje yra diferencijuotos. Tarp apklaustųjų buvo ekspertų, kurie pabrėžia, jog su lenkų mažuma nieko blogo nevyksta, ir kritikuoja jos atstovų „isteriškas reakcijas“ į, pavyzdžiui, švietimo įstatymą. Jie primena, kad dėl dvikalbių vietovių pavadinimų lentelių Lenkijoje, pavyzdžiui, Silezijoje, taip pat buvo kilę kontroversijų, o debatuose su Lietuva apie tai pernelyg lengvai pamirštama. Lietuvai, jų nuomone, tiesiog reikia daugiau laiko, o Lenkijai- kantrybės.

Lenkijoje, deja, vyrauja įsitikinimas, kad su lenkais Lietuvoje iš tikrųjų yra blogai elgiamasi. Iš vieno Lenkijos politiko lūpų galima išgirsti, kad Lietuva „sąmoningai siekia sulietuvinti lenkus“, apribodama lenkišką švietimą. Tai nėra nei vienasmenė, nei ekstremistui priklausanti nuomonė.

Abiejų šalių elito požiūris vienu į kitus

Tiriant abiejų šalių elitą vertėtų pažvelgti į tai, kaip jie žiūri vieni į kitus. Lenkijos respondentų buvo paprašyta įvertinti Lietuvos elito požiūrį į Lenkiją. Lietuvių klausta apie Lenkijos elitą.

Lietuvių ekspertai apie Lenkijos elitą

Lietuvos ekspertai, vertindami Lenkijos elitą, atkreipė dėmesį į šiuos klausimus. Jie pabrėžė, kad Lenkija Lietuvai yra „svarbesnė“ nei Lietuva Lenkijai. Kai kurie šiame kontekste kritikavo Lenkijos elito požiūrį kaip „didesniojo (vyresniojo) brolio kompleksą.“ Kiti manė, kad tai yra normalu, jog didesnė valstybė į mažesnę žiūri su mažesniu susidomėjimu. Vyrauja pagrindinė nuomonė, kad susidomėjimas Lietuva Lenkijoje

yra ribotas, elito tarpe taip pat, ir tik tie, kurie itin domisi Lenkijos ir Lietuvos santykiais, turi susiformavę konkrečias nuomones. Kiti įžvelgia „Daugelis Lenkijos politikų tikriausiai net ne visiškai supranta, dėl ko abi šalys apskritai ginčijasi“ greičiau ignoranciją. Buvo reiškama būdinga buvo nuomonė: „daugelis Lenkijos politikų tikriausiai net ne visiškai supranta, dėl ko abi šalys apskritai ginčijasi“. Iš čia, jų nuomone, atsiranda nekritiškas skundų akceptavimas ir aklas Lietuvos lenkų rinkimų akcijos (LLRA) atstovų reikalavimų rėmimas. Kai kurie pabrėžia, kad Lenkijoje dominuoja klaidingas Lietuvos įsivaizdavimas, atsirandantis dėl to, kad į ją yra žiūrima, iš vienos pusės, per lenkų mažumos prizmę, ir, iš kitos pusės, per romantiško atspalvio mokykloje studijuotos medžiagos šydą. Dalis ekspertų teigia, jog yra tik labai nedaug Lenkijos žurnalistų bei politikų, geriau susivokiančių Lietuvos ir Lenkijos ginčuose ir mažumos situacijoje.

Dauguma Lietuvos ekspertų vis dėlto mano, kad Lenkijoje nėra jokio ypatingo priešiško Lietuvos atžvilgiu (veikiau ignorancija), o kai kurie įžvelgia simpatiją. Vienas iš ekspertų teigė, kad Lenkijoje vyksta trintis tarp pozityvaus, romantiško Mickevičiaus inspiruoto Lietuvos suvokimo ir tradicinio nacionalistinio, pagrįsto Romano Dmowski ideologija.

Lenkijos ekspertai, vertindami Lenkijos elitą, pademonstravo, tiesą sakant, panašų požiūrį. Ypatingą dėmesį jie atkreipė, visų pirma, į ignoranciją, prastą Lietuvos ar Lietuvos lenkų tautinės mažumos padėties ir problemų supratimą.

Lenkų ekspertai apie Lietuvos elitą

Lenkijos ekspertai pažymi, kad Lietuvos elito požiūris į Lenkiją per pastaruosius dvidešimt metų pasikeitė. Išsyk po santvarkos pasikeitimo jis buvo ypatingai teigiamas dėl gerų santykių tarp abiejų šalių buvusių opozicionierių bei lenkų paramos Lietuvos nepriklausomybei. Pasak ekspertų, vėliau dėl dvišalių problemų visa tai ėmė keistis į blogesnę pusę.

Lenkijos ekspertai Lietuvoje įžiūri stiprų populistinį nacionalizmą, kuris liepia lenkų mažumoje matyti Lietuvos priešus ir taip gadina šalių tarpusavio santykius. Kaip neigiama figūra, šiame kontekste dažnai minimas Vytautas Landsbergis (neretai pavadinamas „lenkofobu“). Tokį populistinį požiūrį sustiprina, pasak ekspertų, politinė kova ir

grumtynės dėl nacionalistiškai nusiteikusių rinkėjų balsų. Tam palankų foną sudaro ir ekonominės bei demografinės Lietuvos problemos¹⁰. Respondentai atkreipė dėmesį į tai, jog ekonominė krizė Lietuvą palietė gerokai labiau nei Lenkiją, be to, Lietuva kenčia ir dėl gausios savo piliečių emigracijos. Tuo tarpu kalbant apie 2012 metų parlamento rinkimus yra pabrėžiamas didesnis kairiosios pakraipos politikų lankstumas nei anksčiau valdžioje buvusių konservatorių. Jų nuomone, kairieji mažiau orientuojasi į nacionalistiškai nusiteikusį elektoratą ir tai palengviną jų bendradarbiavimą su mažumos atstovais bei pastarųjų reikalavimų palaikymą.

Lenkijos ekspertai pabrėžia, kad šioje situacijoje svarbiausia yra požiūris į Lenkiją ne lietuvių elito, bet visuomenės akimis. Ekspertai pripažįsta, kad Lietuvos tautinė tapatybė formavosi kaip priešprieša Lenkijai, kas ir iki šiol tebeatsispindi požiūryje į lenkus bei Lenkiją. Ekspertai mano, kad į Lenkiją Lietuvoje vis dar gali būti žiūrima kaip į grėsmės šaltinį, tačiau pabrėžia, kad toks požiūris į mūsų šalį yra absurdiškas.

Kas kaltas dėl blogų Lenkijos ir Lietuvos santykių?

Kaltę dėl prastėjančių Lenkijos ir Lietuvos santykių abiejų pusių ekspertai dažnai verčia konkrečioms politikoms ar politikų grupei. Jeigu kas nors gali būti laikomas „bloguoju herojum“ Lietuvos ir Lenkijos santykiuose, lietuvių akyse tai be jokios abejonės būtų ministras Radoslavas Sikorskis, retesniais atvejais - visa Donaldso Tusko vyriausybė. Jeigu jie yra kritikuojami, tai dėl arogancijos ir „raumenų demonstravimo“ prieš mažesnįjį kaimyną. Sikorskis arba Tuskas dažnai yra priešpastatomi prezidentui Lechui Kačinskiui, kuris yra vertinamas teigiamai. Antroji dažnai kritikuojama figūra - tai Valdemaras Tomaševskis, arba, platesniu mastu, visa LLRA aplinka. Jie kaltinami naudojimusi mažumų klausimais savo pačių politinės pozicijos formavimo labui ir, kaip to rezultatui – konflikto eskalavimui. Vienas iš Lietuvos ekspertų išsakė nuomonę, kad tarp Lenkijos politikų vyksta varžybos dėl to, „kas labiau myli Lietuvos

„Blogasis herojus“ Lenkijos ir Lietuvos santykiuose, lietuvių akimis, yra ministras Radoslavas Sikorskis

10 2012 m. rugsėjį Lietuvos statistikos departamentas paskelbė, kad Lietuvos gyventojų skaičius yra 2 mln. 988 tūkst. Tai reiškė, jog pirmą kartą po Lietuvos nepriklausomybės atgavimo jos gyventojų skaičius nukrito žemiau 3 mln. ribos.

lenkus". Vis dėlto yra kritikuojami ir Lietuvos politikai, ypač buvęs užsienio reikalų ministras Audronius Ažubalis ir prezidentė Dalia Grybauskaitė, už nesugebėjimą palaikyti dialogo su lenkais ir perdėtai negatyvias reakcijas.

Lenkijos ekspertai taip vienareikšmiškai nenurodo konkrečių asmenų, bet jei bandytume nurodyti lietuvišką „blogą herojų“ ekvivalentą, juo taptų Dalia Grybauskaitė. Vis dėlto dažniausiai Lenkijoje yra kolektyviai kaltinami visi Lietuvos politikai – dėl to, kad metų metus nesugebėjo patenkinti nė vieno lenkų mažumos – Lietuvos piliečių – reikalavimo ir nevykdė duotų pažadų. Kritikuojamas apskritai visas Lietuvos politinis sluoksnis kaip trumparegiškas, siekiantis išnaudoti mažumų atžvilgiu taikomą nacionalistinę retoriką, kad įgytų dešiniųjų rinkėjų paramą, kaip jau buvo minėta anksčiau. Nuosaukia nusiteikę ekspertai taip pat kritikavo ir Lenkijos valdžią dėl nevykusių diplomatinė veiksmų, dažnai pernelyg didelio spaudimo Lietuvai, kuris tik sukietina Lietuvos poziciją, bei dėl nekritiško tautinės mažumos atstovų pozicijos akceptavimo kaip savo nuosavos.

Lenkų tautinės mažumos vaidmuo Lietuvoje yra esminis Lenkijos ir Lietuvos santykių klausimas. Lenkijoje ekspertai dažniausiai mano, kad mažumų reikalavimų įgyvendinimas yra sąlyga geresniems Lenkijos ir Lietuvos santykiams. Dažnai pabrėžiama, kad jei mažumos atstovai protestuoja, tai reiškia, jog „kažkas yra ne taip“, jeigu jie nesijaučia patogiai savo tėvynėje. Vis dėlto dažnai pasigirsta ir nuomonė, kad žiniasklaida ir politiniai lenkų tautinės mažumos atstovai prisideda prie konflikto eskalavimo.

Lietuvos ekspertai dažniausiai teigė manantys, kad tautinės mažumos klausimai yra hiperbolizuojami. Daugelis pripažįsta, kad lenkai turėtų turėti teisę rašyti pavardes lenkiškais rašmenimis arba kabinti dvikalbes gatvių pavadinimų lenteles. Kai kurie mano, kad problemos iš tiesų nėra susijusios su tautine mažuma, o yra iš esmės grynai teisinio pobūdžio. To pavyzdys būtų švietimo įstatymas, kuriuo - jų nuomone - niekada nebuvo siekiama užgauti mažumų teisių. Tiesiog pritrūko apmąstymo, kaip jis bus sutiktas mažumos tarpe. Kai kurie pabrėžia, kad prie šio hiperbolizavimo prisideda tai, jog Lietuvos valdžia nevykdo savo pažadų, duotų mažumoms.

Jeigu mažuma protestuoja, tai reiškia, jog „kažkas yra ne taip“, tačiau žiniasklaida ir politikai prisideda prie konflikto eskalavimo

Dauguma ekspertų skeptiškai vertina Lietuvos lenkų rinkimų akciją (LLRA), kuri, jų nuomone, naudojami mažumos problemomis siekdama savo politinių tikslų („politiniams žaidimams“) ir eskaluoja konfliktą vietoje to, kad prisidėtų prie jo sprendimo. Neigiamas LLRA vertinimas iš Lietuvos ekspertų pusės yra gana vienareikšmiškas. Pabrėžiama, kad regionuose, kuriuose gyvena daugiausiai lenkų tautybės gyventojai, nėra politinės konkurencijos, dominuoja LLRA ir mažumos bendruomenė yra tam tikra prasme nuo jos priklausoma (vienas iš respondentų netgi pasakė, kad mažuma yra jos „auka“).

Lenkijoje LLRA nėra vertinama taip vienareikšmiškai. Iš tiesų, dauguma Lenkijos ekspertų įžvelgia kontroversišką Valdemaro Tomaševskio vaidmenį ir manipuliavimą mažumos klausimais politinės

kovos naudai. Vis dėlto yra pripažįstamas ir jo politinis efektyvumas (ypač pastarosios rinkiminės sėkmės kontekste), bei tai, jog jis prisidėjo prie lenkų tautinės mažumos integracijos.

Lietuvos Vyriausybės politika lenkų mažumos atžvilgiu

Lenkijoje sunku rasti ekspertą, kuris pripažintų, kad Lietuvos Vyriausybės (arba tiksliau, Lietuvos Vyriausybių¹¹) politika lenkų mažumos atžvilgiu yra tinkama. Kritikuojamas pastarosios reikalavimų nepaisymas, tarptautinių mažumoms taikomų normų nesilaikymas ir pažadų nevykdymas. Netgi skeptiškiau mažumų atstovų atžvilgiu nusiteikę ekspertai apskritai mano, kad Lietuvos Vyriausybė daro viską, kad šie kontroversiškieji politikai galėtų turėti naudos iš konflikto.

Tokios politikos priežastimi Lenkijoje yra dažniausiai laikomas politikų noras pritraukti nacionalistiškai nusiteikusį elektoratą, skatinantis antilenkišką retoriką net ir nuosaikesnių veikėjų tarpe. Kai kurie ekspertai tame įžiūri Lietuvos demografinių problemų ir išsilavinusių lietuvių emigracijos rezultatą. Mažiau išsilavinę žmonės laikomi lengviau pasiduodančiais nacionalistiniams argumentams, o mažėjantis šalies gyventojų skaičius, jų nuomone, kelia baimę dėl nacionalinio identiteto jausmo praradimo. Tai lemia, jog lenkų kultūra pradedama suvokti kaip kelianti grėsmę.

Didelės reikšmės, formuojant nuomonę mažumos klausimu, turi manymas, kad Vilniaus nevykdo duotų pažadų. Lenkų ekspertai dažnai atkreipia dėmesį į šią problemą. Jie iškelia mintį, kad dabartinė Lenkijos Vyriausybė nemato prasmės vesti dialogą su Vilniumi, nes eilinį kartą tai baigsis pažadais, kurie ir vėl nebus įvykdyti. Šiame kontekste ypač primenamas įstatymo projekto dėl pavardžių rašybos atmetimas Lietuvos parlamente prezidento Lecho Kačinskio vizito Vilniuje 2010 m. metu.

Įdomu tai, kad Lietuvos ekspertai Lietuvos mažumų politiką taip pat įvertino kritiškai. Šis tyrimas nėra reprezentacinio pobūdžio, tačiau verta pažymėti, kad didžioji dauguma įklausimą apie šią politiką reagavo kritika. Dažniausiai buvo pabrėžiama, kad Lietuvos

Lenkijos Vyriausybė nemato prasmės vesti dialogą su Vilniumi, nes eilinį kartą tai baigsis pažadais, kurie ir vėl nebus įvykdyti

11 Dabartinės Vyriausybės vertinimo, suprantama, reikėtų dar palūkėti.

valstybė privalo remti mažumos kalbą ir kultūrą mažumoms, o taip pat didesnę paramą teikti lenkų gyvenamiesiems regionams. Prisiminti nepakankami veiksmai, skirti lenkų integracijai į likusią visuomenę, bei įsipareigojimų nesilaikymas. Dalis ekspertų gynė konservatorių Vyriausybę, kuri norėjo išspręsti kai kuriuos klausimus, tačiau tam sutrukdė parlamentas¹². Kritikuoti kai kurie teisiniai sprendimai (įstatymas dėl žemės grąžinimo, kuris sukėlė problemų mažumų tarpe, nors iš idėjos neturėjo niekaip specifiskai jos paliesti) arba Tautinių mažumų departamento likvidavimas. Vienas iš ekspertų pažymėjo, kad Lietuvos Vyriausybė siekė susitarimo, tačiau lenkai (ir Lenkijos Vyriausybė) nebuvo tuo suinteresuoti.

Tačiau atsakydami į palyginamąjį klausimą apie lietuvių mažumos Lenkijoje situacijos vertinimą, lietuviai ekspertai pasidalijo daugmaž per pusę. Pusė jų yra nuomonės, jog šios mažumos padėtis yra „normali“, t. y., joje nėra didesnių problemų, daugių daugiausiai – techniniai klausimai, tokie kaip nepakankamas lietuviškų vadovėlių kiekis mažumos mokyklose. Tuo tarpu kita pusė teigė, kad šios mažumos problemos yra panašios į Lietuvos lenkų mažumos problemas (išvardinta: lietuviškų vadovėlių trūkumas, dvikalbių lentelių nebuvimas ir negalėjimas rašyti pavardes lietuviškai), tik jų mastas mažesnis. Be to, vienas iš ekspertų pažymėjo, kad lenkai Lietuvoje bent jau turi stiprų politinį atstovavimą, ko negalima pasakyti apie Lenkijos lietuvius.

Lenkijos Vyriausybės politika lenkų mažumos atžvilgiu

Būdingiausias Lietuvos ekspertų vertinimas, skirtas Lenkijos Vyriausybės veiksams dėl lenkų mažumos problemos, yra toks: Lenkijos Vyriausybės pastangos padėti lenkams už Lenkijos ribų yra labai pozityvios ir pavydėtinos. Dalis ekspertų šiuos veiksmus įvertino kaip „normalius“, dalis – tiesiog kaip pavyzdį, kuriuo galėtų pasekti ir Lietuva bei panašiai įsitraukti į pagalbą lietuviams visame pasaulyje. Tuo pačiu metu dauguma ekspertų, vertinančių Lenkijos Vyriausybės suinteresuotumą, kritikavo ją dėl konkrečių veiksmų: pernelyg emocingo požiūrio, noro kištis į Lietuvos vidaus reikalus, komplikuo-

¹² Vyriausybės parengtas pavardžių rašybos įstatymo projektas surinko nepakankamai balsų parlamente.

Varšuva yra kritikuojama dėl emocišingos reakcijos į lenkų mažumos atstovų reikalavimus

asmenybių (buvo minimas ministras Sikorskis). Vienas ekspertas išsakė nuomonę, kad jei tokia pagalba būtų bendradarbiavimui su Lietuvos puse, tai pašalintų abejones dėl padedančiojo ketinimų ir netgi priverstų Vyriausybę Vilniuje taip pat labiau įsitraukti. Vyriausybė Varšuvoje kritikuota dėl emocišingos reakcijos į lenkų tautinės mažumos atstovų reikalavimus (kurie „reikalauja daugiau nei iš tikrųjų nori pasiekti, idant derybų metu turėtų didesnę manevravimo laisvę“), problemų išpūtimo. Vienas iš ekspertų kritikavo įstatymą dėl Lenko kortos, kuri, jo nuomone, pabrėžia Lietuvos lenkų lojalumą Lenkijai, o ne Lietuvai¹³.

Tačiau ne visi gerai įvertino lenkų mažumoms taikomą politiką. Vienas ekspertas teigė, kad tai būtų perdėtos Lenkijos reakcijos lemia konfliktus ir užkerta kelią spręsti tokius klausimus, kaip pavardžių rašyba ir t. t.

Lenkijos ekspertai Lenkijos Vyriausybės politiką kritikuoja labiau nei lietuviai. Kartais šiame kontekste yra kritikuojama visa Lenkijos veiksmų strategija užsienio lenkų atžvilgiu, kurie neveda į lenkų, pvz., gyvenančių Lietuvoje, integraciją likusioje visuomenėje, nepadaeda rasti šių bendruomenių lyderiams. Vietoje to Lenkija skatina kurti lenkišką kultūrinę aplinką ir užsidaryti joje. Pavyzdžiu galėtų būti Balstogės universiteto filialo steigimas Vilniuje, kur Lietuvos lenkai gali studijuoti lenkų kalbą. Šio filialo absolventai gali gauti visą aukštąjį išsilavinimą iki pat studijų pabaigos, taip ir neišmokę gerai lietuvių kalbos. Vietoje to, kad taptų Lietuvos visuomenės lyderiais, atstovaujančiais lenkų mažumai, jie ieškosi darbo Lenkijoje. Lenkija taip pat remia ir Lietuvos lenkus, nutarusius mokytis Lenkijoje¹⁴. Pasigirsta nuomonių, jog Lenkija be reikalo ėmėsi renacionalizuoti lenkų mažumą, kuri išsyk po Sovietų Sąjungos taip stipriai netapatino savęs su mažumoms būdingais reikalavimais, kaip tai vyksta šiandien.

13 Lenko korta – tai dokumentas, patvirtinanti „priklausymą lenkų tautai“. Lenko kortos įstatymas buvo priimtas 2007 metų rugsėjį, o jo nuostatos Lietuvoje iššaukė nemažai kontroversijų. Žiūr. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/polenia/karta_polaka (11.12.2012). Įdomu, kad Lenko kortos problemą lenkų ekspertai, atkreipdami dėmesį į Lietuvoje dėl jos kilusias kontroversijas, išskeldavo netgi dažniau nei jų kolegės lietuviai.

14 Įgyvendindama paramos lenkų diasporai programą, Užsienio reikalų ministerija remia stipendijų programą, pagal kurią yra skiriamos stipendijos iš Lietuvos kilusiems Lomžos aukštosios žemės ūkio verslo mokyklos studentams. Su pretendentu, kuriems buvo suteiktos dotacijos, sąrašu bei informacija apie geografinį regioną, teminę sritį ir skirtas sumas galima susipažinti interneto adresu: [http://orka2.sejm.gov.pl/INT7.nsf/klucz/7259B299/\\$FILE/oi6608tab.pdf](http://orka2.sejm.gov.pl/INT7.nsf/klucz/7259B299/$FILE/oi6608tab.pdf) (18.02.2013).

Kitas svarbus Lenkijos Vyriausybės santykių su Lietuva kritikos elementas yra per didelis dėmesio sutelkimas ties mažumų klausimais. Kai kurie ekspertai netgi teigia, kad Lenkija tapo lenkų mažumos atstovų „įkaite“, nes visa Lenkijos politika Lietuvos atžvilgiu tapo priklausoma nuo to, kaip jie vertina Lietuvos valdžios laikyseną mažumų atžvilgiu. Dalis ekspertų sako, kad Lenkija neturi jokios ilgalaikės santykių su Lietuva vizijos, neturi nieko įdomaus pasiūlyti Lietuvai, o juk tokie pasiūlymai galėtų suteikti Lietuvai daugiau motyvacijos taisyti dvišalius santykius.

Lenkijos ir Lietuvos santykiai negali būti nagrinėjami atsitraukus nuo jų istorinio pagrindo: tiek bendro valstybingumo, tiek tarpukario laikų konflikto dėl Vilniaus, tiek naujausių laikų istorijos, kurioje būta ir abiejų šalių bendrumą kuriančių elementų (Solidarumo ir Sąjūdžio bendradarbiavimas), ir tokių, kurie vedė link atsiskyrimo (pvz., Vilniaus krašto autonomija).

Dėl to vyrauja daugumos tiek lenkų, tiek lietuvių pusės ekspertų sutarimas – istorija neformuoja šiandieninių Lenkijos ir Lietuvos santykių, tačiau vis dar tebėra svarbi.

Ekspertai apskritai pripažįsta, kad elito, ekspertų ar istorikų lygmenyje su istorija susiję klausimai nesukelia didesnių ginčų, tačiau yra emocingai priimami visuomenėje, juos traktuoja kaip kontroversiškus. Idėjos dėl lenkų autonomijos Vilniaus krašte arba dalies lenkų deputatų balsavimas prieš Lietuvos nepriklausomybę yra –žiūrint iš šiandienos perspektyvos - Lenkijoje taip pat yra vertinami kritiškai. Tačiau eiliniams lietuviams tai vis dar gali kelti priešiško jausmą. Prisimenamas taip pat ir nesutarimas dėl to, ar Mickevičius buvo lenkas, ar lietuvis (ar baltarusis) - absurdiškas istorikų akimis, patrauklus žiniasklaidai. Be aukščiau minėtų dalykų, dar prisimenamas Želigovskio maištas. Kaip pasakė vienas iš ekspertų: „istorija tiesiogiai neįtakoja politinių santykių, bet sukuria įtarumo atmosferą“.

Dalis ekspertų mano, jog verta investuoti į iniciatyvas, kuriomis siekiama paaikškinti istorines animozijas, nukreiptas būtent į visuomenes. Tokiose iniciatyvose turėtų dalyvauti abiejų šalių intelektualai. Gilesnės abiejų visuomenių istorinės žinios apribotų įvairių manipuliacijų poveikį. Kaip teigiamas pavyzdys kartais yra įvardinamas Giedraičio forumas¹⁵.

Kiti ekspertai galvoja, kad svarbiausia yra vengti istorinių klausimų politizavimo („istoriją palikti istorikams“). Jų nuomone, tokie

¹⁵ Pirmasis lenkų ir lietuvių intelektualų susitikimas Jurgio Giedraičio dialogo ir bendradarbiavimo forume vyko Druskininkuose 2012 m. spalio mėnesį.

bandymai yra periodiškai atnaujinami ir visada veda link įtampų susidarymo. Todėl geriausia Geriausia yra kurti „pozityvią kurti „pozityvią darbotvarę“, sutelkiant darbotvarę“, sutelkiant dėmesį į dabartį, o ne į istoriją dėmesį į dabartį, esamų problemų sprendimą, o ne į istoriją.

Verta paminėti, kad lenkų ekspertai dažnai atkreipia dėmesį į tai, jog bendro Lenkijos ir Lietuvos valstybingumo istorija abiejose šalyse yra vertinama visiškai skirtingai. Lietuvoje, jų nuomone, ji yra vertinama kritiškiau (Lenkija yra dominuojanti, o ne lygiavertė Lietuvos partnerė). Lenkijoje į Lenkijos ir Lietuvos uniją yra žiūrima per mitų prizmę. Šis skirtingas supratimas leidžia susidaryti tokioms situacijoms, kai lenkai, o taip pat ir valdžios atstovai oficialių kontaktų metu, prisimena kažkada buvusią bendrą valstybę, norėdami pabrėžti unikalų abiejų šalių tarpusavio santykių pobūdį, ir taip, visai to nenorėdami, iššaukia lietuvių priešišumą.

Nuomonės dėl to, ar Lietuvos ir Lenkijos ginčai turi įtakos jų veiklos tarptautinėje, ir ypač Europos Sąjungos, arenoje sėkmingumui, išsiskiria tiek lenkų, tiek lietuvių ekspertų tarpe. Dauguma mano, kad tarptautiniai abiejų valstybių interesai panašūs, o Lenkija ir Lietuva turėtų būti sąjungininkės daugeliu klausimų, pavyzdžiui, santykiuose su Rusija. Išryškėja bendra pozicija tokiais klausimais, kaip Oranžinės revoliucija Ukrainoje ir karas Gruzijoje 2008 metais. Dalis ekspertų mano, kad bendradarbiavimas ir veiksmų koordinavimas šiuo metu tebetęsiamas. Bendradarbiavimas Europos Sąjungoje, jų nuomone, yra grindžiamas pareigūnų darbo grupėmis, kurių tarpe dvipusis konfliktas neturi jokios prasmės. Kiti pabrėžia, kad šis konfliktas tebeturi didelės įtakos santykiams tarp politinių lyderių ir atsiliepia dvišaliam bendradarbiavimui, kur yra reikalingas būtent lyderių bendradarbiavimas. Šiame kontekste užsimenama apie santykius su Rytų Europos valstybėmis, ginčus dėl NATO patruliavimo skrydžių virš Baltijos valstybių, Lenkijos nepritarimą Lietuvos kandidatūrai į Jungtinių Tautų Saugumo Tarybą.

Lietuvos ekspertų papildomai buvo paprašyta įvertinti Lenkijos, kaip Vidurio ir Rytų Europos regiono lyderės, vaidmenį. Dauguma buvo nuomonės, kad Lenkija turi potencialo tokiam vaidmeniui atlikti, tačiau jo neišnaudoja. Kadangi ji neatstovauja kitų regiono valstybių interesų, o minėta pozicija to reikalautų. Pasak kai kurių, būtent noras būti lyderiu, kurti savo poziciją remiantis visų pirma santykiais su didžiausiomis valstybėmis (Vokietija, Prancūzija ar Rusija) lemia mažesnį Varšuvos domėjimąsi Lietuva.

Lenkija turi regiono lyderio vaidmeniui reikiamo potencialo, tačiau jo neišnaudoja

Rusija bei Lenkijos ir Lietuvos santykiai

Diskutuojant apie Lietuvos ir Lenkijos konfliktą Rusija beveik visada pasirodo kaip besinaudojanti nesutarimais tarp abiejų šalių. Šiame

tyrime ekspertų taip pat paklausta apie Rusijos vaidmenį Lenkijos ir Lietuvos nesutarimuose.

Daugelis ekspertų sutinka su tuo, kad Rusija tikrai naudojasi konfliktu ir kad dabartinė jos valdžia mano, jog jis yra naudingas tos šalies interesams. Įtempti Lenkijos ir Lietuvos santykiai leistų Rusijai padidinti savo įtaką regione. Du lietuvių ekspertai šiame kontekste prisiminė rusų filosofą Aleksandrą Duginą¹⁶, kuris savo „Geopolitikos pagrinduose“ rašė, kad Varšuvos ir Vilniaus konfliktas yra naudingas Rusijos interesams ir ši turi jį palaikyti.

Vis tik sunku susidaryti aiškų vaizdą, ar ekspertai išvelgia realius Maskvos veiksmus, skirtus supriešinti Vilnių ir Varšuvą, ar tiesiog jos naudojimąsi tais nesusipratimais. Kitaip tariant, ar Rusija tiesiogiai žaidžia konfliktu ir jį kursto, ar tėra tik tas trečiasis, apie kurį sakoma „kur du mušasi...“.

Rusija kursto konfliktą ar tėra tik tas trečiasis, apie kurį sakoma „kur du mušasi...“

Lenkijoje ekspertai dažnai mano, kad Rusija daro labai didelę (pernelyg didelę?) įtaką Lietuvai ir pabrėžia tris tos įtakos elementus. Pirmiausia, rusų tautinė mažuma. Ji nekelia tokių reikalavimų kaip lenkų mažuma ir todėl gali būti pateikiama kaip „neprobleminė“, lyginant tiek su lenkų tautine mažuma, tiek su rusų mažumomis Latvijoje ir Estijoje. Taip Maskvai yra lengviau argumentuoti, kad kitose Baltijos šalyse ne mažumos kelia problemas, bet tų šalių valdžia blogai elgiasi su tomis mažumomis.

Antruju tokios įtakos elementų būtų kai kurie Lietuvos politikai (turintys rusiškas šaknis arba susiję verslo ryšiais). Trečiasis elementas - kultūrinės ir kalbinės įtaka. Lenkijoje yra pastebima, kad nors Lietuvos lenkų mažuma yra gausesnė nei rusų¹⁷, tačiau čia egzistuoja tik pavienės lenkiškos žiniasklaidos priemonės (radijas „Znad Wili“, laikraštis „Kurier Wileński“, interneto portalai, taip pat matoma – ir visuotinai kritikuojama kaip nepatraukli bei neatliekanti savo misijos - televizija „TVP Polonia“), kai tuo tarpu rusiškų informacijos priemonių – tiek popierinių, tiek elektroninių – yra labai daug. Jos yra patrauklios ir plačiai paplitusios. Čia verta pažymėti, kad Lenkijoje požiūris į Lietuvos

16 Aleksandras Geljevičius Duginas (gim. 1962 m.) – rusų žurnalistas, filosofas ir politikas. Euražijos imperijos viziją remiančio judėjimo ideologas.

17 2012 m. duomenimis lenkai sudarė 6,6% Lietuvos gyventojų, o rusai – 5,3%. Žiūr. Lietuvos statistikos departamento informaciją: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?MaIntable=M3010215&PLanguage=1>, 20.02.2013.

lenkų rinkimų akcijos ir Lietuvos rusų sąjungos rinkiminę koaliciją buvo ne pats geriausias.

Lietuvos ekspertai dažnai atkreipia dėmesį į dabartinės Lenkijos Vyriausybės bandymus pagerinti Lenkijos ir Rusijos santykius (vienas respondentas tai apibūdino kaip „flirtą“ su Rusija), turėdami galvoje, kad tai yra daroma Lietuvos sąskaita. Taip pat jie pažymi, kad ne per seniausią lenkų ir lietuvių požiūris į Rusiją buvo identiškasis, gi dabar Lenkija vis labiau atsisuka į Rusiją ir pradeda ignoruoti Lietuvą. Lietuvos ekspertų tarpe galima pajusti nusivylimą, kad dėl Lenkijos ir Rusijos santykių „perkrovimo“ nebuvo konsultuojamasi su Lietuva.

Vienas iš Lietuvos ekspertų taip apibendrina visą Rusijos vaidmenį Lenkijos ir Lietuvos nesutarimuose: „Tik nuo lenkų ir lietuvių priklauso, ar bus išspręstos dvišalės problemos. Jei mes būsimė pajėgūs jas išspręsti, niekas negalės mūsų paveikti“.

Geresni Lenkijos ir Lietuvos santykiai - po 2012 m. rinkimų Lietuvoje?

2012 metų pradžioje, savo metiniame pareiškime apie užsienio politiką, ministras Radoslavas Sikorskis aiškiai leido suprasti, kad Lietuvos ir Lenkijos santykiuose iki Lietuvos Seimo rinkimų nesitikima jokių teigiamų pokyčių¹⁸. Todėl abiejų šalių ekspertų buvo paklausta, ar jie tikisi tokio pasikeitimo po rinkimų.

Lenkijoje, bent jau iki valdančios koalicijos, kurioje dalyvauja LLRA, sudarymo ir Lietuvos ministro pirmininko bei ir užsienio reikalų ministro vizito Lenkijoje, vyravo sutarimas šiuo klausimu - ekspertai nesitikėjo jokių esminių permainų. Visi respondentai buvo vienodai skeptiški. Jie argumentavo, kad per pastaruosius du dešimtmečius vyriausybės Lietuvoje keitėsi daug kartų, o mažumų situacija nė karto nepagerėjo. Be to, valdžią perimantys socialdemokratai jau turėjo galimybę - deja, neišnaudotą - išspręsti ginčus dėl mažumos klausimų.

Lietuvoje, tiesą pasakius, taip pat dominuoja skepticizmas, tačiau kai kurie ekspertai vis dėlto sieja tam tikras viltis su rinkimais. Vieni mano, kad nors mažumų problema greičiausiai nebus koalicijos prioritetas, tačiau LLRA dalyvavimas koalicijoje galės turėti mobilizuojamąjį poveikį. Taip pat buvo pabrėžiama, kad kairieji (socialdemokratai) iš esmės yra lankstesni, kai kalbama apie mažumų teises, ir labiau linkę padaryti nuolaidų. Čia kalba eina net ne apie Vyriausybę (ankstesnioji parėmė įstatymą dėl pavardžių rašybos), bet apie parlamentinę daugumą, kuri dabar galėtų pritarti tokiems pokyčiams¹⁹.

¹⁸ Lietuva ministro pareiškime buvo paminėta tik vieninteliame sakinyje: „Džiaugiamės puikiais santykiais su Estija ir Latvija, o santykiuose su Lietuva tikimės naujos pradžios su Vyriausybe, kuri paaiškės po spalio mėnesį vykiančių rinkimų“. http://www.msz.gov.pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2012 (1.02.2013)

¹⁹ Tačiau reikia pažymėti, ypač tokiam ekspertų skepticizmo fone, kad iš tiesų dauguma apklausų buvo atlikta po rinkimų Lietuvoje, tačiau dar iki koalicijos, kuriame dalyvauja LLRA, sudarymo ir, visų svarbiausia, iki naujojo Lietuvos premjero vizito Lenkijoje 2013 m. vasarį, kurio metu buvo bandoma sušvelninti ginčų toną, be viso kito, atsiprašant dėl pavardžių rašybos įstatymo atmetimo parlamente.

Rekomendacijos Lietuvos Vyriausybei

Rekomendacijos Lietuvos Respublikos Vyriausybei, kaip pagerinti santykius su Lenkija, yra gana paprastos. Tiek Lenkijos, tiek Lietuvos ekspertai dažniausiai yra tos nuomonės, kad visų pirma turi būti išspręstos lenkų tautinės mažumos problemos, o Lietuva turi vykdyti savo įsipareigojimus. Ekspertai pirmiausia atkreipia dėmesį į tuos klausimus, kurie yra palyginti lengvai išsprendžiami: pavardžių rašymą ir dvikalbes lenteles. Kalbant apie šiuos ginčo klausimus, ypač dažnai girdimas toks respondentų požiūris: „jeigu mažumai to reikia, privalome tai padaryti.“

Ekspertai atkreipia dėmesį, kad visų pirma reikia bendrauti su mažuma - kai kurie reiškia nuomonę, jog būtina grąžinti atskirą instituciją, užsiimančią mažumomis – kad dėl kitų ginčo klausimų (mokyklų uždarymo, žemės grąžinimo) galėtų būti bent jau diskutuojama ir mažumai nekiltų įtarimų, jog šie veiksmai yra nukreipti prieš ją.

Tie ekspertai, kurie buvo apklausti jau po naujos Lietuvos valdančiosios koalicijos suformavimo, buvo linkę atkreipti dėmesį, kad LLRA dalyvavimas koalicijoje gali padėti, kaip tik būtent Lietuvos Vyriausybės komunikavimui su lenkų tautine mažuma.

Rekomendacijos Lenkijos Vyriausybei

Panašiai kaip ir Lietuvos Vyriausybės atveju, viena rekomendacija išlieka nepakitusi taip pat ir lenkų Vyriausybei: beveik visi ekspertai mano, kad reikia „daugiau kalbėtis“. Tačiau Lenkijos ekspertų rekomendacijos skiriasi, taip pat, kaip skiriasi ir jų požiūris į Lenkijos politiką Lietuvos atžvilgiu. Tie, kurie yra kritiškiau nusiteikę Vilniaus politikos atžvilgiu, mano, jog Lenkijos Vyriausybė jau padarė viską ir tegali tik laukti, kol lietuviai pradės spręsti mažumos problemas arba bent jau pademonstruos gerą valią.

Antrosios pozicijos laikosi ekspertai, kurie dabartinę Lenkijos politiką vertina ne taip kritiškai ir mąsto, galime sakyti, nuosaikiau. Apskritai

Lenkija galėtų būti moderatorium tarp mažumos ir Lietuvos Vyriausybės kalbant, jie mano, kad Lenkija turėtų vengti pernelyg stipraus spaudimo Lietuvai ir nekritiško visų lenkų mažumos atstovų reikalavimų bei

veiksmų palaikymo. Jie siūlo, kad Lenkija taptų savotišku moderatorium tarp mažumos ir Lietuvos Vyriausybės, kai iškils toks poreikis. Lenkija taip pat privalo peržiūrėti savo mažumų rėmimo politiką – taip, kad ji būtų orientuota į „lenkų pozicijos Lietuvos visuomenėje formavimą, o ne į opozicijos“.

Lietuvos ekspertai pirmiausia dėmesį atkreipia į būtinumą vengti situacijų, kuriose Lenkija imtųsi pernelyg stipraus spaudimo Lietuvos Vyriausybei, ir reikalauja daugiau kantrybės iš Varšuvos pusės. Kai kurie užsimena apie santykių „perkrovimą“. Jie pabrėžia, kad Lenkijos Vyriausybė taip pat turi ieškoti vadinamosios „pozityvios darbotvarkės“ – bendrų interesų, kuriai būtų galima pagrįsti Varšuvos ir Vilniaus dialogą.

Vienas ekspertas ironiškai pažymėjo, kad Lenkija turės problemų, jei Lietuva išspręs visas mažumos problemas. Politikoje, jo nuomone, turi vyruoti abipusiškumas, todėl Lenkijos Vyriausybė jau dabar turi parengti Lietuvai pasiūlymą, kaip atsaką į tuos pokyčius, idant parodytų, kad Lenkijai taip pat rūpi geri santykiai.

Labai dažnai galima išgirsti lietuvių nuomonę, kad Lenkijos Vyriausybė nenori kalbėtis su Lietuvos Vyriausybe apie nieką kitą, tik apie mažumos problemas, o tai atgraso lietuvius nuo bet kokių kontaktų.

Nevyriausybinų organizacijų iniciatyvos

Ekspertų buvo paklausta, kokių iniciatyvų reikėtų imtis, norint padidinti lenkų ir lietuvių tarpusavio supratimą bei pagerinti santykius tarp abiejų šalių. Lenkijos ir Lietuvos ekspertų suformuluoti teiginiai buvo panašūs. Svarbiausia yra pasiekti geresnio abiejų šalių gyventojų tarpusavio supratimo ir geriau pažinti vieniems kitus. Ir Lenkijos, ir Lietuvos ekspertai siūlė intensyviau vykdyti studentų ir jaunimo mainus. Šiuo metu, pasak respondentų, mokytis į Lenkiją iš Lietuvos atvyksta beveik vieni lenkai. Panašiai yra ir vykdant Lenkijos ir Lietuvos jaunimo mainų fondo programą - į Lenkiją atvyksta daugiausiai iš lenkų mažumos kilęs jaunimas. Reikia imtis veiksmų, kurie padidintų į Lenkiją atvykstančių ne mažumos jaunimo atstovų skaičių.

Reikia imtis veiksmų, kurie padidintų į Lenkiją atvykstančių ne mažumai priklausančių lietuvių skaičių

Lenkijos ekspertai daugiausiai siūlė, kad reikėtų padidinti lenkų kultūros prieinamumą Lietuvoje ir labiau ją skatinti: labiau skatinti lenkų, kaip svetimos kalbos, mokymąsi lietuvių tarpe, remti lenkų literatūros vertimus arba lenkiškos žiniasklaidos sklaidą ir prieinamumą Lietuvoje. Verta investuoti į žurnalistikos projektus, nes dabar jeigu ir pasirodo žiniasklaidoje informacija apie kitą šalį, tai ji daugiausiai būna susijusi su mažumos reikalais. Ypač mažai yra pozityvių pranešimų.

Lenkų ir lietuvių ekspertai vieni nuo kitų skiriasi mažiau nei Lenkijos ir Lietuvos Vyriausybės. Dauguma problemų yra aiškinamos ir vertinamos panašiai, netgi jei akcentai yra išdėstomi panašiai. Galima susidaryti įspūdį, kad jei Lenkijos ir Lietuvos dvišaliai santykiai priklausytų nuo ekspertų sutarimo, dėl to nekiltų jokių didesnių problemų. Kai kuriais atvejais vidiniai lenkų arba lietuvių ekspertų požiūrių skirtumai yra didesni nei tarp lenkų ir lietuvių ekspertų. Apskritai, ekspertai griežčiau vertina savo Vyriausybę ir jos politiką nei kitos šalies Vyriausybę ir politiką.

[Lenkų ir lietuvių ekspertai vieni nuo kitų skiriasi mažiau nei Lenkijos ir Lietuvos Vyriausybės](#)

Vyrauja santykinis sutarimas dėl to, ką abi Vyriausybės turėtų padaryti. Vilnius turėtų užtikrinti lenkams galimybę pavarde rašyti lenkiškai arba kabinti dvikalbės gatvių pavadinimų lenteles. Lenkijos Vyriausybė neturėtų skubėti įsiseisti ar akiai akceptuoti mažumos reikalavimus. Ir svarbiausia, kad visos ginčo šalys kuo daugiau kalbėtųsi tarpusavyje.

Vis dėlto kai kuriais atvejais matomi skirtumai, o kartais ir nesuskalbėjimas. Lietuvos ekspertai dažnai atkreipia dėmesį, kad Lenkija su Donaldo Tusko Vyriausybe nusigrėžė nuo mažesnių šalių, tarp jų ir Lietuvos, kadangi ji kuria savo tarptautinę padėtį, remdamasi galingiausiomis valstybėmis - Vokietija ir Rusija. Manoma, kad ypač mėginimai užmegzti geresnius ryšius ir kontaktus tarp Lenkijos ir Rusijos vyksta Lietuvos sąskaita. Tuo tarpu Lenkijos ekspertai į santykių su Lietuva atšalimą žiūri visų pirma kaip į Varšuvos politikų nusivylimo Lietuvos mažumų politika, ir ypač pažadų nesilaikymu, rezultata. Dažniausiai minima rekomendacija dėl būtinumo atnaujinti Lenkijos ir Lietuvos dialogą taip pat yra grindžiama būtinumu abiems pusėms kartu išsiaiškinti šiuos klausimus.

[Lietuvos ekspertai sumažėjusį Varšuvos dėmesį Lietuvai aiškina lenkų atsigręžimu į Rusiją, o Lenkijos ekspertai priežastį mato nusivylime Lietuvos mažumų politika](#)

Ar čia pateikti tyrimų duomenys yra teigiami, ar neigiami? Mūsų manymu, ypač turint galvoje daugybę neigiamų žiniasklaidos pranešimų, juos galima vertinti kaip gana teigiamus. Atrodo, kad abiejų šalių visuomenės išlaiko sveiką požiūrį į politinėje arenoje vykstančius ginčus. Lenkai jaučia simpatiją lietuviams. Ši simpatija ypač ryški tautinės mažumos grupėje. Lenkų nemėgstantys lietuviai yra dažnesnis reiškinys, tačiau tokių, kurie jaučia simpatiją lenkams, yra daugiau. Kitos tautos atstovų akceptavimo įvairiuose socialiniuose vaidmenyse laipsnis yra didelis, o dar didesnis jis yra tautinių mažumų atstovų grupėse.

Mūsų manymu, tyrimų rezultatai leidžia suabejoti kai kurių populiarių nuomonių apie lenkų ir lietuvių tarpusavio santykius pagrįstumu. Ko gero svarbiausia iš jų yra nuomonė, kad Lenkija Lietuvoje yra laikoma grėsme. Su šiuo teiginiu sutiko tik 14% respondentų lietuvių, o tai tik šiek tiek viršija lenkų respondentų pateiktų tokių atsakymų skaičių. Su tuo taip pat nesutinka Lietuvos ekspertai. Stereotipine taip pat galima laikyti nuomonę, kad abiejų šalių visuomenės (ir rinkėjai) tikisi politikų atkaklumo, pvz., bekompromisės Lenkijos vyriausybės paramos Lietuvoje gyvenančios lenkų mažumos reikalavimų vykdymo klausimu. Pasirodo, kad daugumos lenkų ir lietuvių nuomone santykiuose su kita šalimi Lenkija ir Lietuva turi stengtis bendradarbiauti ir ieškoti kompromisų. Tik kas penktas respondentas norėtų, kad vyriausybė ryžtingai gintų savo šalies interesus. Taigi, kyla klausimas, ar atkakli politinė retorika yra tikrai veiksminga.

Prieštaringas yra požiūris į tautinių mažumų problemas, turinčias didžiausias įtakos politiniams Varšuvos ir Vilniaus santykiams. Apie tai, kad lietuvių tautinės mažumos Lenkijoje teisės yra užtikrintos, labiausiai iš visų tiriamų grupių yra įsitikinę ... Lenkijoje gyvenantys lietuviai. Panašiai, su teiginiu, kad lenkų tautinės mažumos Lietuvoje teisės yra laužomos, dažniau sutinka Lenkijoje gyvenantys respondentai nei patys Lietuvos lenkai. Tokios išvados gali būti įspėjimu žiniasklaidai ir politikams, formuojantiems politinį dialogą abiejose šalyse. Asmenys, kurie vertina problemas, besiremdami žiniasklaidos pranešimais, vertina jas daug

blogiau nei asmenys, kuriuos šios problemos liečia tiesiogiai. Lenkijos ir Lietuvos tarpusavio santykių atmosfera lengvai kinta, o tam įtakos turi žiniasklaida ir politiniai konfliktai, todėl iš visų viešojoje diskusijoje dalyvaujančių šalių privalome reikalauti gerai apgalvotų pasisakymų. Tai svarbu ypač todėl, kad dauguma lenkų nepažįsta Lietuvos, kas dar labiau padidina žiniasklaidos pranešimų svarbą.

Mažumas liečiančių tyrimų rezultatus turėtų apsvarstyti Lenkijos politiką Lietuvos atžvilgiu formuojantys asmenys. Santykių su šia šalimi priklausomybė nuo jos politikos mažumos atžvilgiu tai mažumai visiškai nebūtinai turi patikti: 40% Lietuvos lenkų mano, kad jų teisės yra užtikrintos, o dar 16% neturi nuomonės šia tema. Taigi, galima teigti, kad daugiau nei pusė Lietuvos lenkų nesijaučia diskriminuojami. Diplomatai ir sprendimus priimančiosios asmenys turėtų į tai atsižvelgti.

Čia pateikti duomenys neatleidžia Lietuvos valdžios nuo atsakomybės užtikrinti tinkamas lenkų mažumos teises ir atsižvelgti į jos poreikius. Vis dar kas penktas Lietuvos lenkas teigia, kad asmeniškai susidūrė su diskriminacija – tai reikšmingi duomenys. Būtinai tikėtis, kad pastarojo meto Lietuvos politikų gestai bei Lenkų rinkimų akcijos dalyvavimas valdančiojoje koalicijoje čia gali tik padėti.

Dar viena populiaria nuomone yra įsitikinimas, kad abi visuomenės gali be galo vardyti tarpusavio nuodėmes iš praeities, o iš tiesų šis tyrimas rodo, kad jos dažnai negali jų išvardyti. Laimei, paprašyti savo nuomonę išreikšti ekspertai, tarp kurių buvo ir politikai, pasisako konstruktyviai, pažymėdami pragmatinio bendradarbiavimo, o ne emocionalaus praeities klaidų vardijimo poreikį. Gaila, kad tokie balsai žiniasklaidoje yra užgožti.

Tarptautinėje arenoje Lenkija ir Lietuva turi daugybę bendrų interesų. Varšuva ir Vilnius panašiai vertina ir gali stengtis bendrai formuoti ES politiką Rytų partnerystės šalių ir Rusijos atžvilgiu. Abi šalys panašiai reaguoja į grėsmę energetiniam saugumui Europoje. Jos turėtų kartu remti euro zonos atvėrimą šalims, kurios jai dar priklauso. Pagaliau turėtų bendrai išnaudoti narystę Europos Sąjungoje socialinei ir ekonominei plėtrai bei Vakarų Europos civilizacijos pasivijimui. Tam taip pat būtinas dvišalis bendradarbiavimas, vykdant transporto ar energetikos projektus. Būtų puiku, jei Lenkija ir Lietuva siektų įgyvendinti šiuos bendrus interesus, tuo pačiu spręsdamos dvišales problemas ir neleisdamos, kad šios problemos trukdytų dvišalių projektų įgyvendinimui.

Aleksander Fuksiewicz – Viešųjų reikalų instituto Europos programos analitikas ir koordinatorius. Varšuvos nevalstybinio universiteto COLLEGIUM CIVITAS tarptautinių santykių (licenciatas) bei Jogailos universiteto europeistikos (magistras) absolventas. Papildomų Europos integracijos kursų dalyvis, tarp jų – vykusių Briuselyje ir Mastrichto universitete. Specializuojasi Europos Sąjungos institucijų, Lenkijos užsienio ir europinės politikos srityse.

Jacek Kucharczyk – Viešųjų reikalų instituto valdybos pirmininkas. Humanitarinių mokslų daktaras Lenkijos mokslų akademijos Sociologijos ir filosofijos institute. 1991 m. įgijo *Master of Arts in Philosophy* laipsnį Kento universitete Kenterberyje (Didžioji Britanija). Niujorko *New School for Social Research* “Pew Fellowship” stipendininkas. Vienas iš asociacijos *Policy Association for an Open Society* (PASOS) steigėjų ir buvęs direktorių tarybos narys, Briuselio *European Partnership for Democracy* direktorių tarybos narys. *Open Society Institute* fondo *Think Tank Fund* tarybos narys. Specializuojasi šiose srityse: užsienio ir europinės politikos, transatlantinių santykių, demokratijos rėmimo, populizmo, korupcijos prevencijos, gero valdymo praktikos.

Agnieszka Łada – Viešųjų reikalų instituto Europos programos vadovė ir vyriausioji analitikė. Politikos mokslų srities humanitarinių mokslų daktarė Varšuvos universitete. Studijavo politikos mokslus Varšuvoje ir Berlyne bei organizavimo psichologiją Dortmundėje. Briuselio *European Policy Centre* vizituojanti mokslininkė (2011), Sasekso universiteto vizituojanti mokslinė darbuotoja (2012), vadovavo *Policy Association for an Open Society* (PASOS) direktorių tarybai, Lenkijos ir Vokietijos jaunimo bendradarbiavimo organizacijos tarybos bei Koperniko grupės narė. Specializuojasi šiose srityse: Europos Sąjungos institucijų, ypač Europos Parlamento ir pirmininkavimo Europos Sąjungos taryboje, Vokietijos bei Lenkijos ir Vokietijos santykių, Lenkijos užsienio ir europinės politikos, užsienyje gyvenančių lenkų bei užsieniečių Lenkijoje stebėjimo.

Viešųjų reikalų instituto publikacijos Lenkijos ir užsienyje gyvenančių lenkų bei kitų šalių ir Lenkijoje gyvenančių tautų klausimais (2010-2012):

- Fomina J., Frelak J., *Wizerunek Polski i Polaków w Wielkiej Brytanii*, Warszawa 2010
- Fomina J., Rybinska N., *Po drugiej stronie lustra. Obraz Polski w ukraińskich mediach*, Warszawa 2011
- Gromadzki G., Kucharczyk J., Łada A., Ochmann C., Taran Y., Wenerski Ł., *Ludzie – historia – polityka. Polska i Niemcy w oczach Rosjan*, Warszawa 2012
- Konieczna-Sałamatin J., *Coraz dalsi sąsiedzi? Wizerunek Polski i Polaków na Ukrainie*, Warszawa 2011
- Łada A., *Barometr Polska-Niemcy 2012: Polacy o roli Niemiec w Europie i stosunkach polsko-niemieckich*, Warszawa 2012
- Łada A., *Dwadzieścia lat minęło. Polacy o zjednoczeniu Niemiec i stosunkach polsko-niemieckich w dwudziestą rocznicę zjednoczenia*, Warszawa 2011
- Łada A., *Patrzemy w przyszłość. Polacy o polsko-niemieckiej współpracy i o znaczeniu historii we wzajemnych stosunkach*, Warszawa 2011
- Łada A., Fałkowska-Warska M., *Obraz polskiej migracji zarobkowej do Niemiec w prasie polskiej i niemieckiej*, Warszawa 2012
- Segeš-Frelak J., Grot K., Kucharczyk J., *Wizerunek Polski i Polaków w Holandii*, Warszawa 2012